

UK Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

Diplomová práce

**Výchova k občanství – Člověk ve společnosti – didaktická analýza
tematického okruhu a jeho realizace ve výuce**

Autor: Petra Dolejšková

Vedoucí DP: Mgr. Ivana Havlínová

Praha 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním.

V Praze dne 25. 4. 2010

Petra Dolejšková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mě během této dlouhé cesty vedli, povzbuzovali a podali mi pomocnou ruku. Bez jejich ochoty a podpory by toto vše jen stěží vzniklo.

Obsah

Úvod.....	8
1. Didaktická analýza učiva tematického okruhu „Člověk ve společnosti“.....	11
1.1 Vztažení tematického okruhu „Člověk ve společnosti“ k vzdělávací oblasti „Člověk a společnost“ v oblasti vzdělávacího obsahu.....	11
1.2 Analýza očekávaných výstupů tematického okruhu „Člověk ve společnosti“	13
1.3 Uspořádání učiva ve vzdělávacím obsahu tematického okruhu „Člověk ve společnosti“	16
1.4 Tematický okruh „Člověk ve společnosti“ – využití průřezových témat....	19
2. Didaktická analýza tematických celků tematického okruhu „Člověk ve společnosti“ a teoretická východiska pro jejich zpracování	21
2.1 Teoretická východiska didaktické analýzy a přípravy tematického celku..	21
2.1.1 Zdůvodnění tematického celku	21
2.1.2 Osnova učiva a pojmová mapa.....	21
2.1.3 Formulace dílčích výukových cílů	22
2.2 Příprava a didaktická analýza tematického celku Naše škola	23
2.2.1 Zdůvodnění tematického celku	23
2.2.2 Pojmová mapa a naznačení vztahů v tematickém celku Naše škola....	23
2.2.3 Osnova učiva, pojmová a vztahová analýza.....	26
2.2.4 Vztažení k průřezovým tématům	28
2.2.5 Navýšení pojmů.....	29
2.2.6 Formulace dílčích cílů výuky	29
2.3 Příprava a didaktická analýza tematického celku Naše obec, region, kraj	31
2.3.1 Zdůvodnění tematického celku	31
2.3.2 Pojmová mapa a naznačení vztahů v tematickém celku Naše obec, region, kraj	31
2.3.3 Osnova učiva, pojmová a vztahová analýza.....	33
2.3.4 Vztažení k průřezovým tématům	35
2.3.5 Navýšení pojmů.....	35

2.3.6 Formulace dílčích cílů výuky	35
2.4 Příprava a didaktická analýza tematického celku Naše vlast.....	38
2.4.1 Zdůvodnění tematického celku	38
2.4.2 Pojmová mapa a naznačení vztahů v tematickém celku Naše vlast.....	38
2.4.3 Osnova učiva, pojmová a vztahová analýza.....	40
2.4.4 Vztažení k průřezovým tématům	42
2.4.5 Navýšení pojmů.....	43
2.4.6 Formulace dílčích cílů výuky	43
2.5 Příprava a didaktická analýza tematického celku Kulturní život.....	45
2.5.1 Zdůvodnění tematického celku	45
2.5.2 Pojmová mapa a naznačení vztahů v tematickém celku Kulturní život	45
2.5.3 Osnova učiva, pojmová a vztahová analýza.....	47
2.5.4 Vztažení k průřezovým tématům	49
2.5.5 Formulace dílčích cílů výuky	49
2.6 Příprava a didaktická analýza tematického celku Lidská setkání	51
2.6.1 Zdůvodnění tematického celku	51
2.6.2 Pojmová mapa a naznačení vztahů v tematickém celku Lidská setkání	51
2.6.3 Osnova učiva, pojmová a vztahová analýza.....	53
2.6.4 Vztažení k průřezovým tématům	55
2.6.5 Formulace dílčích cílů výuky	56
2.7 Příprava a didaktická analýza tematického celku Vztahy mezi lidmi.....	58
2.7.1 Zdůvodnění tematického celku	58
2.7.2 Pojmová mapa a naznačení vztahů v tematickém celku Vztahy mezi lidmi	58
2.7.3 Osnova učiva, pojmová a vztahová analýza.....	61
2.7.4 Vztažení k průřezovým tématům	63
2.7.5 Navýšení pojmů.....	63
2.7.6 Formulace dílčích cílů výuky	63
2.8 Příprava a didaktická analýza tematického celku Zásady lidského soužití.....	66
2.8.1 Zdůvodnění tematického celku	66

2.8.2 Pojmová mapa a naznačení vztahů v tematickém celku Zásady lidského soužití	66
2.8.3 Osnova učiva, pojmová a vztahová analýza.....	68
2.8.4 Vztažení k průřezovým tématům	70
2.8.5 Formulace dílčích cílů výuky	71
2.9 Tematický okruh „Člověk ve společnosti“ – operační analýza.....	73
2.10 Tematický okruh „Člověk ve společnosti“ - analýza mezipředmětových vztahů	73
3. Tvorba výukového materiálu k tematickým celkům Naše škola a Vztahy mezi lidmi	75
3.1 Zásady tvorby výukového materiálu	75
3.1.1 Metodika a zákonitosti její výstavby.....	75
3.1.2 Využití třífázového modelu učení v oblasti projektování výuky	76
3.1.3 Metody výuky, učební úlohy a jejich výběr	77
3.2 Metodické příručky k tematickému celku Naše škola	79
3.2.1 Život ve škole (1. část)	79
3.2.2 Život ve škole (2. část)	82
3.2.3 Vklad vzdělání pro život	85
3.2.4 Práva a povinnosti žáků.....	88
3.2.5 Pravidla a normy	91
3.2.6 Význam a činnost žákovské samosprávy	94
3.3 Metodické příručky k tematickému celku Vztahy mezi lidmi	97
3.3.1 Osobní a neosobní vztahy	97
3.3.2 Mezilidská komunikace (1. část).....	100
3.3.3 Mezilidská komunikace (2. část).....	103
3.3.4 Konflikty v mezilidských vztazích.....	105
3.3.5 Problémy lidské nesnášenlivosti (1. část)	108
3.3.6 Problémy lidské nesnášenlivosti (2. část)	111
Závěr.....	114
Resumé	115
Summary	116

Přílohy

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Výchova k občanství – tematický
okruh „Člověk ve společnosti“

Pracovní listy k tematickému celku Naše škola

PRACOVNÍ LIST Č. 1 - Život ve škole (1. část)

PRACOVNÍ LIST Č. 2 - Život ve škole (2. část)

PRACOVNÍ LIST Č. 3 - Vklad vzdělání pro život

PRACOVNÍ LIST Č. 4 - Práva a povinnosti žáků

PRACOVNÍ LIST Č. 5 - Pravidla a normy ve škole

PRACOVNÍ LIST Č. 6 - Význam a činnost žákovské samosprávy

Pracovní listy k tematickému celku Vztahy mezi lidmi

PRACOVNÍ LIST Č. 1 - Osobní a neosobní vztahy

PRACOVNÍ LIST Č. 2 - Mezilidská komunikace (1. část)

PRACOVNÍ LIST Č. 3 - Mezilidská komunikace (2. část)

PRACOVNÍ LIST Č. 4 - Konflikty v mezilidských vztazích

PRACOVNÍ LIST Č. 5 - Problémy lidské nesnášenlivosti (1. část)

PRACOVNÍ LIST Č. 6 - Problémy lidské nesnášenlivosti (2. část)

Úvod

Cílem diplomové práce je didaktická analýza tematického okruhu „Člověk ve společnosti“ a na základě této didaktické analýzy ve vztahu k výukovým cílům vytvoření výukového materiálu, který by byl plně využitelný pro učitele i žáky při výuce Výchovy k občanství v 6. a 7. ročníku základních škol. K tvorbě výukového materiálu jsem vybrala dva tematické celky - Naše škola, Vztahy mezi lidmi. Výukový materiál bude zpracován formou metodických příruček a pracovních listů, které budou testovány na vybraných základních školách.¹

Výběr tématu práce byl ovlivněn především naléhavou potřebou vytvořit výukový materiál, který by odpovídal současným principům ve výchově a vzdělávání, jak je zakotvuje Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, a pomoci tak učitelům v jejich pedagogické praxi. Proto by měl být vytvořený materiál také následně volně dostupný učitelům, kteří by jej mohli využít ve své výuce.

Způsob zpracování tématu diplomové práce se snaží využívat a vycházet z několika následujících koncepcí a principů:

- využití Bloomovy taxonomie v oblasti analýzy a vytyčení výukových cílů,
- mentální mapování s konkrétním využitím pojmových map v oblasti uspořádání učiva tematických celků a didaktické analýzy jednotlivých témat,
- koncepce struktury pojmů v oblasti pojmové a vztahové analýzy učiva podle J. S. Brunera (generalizace, pojmy, fakta)²,
- koncepce přípravy tematického celku podle M. Pasche,
- princip provázanosti jednotlivých tematických celků Výchovy k občanství a využití průřezových témat,
- princip rozšíření základních pojmů učiva,
- důraz na aktivní a samostatné myšlení a přístup žáka k učení,

¹ ZŠ Petra Strozziho, Praha 8 – Karlín; ZŠ Kavčí Hory, Praha 4 – Kavčí Hory.

² Podle interpretace M. Pasche: PASCH, M. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha : Portál, 1998.

- využití třífázového modelu učení (evokace – uvědomění – reflexe),
- užití aktivizačních metod při tvorbě výukového materiálu.

Diplomová práce je rozdělena do tří hlavních kapitol.

První kapitola se věnuje didaktické analýze tematického okruhu „Člověk ve společnosti“ z hlediska jeho vztahu k vzdělávací oblasti „Člověk a společnost“ na poli obecného cílového zaměření. Dále jsou zkoumány a analyzovány očekávané výstupy a systematické uspořádání učiva tohoto tematického okruhu. Nalezení jeho významu a vnitřní logiky obsahového uspořádání slouží k přípravě a didaktické analýze jednotlivých tematických celků, stanovení dílčích výukových cílů a výběru vhodných výukových metod.

Druhá kapitola se nejprve soustředí na vymezení teoretických východisek ke zpracování tematického celku a provedení didaktické analýzy učiva. Na tento teoretický základ navazuje praktické zpracování jednotlivých tematických celků tematického okruhu „Člověk ve společnosti“ do výuky a jejich didaktická analýza. K pojmové a vztahové analýze byly primárně využity především současné řady akreditovaných učebnic a metodik určených k výuce Výchovy občanství pro 6. a 7. ročník základní školy.³

Třetí kapitola práce je zaměřena na samotnou tvorbu výukového materiálu pro tematické celky Naše škola a Vztahy mezi lidmi. Věnuje se zásadám tvorby výukového materiálu, které byly při jeho realizaci uplatněny, a obsahuje vypracované metodické příruky k jednotlivým tématům výše zmíněných

³ JANOŠKOVÁ, D., ONDRÁČKOVÁ, M., ČEŘILOVÁ, A. *Občanská výchova s blokem Rodinná výchova pro 6. ročník ZŠ a primu víceletého gymnázia*. Plzeň : Fraus, 2003.
 JANOŠKOVÁ, D., ONDRÁČKOVÁ, M., ČEŘILOVÁ, A. *Občanská výchova, Rodinná výchova. Příručka pro učitele pro ZŠ a víceletá gymnázia*. Plzeň : Fraus, 2004.
 KOL. AUTORŮ. *Občanská výchova pro 6. ročník ZŠ a víceletá gymnázia*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2002.
 KOL. AUTORŮ. *Metodická příručka o občanské výchově pro 6. ročník ZŠ a víceletá gymnázia*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2002.
 JANOŠKOVÁ, D., ONDRÁČKOVÁ, M. *Občanská výchova, rodinná výchova 7. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň : Fraus, 2004.
 JANOŠKOVÁ, D., ONDRÁČKOVÁ, M. *Občanská výchova, rodinná výchova 7. Příručka pro učitele pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň : Fraus, 2004.
 KOL. AUTORŮ. *Občanská výchova pro 7. ročník základní školy*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2003.
 KOL. AUTORŮ. *Metodická příručka k občanské výchově pro 7. ročník základní školy*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 1997.

tematických celků. Ke každé z metodických příruček náleží odpovídající pracovní list, který je zařazen v přílohové části práce.

Kromě výše zmíněných učebnic a metodických příruček, které byly využity k pojmové a vztahové analýze, se v oblasti zpracování teoretických východisek práce opírá o obecně didaktickou literaturu významných českých pedagogů jako je například J. Skalková či J. Maňák a Vl. Švec, kteří se zároveň dlouhodobě zajímají o problematiku kurikulární reformy a proměny českého školství. Dále například o amerického pedagoga M. Pasche, který přináší zajímavé myšlenky, návody a konkrétní rady v oblasti plánování výuky a zpracování tematického celku. Při tvorbě samotného výukového materiálu tematických celků *Naše škola* a *Vztahy mezi lidmi* byly jednotlivé činnosti a úkoly po obsahové stránce koncipovány v souladu se současnými vědeckými poznatky a odbornými publikacemi.

V neposlední řadě byly sledovány a k inspiraci posloužily také významné internetové portály jako například metodický portál Výzkumného ústavu pedagogického.

1. Didaktická analýza učiva tematického okruhu „Člověk ve společnosti“

1.1 Vztažení tematického okruhu „Člověk ve společnosti“ k vzdělávací oblasti „Člověk a společnost“ v oblasti vzdělávacího obsahu

Cílem této kapitoly je vztažení vzdělávacího obsahu tematického okruhu „Člověk ve společnosti“ k vzdělávací oblasti „Člověk a společnost“ v oblasti jejího obecného cílového zaměření. Dále nalezení významu tohoto vzdělávacího okruhu ve vzdělávací oblasti „Člověk a společnost“.

Tematický okruh „Člověk ve společnosti“ je prvním tematickým okruhem vzdělávacího obsahu vzdělávacího oboru Výchova k občanství a je určen žákům 6. a 7. ročníku ZŠ. Přesné vymezení vzdělávacího obsahu, očekávané výstupy a učivo, tohoto tematického okruhu nalezneme v RVP ZV.⁴

Vzdělávací obor Výchova k občanství je zakotven ve vzdělávací oblasti „Člověk a společnost“. Tato vzdělávací oblast navazuje na vzdělávací oblast „Člověk a jeho svět“, která je určena žákům 1. stupně základní školy.

Ve své nejobecnější rovině má vzdělávací oblast „Člověk a společnost“ vybavit žáka znalostmi a dovednostmi potřebnými pro jeho zapojení do života demokratické společnosti. Tato nejobecnější rovina je v RVP ZV dále rozvedena v charakteristice vzdělávací oblasti⁵ a cílovém zaměření vzdělávací oblasti.⁶

Cílové zaměření vzdělávací oblasti je vyjádřeno prostřednictvím třinácti dlouhodobých obecných cílů, jejichž naplňováním má být přispíváno k utváření klíčových kompetencí žáka. Pokud vztáhneme vzdělávací obsah (očekávané výstupy, učivo) tematického okruhu „Člověk ve společnosti“ k cílovému zaměření vzdělávací oblasti, zjistíme, že tematický okruh „Člověk ve společnosti“ se svým vzdělávacím obsahem dotýká následujících obecných cílů, které vedou žáka k:

- rozvíjení zájmu o současnost a minulost vlastního národa i jiných kulturních společenství, utváření a upevňování vědomí příslušnosti

⁴ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : VUP, 2005, s. 48.

⁵ Charakteristika vzdělávací oblasti zahrnuje obecné zaměření vzdělávací oblasti, charakteristiku vzdělávacího oboru Výchova k občanství a Dějepis.

⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : VUP, 2005, s. 43-44.

k evropské kultuře – očekávaný výstup č. 1, 2, 4; učivo: naše vlast, kulturní život

- utváření pozitivního hodnotového systému (opřené o historickou zkušenost) – všechny výstupy se dotýkají svým způsobem hodnotového systému naší společnosti
- rozlišování mýtů a skutečnosti – očekávaný výstup č. 5; učivo: kulturní život (prostředky masové komunikace, masmédia)
- vytváření schopnosti využívat jako zdroj informací různorodé verbální i neverbální texty společenského a společenskovedního charakteru – očekávaný výstup č. 5; učivo: kulturní život (prostředky masové komunikace, masmédia)
- rozvíjení orientace v mnohotvárnosti sociokulturních a etických faktorů tvořících rámec každodenního života – týká se všech očekávaných výstupů
- úctě k vlastnímu národu i k jiným národům a etnikům; k rozvíjení respektu ke kulturním či jiným odlišnostem (zvláštnostem) lidí, skupin i různých společností – očekávaný výstup č. 1, 2, 8, 9; učivo: naše škola, naše vlast, vztahy mezi lidmi, zásady lidského soužití
- utváření pozitivních vztahů k opačnému pohlaví v prostředí školy i mimo školu, k rozpoznání stereotypního nahlížení na postavení muže a ženy v rodině, v zaměstnání i v politickém životě; k vnímání předsudků v nazírání na roli žen ve společnosti – očekávaný výstup č. 7, 9, 10; učivo: naše škola, vztahy mezi lidmi (rovné postavení mužů a žen), zásady lidského soužití
- rozpoznání názorů a postojů ohrožujících lidskou důstojnost nebo odporujících základním principům demokratického soužití; ke zvyšování odolnosti vůči myšlenkové manipulaci – očekávaný výstup č. 2, 5, 6, 8, 9; učivo: naše škola, naše vlast, kulturní život (rozmanitost kulturních projevů, prostředky masové komunikace, masmédia), lidská setkání, vztahy mezi lidmi, zásady lidského soužití
- uplatňování vhodných prostředků komunikace k vyjádření vlastních myšlenek, citů, názorů a postojů, k zaujímání a obhajování vlastních postojů a k přiměřenému obhajování svých práv – očekávaný výstup č. 7, 8, 9; učivo: naše škola, vztahy mezi lidmi, zásady lidského soužití

Z tohoto vztahení vyvstává najevo, že tematický okruh „Člověk ve společnosti“ zaujímá díky své rozmanitosti vzdělávacího obsahu podstatnou roli při naplňování cílového zaměření vzdělávací oblasti „Člověk a společnost“.

1.2 Analýza očekávaných výstupů tematického okruhu „Člověk ve společnosti“

Očekávané výstupy tematického okruhu „Člověk ve společnosti“ jsou obecným cílovým vyjádřením tohoto tematického okruhu. Obecné vzdělávací cíle můžeme nahlížet z několika hledisek. Můžeme je zkoumat prostřednictvím Tylerova principu konstrukce kurikula⁷ a analyzovat v nich zastoupení jednotlivých filozofií výchovy⁸ – esencialismus, progresivismus, rekonstrukcionismus.

Obecné vzdělávací cíle můžeme také analyzovat z hlediska zastoupení kognitivní, afektivní a psychomotorické složky – kognitivní, afektivní a psychomotorické cíle. Pro vzdělávací cíle s kognitivní složkou můžeme dále pomocí Bloomovy taxonomie⁹ vzdělávacích cílů určovat hladinu myšlenkových operací, které žák při dosahování cíle musí užít. Tato hladina nám ukazuje na jaké úrovni si žák nově získané vědomosti a dovednosti osvojil.

Následující analýza obecných vzdělávacích cílů poslouží k pojmové a vztahové analýze učiva, k stanovení dílčích cílů výuky a výběru vhodných metod, organizačních forem výuky a činností pro vybrané tematické celky. Všechny tyto zmíněné kroky by měly vést k záměrnému a postupnému osvojování obecných vzdělávacích cílů. Tabulka č. 1 přináší přehlednou analýzu obecných vzdělávacích cílů skrze výše zmíněné přístupy jejich zkoumání.

Tabulka č. 1 Analýza obecných vzdělávacích cílů tematického okruhu „Člověk ve společnosti“

Č.	Aktivní sloveso určující cíl (Žák ...)	Analýza cíle
1	objasní účel důležitých symbolů ...	esencialismus, kognitivní cíl - porozumění

⁷ PASCH, M. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha : Portál, 1998, s. 45-47.

⁸ Užití termínu *filozofie výchovy* se opírá o českou terminologii viz PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2008, s. 65.

⁹ ŠVEC, VI. *Praktikum didaktických dovedností*. Brn : MU, 2004, s. 27-27.

2	rozlišuje projevy vlastenectví ...	esencialismus, kognitivní cíl - analýza
3	zdůvodní nepřijatelnost vandalského chování	esencialismus, kognitivní cíl - hodnotící posouzení
	aktivně proti němu vystupuje	progresivismus, rekonstrukcionismus, afektivní cíl
4	zhodnotí nabídku kulturních institucí	esencialismus, progresivismus, kognitivní cíl - hodnotící posouzení
	cíleně z ní vybírá akce, které ...	progresivismus, afektivní cíl
5	kriticky přistupuje k mediálním informacím ...	progresivismus, kognitivní cíl - hodnotící posouzení, také aktivní složka
	vyjádří svůj postoj k působení propagandy a reklamy na veřejné mínění lidí	progresivismus, afektivní cíl, také kognitivní složka – hodnotící posouzení
6	zhodnotí a na příkladech doloží význam vzájemné solidarity mezi lidmi	esencialismus, progresivismus, kognitivní cíl - hodnotící posouzení a aplikace
	vyjádří své možnosti, jak může v případě potřeby pomáhat lidem v nouzi ...	rekonstrukcionismus, kognitivní cíl – analýza, také afektivní složka
7	uplatňuje vhodné způsoby chování případné neshody a konflikty řeší ...	progresivismus, rekonstrukcionismus, afektivní cíl
8	objasní potřebu tolerance ve společnosti...	esencialismus, progresivismus, kognitivní cíl - porozumění
	respektuje kulturní zvláštnosti i odlišné ..., zaujímá tolerantní postoje k menšinám	progresivismus, rekonstrukcionismus, afektivní cíl
9	rozpozná netolerantní, rasistické ...	esencialismus, kognitivní cíl - analýza

	zaujímá aktivní postoj proti všem projevům lidské nesnášenlivosti	progresivismus, rekonstrukcionismus, afektivní cíl
10	posoudí a na příkladech doloží přínos spolupráce lidí ...	esencialismus, progresivismus, kognitivní cíl - hodnotící posouzení, aplikace

Z analýzy obecných vzdělávacích cílů vyplývá, že v tematickém okruhu „Člověk ve společnosti“ jsou zastoupeny všechny tři výše zmíněné filozofie výchovy. Největší podíl mají cíle ovlivněné esencialismem a progresivismem, jejichž zastoupení je poměrně rovnoměrné.

Cíle ovlivněné esencialistickou výchovou jsou orientovány na osvojování poznatků a jsou nezbytné k zvládnutí a pochopení látky daného tematického okruhu, který umožní žákům lépe rozumět světu kolem nich.¹⁰ Tyto cíle jsou tedy spojeny s kognitivní doménou a jsou orientovány jak na nižší, tak vyšší stupně myšlenkových operací. Z vyšších myšlenkových operací je kladen důraz především na hodnotící posouzení, které vede žáky k samostatnému a kritickému myšlení, přispívá k aktivnímu formování komunikativních kompetencí a kompetencí k řešení problémů (cíl č. 3).

Naopak cíle ovlivněné progresivismem a rekonstrukcionismem jsou zaměřeny na uspokojování potřeb společnosti i osobních potřeb žáků. Jsou spojeny spíše s afektivní doménou a rozvíjí hodnotovou a postojovou stránku žákovy osobnosti. Tyto cíle mají připravovat žáky na aktivní zapojení do života v demokratické společnosti a na to, aby žáci dokázali iniciovat společenské změny a spolupracovat na jejich realizaci.¹¹ V oblasti klíčových kompetencí dochází především k naplňování kompetencí k řešení problémů (cíl č. 7), komunikativních (cíl č. 7, 5), občanských, sociálních a pracovních kompetencí (cíl č. 6, 8, 9).

V mnoha případech je kognitivní složka cíle dále rozvíjena složkou afektivní (cíl č. 8, 9). Například je nutné nejprve žáka pomocí nových informací a osvěty zbavit předsudků a pak je možné dále rozvíjet toleranci a aktivní postoj žáka proti projevům lidské nesnášenlivosti.

¹⁰ PASCH, M. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha : Portál, 1998, s. 36.

¹¹ Tamtéž, s. 34, 38.

Z analýzy obecných cílů je patrné, že od žáka se očekává více než jen pouhé zapamatování a pasivní reprodukování osvojených vědomostí a dovedností. Je důležité, aby žák zaujal aktivní a tvořivý postoj a podílel se tak plnou měrou v rámci společensky závažných témat na utváření svých postojů, hodnot a naplňování klíčových kompetencí. Vzhledem k velmi silnému vlivu progresivismu s rekonstrukcionismem, zastoupení afektivní složky cíle a současným trendům ve vzdělávání¹² je nutné volit ve vhodných okamžicích výuky aktivizující a tvořivé metody výuky spolu se skupinovou organizační formou vyučování či využívat projektovou metodu.

1.3 Uspořádání učiva ve vzdělávacím obsahu tematického okruhu „Člověk ve společnosti“

Tematický okruh „Člověk ve společnosti“ je na rozdíl od jiných tematických okruhů vzdělávacího oboru Výchova k občanství svým obsahem velmi rozmanitý. Na osvojování znalostí, dovedností, postojů a hodnot žáka v oblasti sociální reality, sociálních vztahů a vazeb se nezaměřuje pohledem pouze jedné společenskovední disciplíny. Tematický okruh „Člověk ve společnosti“ ve své šíři zahrnuje jak poznatky historické regionalistiky, antropologie, sociologie tak poznatky z psychologie a etiky.¹³

Tematický okruh je v RVP ZŠ upořádán do několika tematických celků – Naše škola; Naše obec, kraj, region; Naše vlast; Kulturní život; Lidská setkání; Vztahy mezi lidmi; Zásady lidského soužití. Tento tematický okruh můžeme rozdělit do dvou částí. První část zahrnuje tematické celky Naše škola, Naše obec, kraj, region, Naše vlast. Druhá část soustředí tematické celky Kulturní život, Lidská setkání, Vztahy mezi lidmi, Zásady lidského soužití.

Učivo tohoto tematického okruhu je v první části logicky uspořádáno od poznání života školy přes poznání obce, regionu, kraje jako místa, kde žák žije, k poznání žákovy vlasti. Učivo je řazeno hierarchicky od konkrétní každodenní zkušenosti žáka se sociální realitou k poznání „nadřazené“ sociální reality (škola-obec/region/kraj-vlast). Jde od konkrétního (lokálního) k obecnějšímu a týká se

¹² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : VUP, 2005, s. 10.

¹³ V protikladu k tomu například tematický okruh „Stát a hospodářství“ čerpá především z poznatků ekonomie, tedy jedné společenskovední disciplíny.

utváření vztahu žák-jeho život v sociálním prostředí (místě), k němuž náleží. V této první části se uplatňují poznatky historické vlastivědy a regionalistiky.

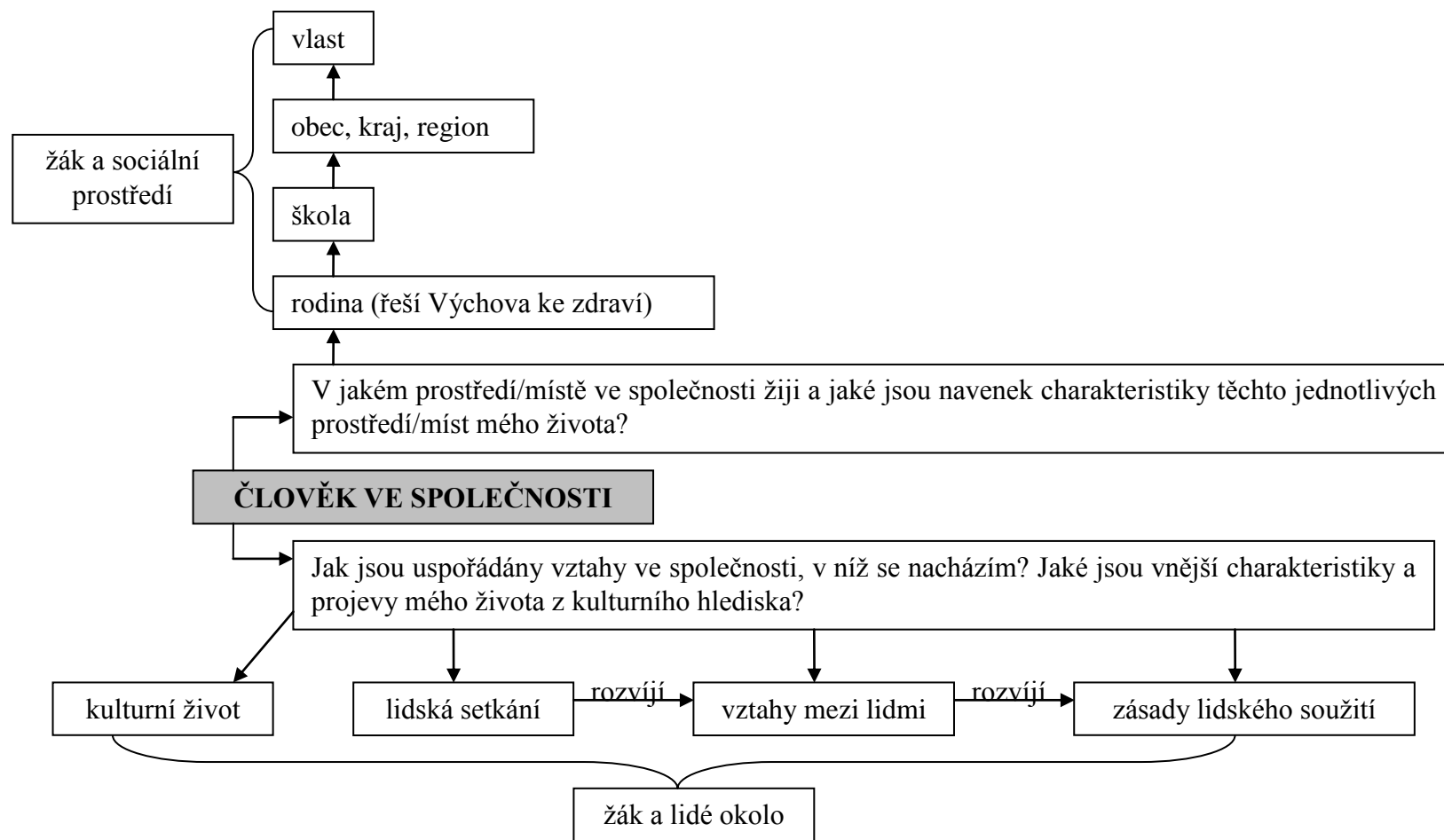
Druhá část učiva je založena spíše na poznávání a utváření vztahu žák-lidé okolo něj a na rozmanitosti společenských vztahů a vazeb ve společnosti. A to jak v oblasti projevu kulturních aspektů sociální reality a vztahů, tak v oblasti mezilidských vztahů, forem i rozmanitostí lidských setkání a společného soužití lidí. Můžeme vysledovat, že poslední tři tematické celky Lidská setkání, Vztahy mezi lidmi, Zásady lidského soužití se navzájem rozvíjejí. Tematický celek Lidská setkání je rozvíjen celkem Vztahy mezi lidmi a ten následovně Zásadami lidského soužití. Druhá část učiva je orientována více na osvojování postojů a hodnot. Tato tendence se odráží také ve formulaci očekávaných výstupů. Z hlediska společenskovedních disciplín se uplatňují především poznatky z kulturní antropologie, sociologie, psychologie a etiky.

Jednotlivé tematické celky se také v mnoha svých tématech doplňují a překrývají. Například téma *společná pravidla a normy ve škole* úzce souvisí s tématem *mezilidská komunikace* nebo téma *ochrana kulturních památek* s tématem *kulturní hodnoty*.

Svým obsahem a cílovým zaměřením druhá část tematického okruhu plně navazuje a doplňuje část první. Zatímco první část tematického okruhu odpovídá na otázku „V jakém prostředí/místě ve společnosti žák žije a jaké jsou navenek charakteristiky těchto jednotlivých prostředí/míst jeho života?“, tak druhá část odpovídá na otázky „Jak jsou uspořádány vztahy ve společnosti, kde se žák nachází/žije?“ a „Jaké jsou vnější charakteristiky a projevy žákova života z kulturního hlediska?“ Spojení obou částí pak vytváří pro žáka plný a hodnotný pohled na společenskou realitu.

Názornou ukázkou podstatných vztahů mezi jednotlivými tematickými celky přináší pojmová mapa č. 1.

Pojmová mapa č. 1 Uspořádání učiva v tematickém okruhu „Člověk ve společnosti“

1.4 Tematický okruh „Člověk ve společnosti“ – využití průřezových témat

Součástí RVP ZV jsou tzv. průřezová témata. Tato témata reprezentují aktuální problémy současného světa a jsou rozpracována do jednotlivých tematických okruhů. Průřezová témata jsou kroskurikulárního charakteru, procházejí napříč všemi vzdělávacími oblastmi, a jsou povinnou součástí základního vzdělávání. Úkolem každé základní školy je zařadit v rámci vyučovacích předmětů jednotlivé okruhy průřezových témat do výuky.¹⁴

Pro základní vzdělávání jsou vymezena následující průřezová témata:

- Osobnostní a sociální výchova,
- Výchova demokratického občana,
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech,
- Multikulturní výchova,
- Environmentální výchova,
- Mediální výchova.

Tato průřezová témata¹⁵ by bylo možno zařadit do výuky Výchovy k občanství pro 6. a 7. ročník v kontextu vzdělávacího obsahu tematického okruhu „Člověk ve společnosti“ následujícím způsobem:

- Mediální výchova – očekávané výstupy: kriticky přistupuje k mediálním informacím; vyjádří svůj postoj k působení propagandy a reklamy na veřejné mínění a chování lidí; učivo: prostředky masové komunikace, masmédiá.
- Multikulturní výchova – očekávané výstupy: objasní potřebu tolerance ve společnosti; respektuje kulturní zvláštnosti i odlišné názory, zájmy, způsoby chování a myšlení lidí; zaujímá tolerantní postoje k menšinám; rozpozná netolerantní, rasistické, xenofobní a extremistické projevy v chování lidí a zaujímá aktivní postoj proti všem projevům lidské

¹⁴ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : VUP, 2005, s. 90.

¹⁵ Příslušné tematické okruhy průřezových témat, kde dochází k provázání vzdělávacího obsahu viz *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : VUP, 2005, s. 90-103.

nesnášenlivosti; učivo: přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi, rovnost a nerovnost, konflikty v mezilidských vztazích, problémy lidské nesnášenlivosti.

- Osobnostní a sociální výchova – očekávané výstupy: uplatňuje vhodné způsoby chování a komunikace v různých životních situacích; případné neshody či konflikty s druhými lidmi řeší nenásilným způsobem; učivo: osobní a neosobní vztahy, mezilidská komunikace, konflikty v mezilidských vztazích, svoboda a vzájemná závislost, pravidla chování, výhody spolupráce lidí, vklad vzdělání pro život.
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech – očekávané výstupy: objasní účel důležitých symbolů našeho státu a způsoby jejich používání; rozlišuje projevy vlastenectví od projevů nacionalismu; učivo: pojem vlasti a vlastenectví, státní symboly, státní svátky, významné dny.
- Výchova demokratického občana – očekávané výstupy: posoudí a na příkladech doloží přínos spolupráce lidí při řešení konkrétních úkolů a dosahování některých cílů v rodině, ve škole a v obci; učivo: život ve škole, práva a povinnosti žáků, význam a činnost žákovské samosprávy, pravidla a normy, důležité instituce obce.
- V menší míře bychom také mohli uplatnit průřezové téma Environmentální výchova v rámci tematických celků Naše obec, region, kraj a Naše vlast (vztah člověka k prostředí – ochrana přírodních památek, památná místa) a k přiblížení se očekávanému výstupu: zdůvodní nepřijatelnost vandalského chování a aktivně proti němu vystupuje.

2. Didaktická analýza tematických celků tematického okruhu „Člověk ve společnosti“ a teoretická východiska pro jejich zpracování

2.1 Teoretická východiska didaktické analýzy a přípravy tematického celku

2.1.1 Zdůvodnění tematického celku

*„Zdůvodnění tematického celku je stručné prohlášení vysvětlující jeho obsah a účel.“*¹⁶ Zdůvodnění slouží jak žákům, tak učitelům k vyzdvihnutí významu a stěžejních myšlenek. V této části přípravy tematického celku také vždy vymezíme vzdělávací obsah konkrétního tematického celku vzhledem k jeho návaznosti na vzdělávací oblast „Člověk a jeho svět“.

2.1.2 Osnova učiva a pojmová mapa

Didaktickou analýzu učiva Skalková vymezuje jako *„myšlenkovou činnost učitele, která mu umožní z pedagogického hlediska proniknout do učební látky.“*¹⁷

Didaktická analýza učiva je tvořena třemi hlavními aspekty: pojmovou a vztahovou analýzou, operační analýzou a analýzou mezipředmětových vztahů.

V této části práce se budeme zabývat především pojmovou a vztahovou analýzou.

Během pojmové analýzy učiva jednotlivých tematických celků tematického okruhu „Člověk ve společnosti“ budeme vytvářet pojmovou mapu tematického celku, osnovu učiva a analyzovat jednotlivá dílčí témata pomocí Brunerovy koncepce struktury pojmů, která klade důraz na osvojování obecných pojmů a jejich uspořádání do logické struktury¹⁸.

*„Osnova učiva a pojmová mapa pomáhají vytvořit strukturu hlavních myšlenek, pojmů, generalizací a fakt, které se žáci mají naučit.“*¹⁹ Osnova učiva jednotlivých tematických celků tematického okruhu „Člověk ve společnosti“ je logickým uspořádáním učební látky, která je vymezena v RVP ZV. Představuje uspořádání jednotlivých témat a stanovuje jejich návaznost ve výuce.

¹⁶ PASCH, M. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha : Portál, 1998, s. 184.

¹⁷ SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : ISV, 1999, s. 111.

¹⁸ Tamtéž, s. 68.

¹⁹ PASCH, M. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha : Portál, 1998, s. 185.

Pojmová analýza tematického okruhu a jednotlivých témat má „*podstatu ve vytvoření logické pojmové struktury v daném učivu.*“²⁰ Nedílnou součástí pojmové analýzy je také analýza vztahů. Pojmová a vztahová analýza je prováděna vzhledem k současným tendencím ve vzdělávání, k obecnému cílovému zaměření RVP ZV, klíčovými kompetencím a konkrétním požadavkům vzdělávacího obsahu tematického okruhu „Člověk ve společnosti“, které jsou stanoveny v RVP ZV jako závazné základní učivo. Při pojmové a vztahové analýze čerpám z odborné literatury, učebnic, publikací a metodik určených pro výuku.

Další aspekt, který je v rámci pojmové a vztahové analýzy brán v úvahu, je fakt, že vzdělávací oblast „Člověk a společnost“ navazuje svým vzdělávacím obsahem přímo na vzdělávací oblast „Člověk a jeho svět“, která je určena pro výuku na 1. stupni ZŠ.²¹ Tematický okruh „Člověk ve společnosti“ rozvíjí a navazuje především na dva tematické okruhy vzdělávací oblasti „Člověk a jeho svět“ – „Místo, kde žijeme“ a „Lidé kolem nás“. Z tohoto důvodu je analýza učiva prováděna s ohledem k předchozí získané zkušenosti žáků a již osvojenému obsahu učiva.²²

Dále se pojmová a vztahová analýza zabývá otázkou navýšení základních pojmů o pojmy rozšiřující, otázkou vzájemné provázanosti učiva jednotlivých tematických celků Výchovy k občanství a jejich vztahem k průřezovým tématům.

2.1.3 Formulace dílčích výukových cílů

Nedílnou součástí přípravy tematického celku a didaktické analýzy učiva je stanovení dílčích cílů výuky. Aby bylo možné dosáhnout obecných vzdělávacích cílů, je nutné stanovit dílčí cíle výuky, které vedou k postupnému osvojování cílů obecných a dlouhodobějších. Dílčí cíle nám pomáhají „*vybudovat odpovídající základnu logicky uspořádaných vědomostí a dovedností pro pozdější úspěch při řešení náročnějších úloh vyžadujících samostatné myšlení.*“²³

Při vymezování dílčích cílů se podržíme základních zásad²⁴ pro jejich stanovování a užijeme základních taxonomií výukových cílů v oblasti kognitivní a afektivní.

²⁰ ŠVEC, VI. *Praktikum didaktických dovedností*. Brno : MU, 2004, s. 33.

²¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : VUP, 2005, s. 43.

²² Blíže k jednotlivým tematickým celkům viz zdůvodnění konkrétního tematického celku.

²³ PASCH, M. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha : Portál, 1998, s. 186.

²⁴ ŠVEC, VI. *Praktikum didaktických dovedností*. Brno : MU, 2004, s. 24-25.

„Při konkretizaci obecných cílů (formulaci dílčích cílů výuky) se uplatňuje zřetel k obsahu učiva a zároveň s tím zřetel k rozvoji osobnosti žáka.“²⁵

2.2 Příprava a didaktická analýza tematického celku Naše škola

2.2.1 Zdůvodnění tematického celku

Tematický celek Naše škola svým obsahem navazuje a využívá pojmů tematického celku Škola (prostředí školy, činnosti ve škole, okolí školy, bezpečná cesta do školy), který je součástí tematického okruhu „Místo, kde žijeme“ ve vzdělávacím oboru Člověk a jeho svět.

Žáci by si v tomto tematickém celku měli uvědomit význam školy a vzdělávání pro život v kontextu celoživotního vzdělávání. Dále by měli pochopit vzájemné vztahy mezi lidmi v prostředí školy a uvědomit si, že z jejich role žáka vyplývají práva a povinnosti, které jsou ve vzájemném vztahu, a že život ve škole (stejně jako v každém společenství) je upravován pravidly a normami, bez nichž se škola (společnost) neobejde. Avšak i oni jako žáci mají do jisté míry možnost a právo podílet na utváření pravidel a chodu své školy.

V demokratickém duchu by žáci měli být vedeni k hodnotám jako je odpovědnost, tolerance, ohleduplnost a k užívání vhodných komunikačních prostředků.

2.2.2 Pojmová mapa a naznačení vztahů v tematickém celku Naše škola

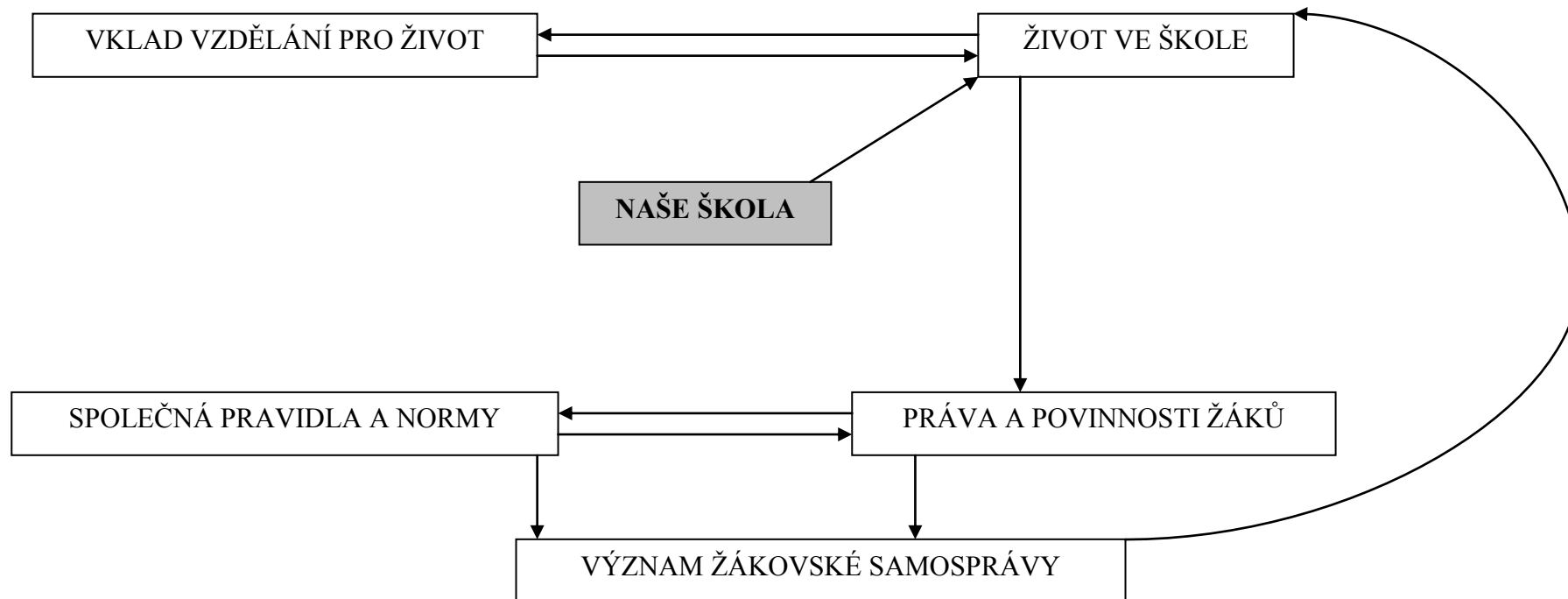
Tematický celek Naše škola je rozdělen do pěti témat: *život ve škole, práva a povinnosti žáků, společná pravidla a normy, význam žákovské samosprávy a vklad vzdělání pro život.*

Výchozím tématem tohoto tematického celku se stává téma *naše škola*, na které navazuje téma *vklad vzdělání pro život*. Stěžejním bodem mezi těmito tématy je pochopení vztahu, že škola není nutné zlo, ale pomáhá kultivovat osobnost člověka a otevírá mu perspektivy jeho budoucího života. Dále navazuje téma *práva a povinnosti žáků*, které je následovně ukotveno v tématu *pravidla a normy*. Obě témata na základě živé žákovské zkušenosti vnáší do předchozího

²⁵ SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : ISV, 1999, s. 106.

tématu *naše škola* vysvětlení hranic chování a nutnosti formálního systému pro zdárné fungování školy (společnosti). Tematický celek je završen tématem *význam a činnost žákovské samosprávy*, které žáky skrze aktivní využití jejich práv a povinností přivádí zpět k tématu *naše škola*. Bližší znázornění vztahů tematického celku Naše škola viz pojmová mapa č. 2.

Pojmová mapa č. 2 Naznačení vztahů v tematickém celku Naše škola

2.2.3 Osnova učiva, pojmová a vztahová analýza

I. Život ve škole

Generalizace:

Vzdělávání a výchova, které jsou naplňovány skrze povinnou školní docházku, se významně podílejí na formování a kultivování nejrůznějších stánků naší osobnosti a sehrávají důležitou roli v životě člověka (rodinném, pracovním, osobním a společenském).

Porozumění vztahům, se kterými se ve škole setkáváme, a rozvíjení tolerance napomáhá k utváření pozitivního školního klimatu, pozitivního vztahu ke škole, vzdělávání i výchově obecně.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- vzdělávání, výchova, povinná školní docházka, domácí vzdělávání
- povinnosti a práva, pravidla a normy
- školní klima
- vztah já-škola-učitel: učitel, důvěra, respekt, strach, spolupráce, ne/oblíbený předmět, co ve škole chybí, co by se dalo ve škole změnit, odpovědnost, vandalství
- vztah já-spolužáci: naše třída, co nás spojuje a rozděluje, spolupráce, řešení konfliktů, ohleduplnost, tolerance, kamarádství, opačné pohlaví

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Lidská setkání (*přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi, rovnost a nerovnost, rovné postavení mužů a žen*), tematický celek Vztahy mezi lidmi (v celé šíři), tematický celek Zásady lidského soužití (*morálka, mravnost, svoboda a vzájemná závislost, pravidla chování*)

II. Vklad vzdělání pro život

Generalizace:

Absolvování jednotlivých stupňů a typů škol vzdělávací soustavy nás soustavně připravuje na život a na výkon budoucího povolání.

Dosažené vzdělání do jisté míry předjímá otevření životních možností.

Vzdělávání je proces celoživotní a nekončí absolvováním školy.

Konečná hodnota člověka nespočívá ve výši dosaženého vzdělání a dosažené vzdělání nezaručuje úspěšnost v životě.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- vzdělání, být vzdělaný, být nevzdělaný, hodnota vzdělání, hodnota člověka
- vzdělávací soustava ČR: MŠ, ZŠ, gymnázium, SOU, SOŠ, VOŠ, VŠ, maturita, titul
- vzdělání, povolání, celoživotní vzdělávání, životní vzory, neúspěch a úspěch v životě, schopnosti člověka, sebekritika

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Osobní rozvoj (*životní cíle a plány, životní perspektiva, význam motivace, aktivity, vůle a osobní kázně při seberozvoji*)

III. Práva a povinnosti žáků**Generalizace:**

Člověk má nejen práva, ale také povinnosti, které jsou ve vzájemném vztahu a odpovědnost, která z práv a povinností vyplývá.

I děti a žáci ve škole mají svá práva a povinnosti.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- právo, povinnost, lidská práva, Úmluva o právech dítěte, právo dítěte na vzdělání
- práva žáků a učitelů, povinnosti žáků a učitelů, školní řád, odpovědnost, respekt

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Lidská práva (v celé šíři)

IV. Společná pravidla a normy**Generalizace:**

Stejně jako pro chod společnosti, tak i pro chod školy jsou nezbytná pravidla a normy, v nichž jsou zakotveny práva a povinnosti. Pravidla a normy zajišťují různými formami fungování školy (společnosti) a ochranu členů školy (společnosti).

Pokud pravidla a normy nejsou dodržovány, dochází k vzájemným nedorozuměním a závažným následkům. Tresty (sankce) chrání školu (společnost) před porušováním pravidel a norem.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- pravidlo, norma, formální pravidlo (psané; zákon, vyhláška, nařízení, školní řád), neformální pravidlo (nepřepsané; morální norma, slušné chování), spoluvytváření pravidel a norem (viz další téma)

- trest, formální trest (napomenutí, důtka, snížená známka z chování) a neformální trest (zvláštní domácí úkol, úklid), odpovědnost

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Právní řád ČR (*význam a funkce právního řádu; právní norma, předpis, publikování právních předpisů*), tematický celek Protiprávní jednání (*druhy a postihy protiprávního jednání, trestní postižitelnost*), tematický celek Zásady lidského soužití (*pravidla chování*)

V. Význam a činnost žákovské samosprávy

Generalizace:

Skrze žákovskou samosprávu je žákům dáвана možnost demokraticky se podílet na utváření chodu školy, formulaci práv, povinností žáků a také na podobě pravidel a norem ve škole.

Tato možnost spoluúčasti na rozhodování předpokládá ze strany žáka aktivní zacházení s jeho právy, uvědomění si povinností a odpovědnosti za jeho konání.

Při prosazování práv a plnění povinností je nezbytné užívat vhodné komunikační prostředky a respektovat práva druhé strany.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- samospráva, žákovská samospráva, školní parlament, třídní samospráva, zástupce třídy, třídní učitel, třídnické hodiny
- právo a povinnost, odpovědnost, spoluúčast, komunikační prostředky, respekt

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Principy demokracie (*znaky demokratického způsobu rozhodování a řízení státu*), tematický celek Státní správa a samospráva (*orgány a instituce státní správy a samosprávy, jejich úkoly*), tematický celek Zásady lidského soužití (*výhody spolupráce lidí*), tematický celek Vztahy mezi lidmi (*mezilidská komunikace*)

2.2.4 Vztažení k průřezovým tématům

V tomto tematickém celku je možné uplatnit v rámci průřezového tématu Výchova demokratického občana v plné šíři tematický okruh „Občanská společnost a škola.“²⁶

²⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : VUP, 2005, s. 94.

2.2.5 Navýšení pojmů

V rámci tohoto tematického okruhu by bylo vhodné navýšit pojmy v oblasti problematiky „učit se učit“, neboť rozvíjení schopnosti učit se je předpokladem k dalšímu úspěšnému osvojování vzdělávacího obsahu a k rozvoji kritického myšlení.

Tuto problematiku je také vhodné vztáhnout k průřezovému tématu Osobnostní a sociální výchova. Konkrétně k tematickému okruhu „Osobnostní rozvoj“.²⁷

Navýšené pojmy: učit se učit, režim dne, plánování, odpočinek, učební typ, strategie a techniky učení, pozornost a její narušování.

2.2.6 Formulace dílčích cílů výuky

I. Život ve škole

Žák vlastními slovy vysvětlí pojmy výchova a vzdělávání a na konkrétních příkladech popíše, jakou roli hrají výchova a vzdělávání v rodinném, pracovním, společenském a občanském životě člověka v průběhu jeho života.

Žák na základě vlastní zkušenosti definuje v oblasti vztahu ke školní docházce, ke škole jako místu a k učiteli nejméně tři pozitivní a tři negativní jevy. U negativních jevů navrhne, jak by je mohl buď sám, nebo s pomocí spolužáků zlepšit.

Žák sestaví žebříček svých vyučovacích předmětů dle oblíbenosti. U nejméně oblíbených předmětů navrhne, jak si k nim vybudovat pozitivnější vztah.

Žáci nejprve ve dvojicích a následně ve čtveřicích vzájemnou diskusí určí, co mají společného a v čem se naopak ve třídě liší.

Žák navrhne řešení zadané problémové situace v oblasti mezilidských vztahů ve škole s uplatněním prvků tolerantního a respektujícího chování.

Žák na základě vlastních představ napíše krátký návrh toho, jak by měly být uspořádány vztahy mezi spolužáky ve třídě, tak aby se mu ve třídě dobře „žilo“. Návrh následně prezentuje před ostatními žáky.

II. Vklad vzdělání pro život

Žák popíše vzdělávací systém ČR a z nabídky různých druhů škol a povolání přiřadí odpovídající položky k odpovídajícímu stupni vzdělání.

²⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : VUP, 2005, s. 92.

Žáci na základě práce ve skupině rozhodnou platnost tvrzení „Kvalita člověka nespočívá ve výši dosaženého vzdělání“ a „Dosažené vzdělání zaručuje úspěch v životě“. Každé své rozhodnutí podpoří nejméně dvěma argumenty.

Žák na základě sebereflexe navrhne, jaké povolání by jej do budoucna zajímalo.

III. Práva a povinnosti žáků

Žák rozliší pojmy právo a povinnost, uvede je v souvislost a k oběma pojmům uvede nejméně tři konkrétní příklady.

Žák uvede pojmy právo a povinnost v souvislost s pojmy odpovědnost a na konkrétních příkladech v oblasti vztahu žák-učitel tyto souvislosti objasní (ze strany žáka i učitele).

IV. Společná pravidla a normy

Žák objasní potřebu společných pravidel a norem pro fungování společnosti.

Žák vysvětlí význam trestu při porušení práv a povinností.

Žák rozliší pojmy formální a neformální pravidlo a k oběma pojmům uvede nejméně dva konkrétní příklady ze své každodenní školní zkušenosti.

Žák na základě práce ve skupině sestaví nejméně pět pravidel pro fungování své třídy.

V. Význam a činnost žákovské samosprávy

Žák vlastními slovy vysvětlí pojem žákovská samospráva, popíše její činnost a uvede nejméně dvě pozitiva a dvě negativa, která mu žákovská samospráva přináší.

Žáci ve skupině na základě diskuse navrhnou jednu věc, kterou by chtěli v rámci své školy zlepšit. Podle zadaných pravidel svůj návrh prezentují před třídou, kde se na základě demokratického hlasování vybere jeden návrh z celé třídy.

2.3 Příprava a didaktická analýza tematického celku Naše obec, region, kraj

2.3.1 Zdůvodnění tematického celku

Tematický celek Naše obec, region, kraj navazuje a rozšiřuje učivo tematických celků Obec (město), místní krajina, Okolní krajina (místní oblast, region) a Regiony ČR, které jsou součástí tematického okruhu „Místo, kde žijeme“ vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět.

Žáci se v tomto tematickém celku blíže seznámí s životem v obci po správně-právní stránce a uvědomí si své postavení občana, který má právo i povinnost aktivního podílu na organizaci života v obci. Prostřednictvím učiva regionální historie si upevní a rozšíří již získané kulturněhistorické a přírodní poznatky o své obci (regionu, kraji). Současně by měl být u žáků pěstován a rozvíjen pozitivní hodnotový vztah ke kulturněhistorickému dědictví, úcta a hrdost k rodnému kraji.

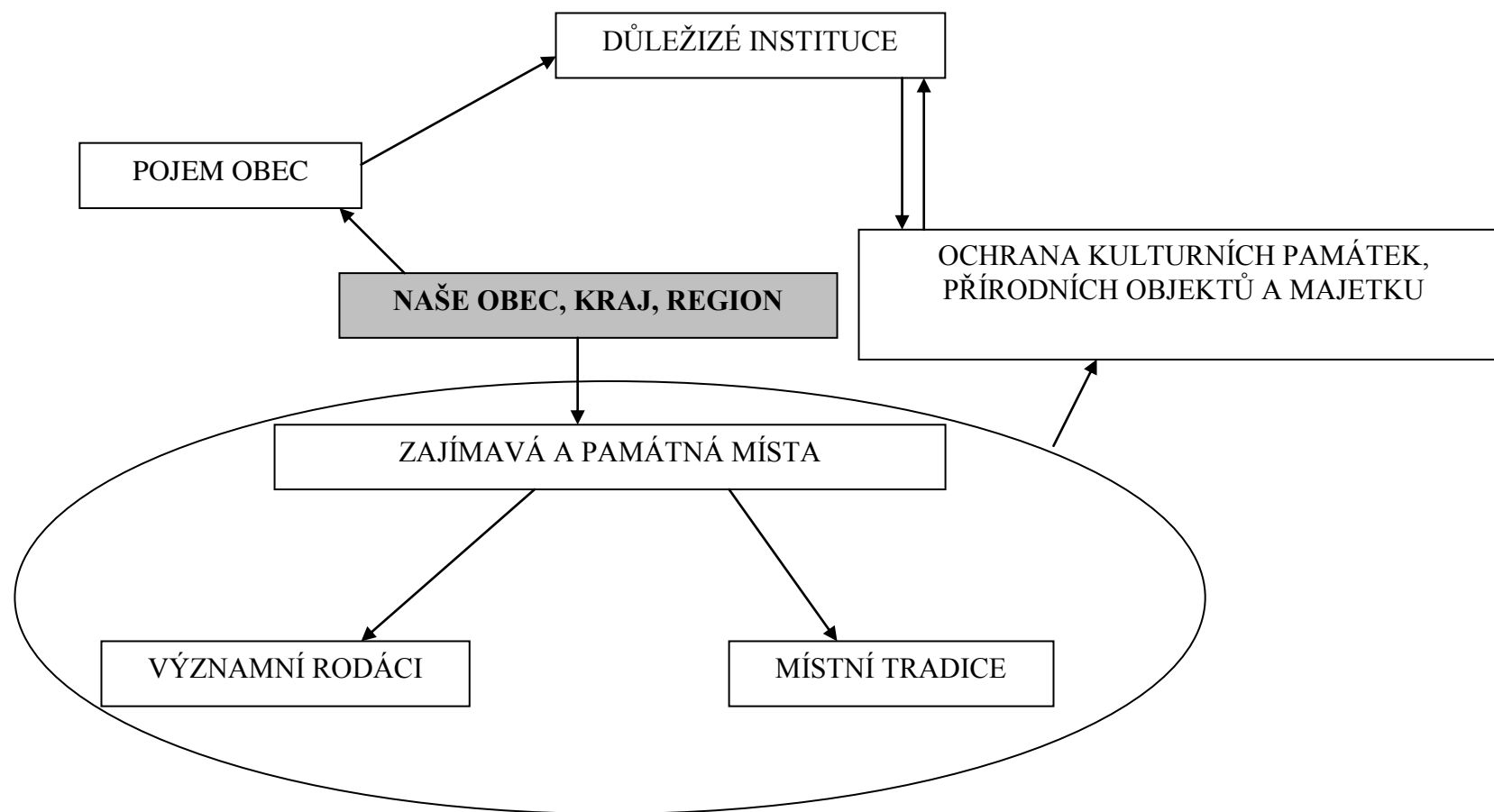
2.3.2 Pojmová mapa a naznačení vztahů v tematickém celku Naše obec, region, kraj

Tento tematický celek dělíme do následujících témat: *obec a její důležité instituce, zajímavá a památná místa, významní rodáci, místní tradice, ochrana kulturních památek, přírodních objektů a majetku.*

Prvotním východiskem pro uchopení tohoto tematického celku se stává základní vymezení a pochopení pojmu obec (v návaznosti na učivo 1. stupně ZŠ vzdělávací oblasti „Člověk a jeho svět“). Dále pak zaměření se na správně-právní stránku fungování obce (kraje, regionu) a postavení občana v ní.

Dalším krokem k uchopení je kulturněhistorické a přírodní hledisko. Ústředním tématem jsou *zajímavá a památná místa*, v návaznosti na ně se připojují témata *významní rodáci a místní tradice*. Tato tři témata jsou úzce provázána, vzájemně se doplňují a jako jeden celek tvoří východisko pro uchopení tématu *ochrana kulturních památek, přírodních objektů a majetku*, které je nutné uvést do souvislosti s tématem *důležité instituce obce*. Bližší znázornění vztahů tematického celku viz pojmová mapa č. 3.

Pojmová mapa č. 3 Naznačení vztahů v tematickém celku Naše obec, region, kraj

2.3.3 Osnova učiva, pojmová a vztahová analýza

I. Pojem obec a důležité instituce obce

Generalizace:

Obec si skrze obecní samosprávu může sama rozhodovat o svých záležitostech, zároveň je však vázána zákony a nařízeními státu, v jejichž souladu musí konat (vykonává v přenesené působnosti tzv. státní správu).

Obecní úřad, obecní zastupitelstvo a z nich vzniklé další obecní instituce odpovídají za řádný chod obce, hájí zájmy občanů a jsou jim odpovědni. Občané jsou si navzájem rovni a ke své obci jsou vázáni nejen občanskými právy, ale také povinnostmi, mají právo i povinnost podílet se na rozhodování v obci.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- obec, katastrální území, město, statutární město, hlavní město, znak obce
- občané, práva a povinnosti občanů, občanská odpovědnost, rovnost, referendum, spolupráce, komunální volby, aktivní a pasivní volební právo
- obecní zřízení: obecní úřad, městský úřad, magistrát, radnice, obecní zastupitelstvo, starosta, obecní rada, rada obce, odbory (školství, zdravotnictví, matrika, životního prostředí, kultury...)
- obecní rozpočet, úřední deska (zákony, vyhlášky, nařízení)
- obecní samospráva (samostatná působnost obce), obecní vyhlášky
- státní správa (přenesená působnost obce), orgány státní správy

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Právo v každodenním životě (*styk s úřady*), tematický celek Principy demokracie (*význam a formy voleb do zastupitelstev*), tematický celek Státní správa a samospráva (orgány státní správy a samosprávy, jejich úkoly)

II. Zajímavá a památná místa

Generalizace:

Tvář obce je utvářena a úzce spojena s předešlým historickým vývojem. Poznání přírodních památek, kulturních památek a porozumění dějinným událostem vede k pochopení naší současnosti, utváří pozitivní vazbu k rodnému místu, kulturním hodnotám a snižuje riziko vandalismu.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- kulturní památka, architektura, stavební styly, historická událost, pověst, významné osobnosti, významné budovy a stavby (kostel, radnice, náměstí, hřbitov, zámek, hrad, divadlo, muzeum)
- přírodní památka, chráněné území, přírodní rezervace, naučná stezka, přírodní úkaz, památný strom
- vandalismus, úcta, hrdost, kulturní hodnota

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Naše vlast (*zajímavá a památná místa*)

III. Významní rodáci a místní tradice

Generalizace:

Život současné společnosti stojí a čerpá z práce předchozích generací.

Místní tradice a zvyky jsou odkazem našich předků, přivádí nás k našim kořenům a spolupodílejí se na budování naší identity a vědomí přináležitosti k určité kulturní oblasti (obec, region).

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- rodák, oblast proslavení, úcta k předchozím generacím
- tradice, zvyky, folklor, tradice liturgického a přírodního roku (lidové tradice), kulturní události (výstavy, soutěže, koncerty, festivaly), vědomí přináležitosti

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Naše vlast (*co nás proslavilo, významné osobnosti*)

IV. Ochrana kulturních památek, přírodních objektů a majetku

Generalizace:

Všichni jsme součástí přírody.

Ochrana všech složek životního prostředí vede k důstojnému a plnohodnotnému životu člověka ve společnosti a na Zemi.

Některé zásahy člověka do životního prostředí mohou vést k nenahraditelným kulturním, přírodním i osobním škodám. Společnost si proto sama vytváří instituce, kterými ochranu životního prostředí zajišťuje.

Ochrana přírodního prostředí je v zájmu každého z nás a našich budoucích generací. K ochraně životního prostředí může aktivně přispět každý z nás.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- životní prostředí, umělá složka, přírodní složka, sociální složka

- kulturní památka, přírodní památka, majetek (veřejný, soukromý), ústav památkové péče, ministerstvo kultury, ministerstvo životního prostředí, přírodovědecká stanice, znečištění
- vandalismus, kulturní hodnota, nenahraditelnost, nevyčíslitelná škoda, úcta, ochrana, odpovědnost/trestní odpovědnost

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Protiprávní jednání (*trestní postižitelnost*), tematický celek Majetek, vlastnictví (*ochrana*)

2.3.4 Vztažení k průřezovým tématům

Do tohoto tematického celku je možné zařadit průřezové téma Výchova demokratického občana v tematických okruzích „Občan, občanská společnost a stát“ či „Formy participace občanů v polickém životě“ (*demokratické volby, obec jako základní jednotka samosprávy státu*).²⁸ V rámci průřezového tématu Environmentální výchova je možné uplatnit tematický okruh „Vztah člověka k prostředí“ (*naše obec*).²⁹

2.3.5 Navýšení pojmů

Pojmy lze navýšit v oblasti témat *co v obci (kraji, regionu) chybí, skryté možnosti a výzvy obce (kraje, regionu)*. Žáci se tak kriticky zamýšlí nad svým okolím, učí se vnímat jeho problémy, skryté možnosti a zaujímají aktivní postoj k pozitivním změnám.

Navýšené pojmy: výzva, využitá možnosti, kladná změna, zlepšení, občanská iniciativa.

2.3.6 Formulace dílčích cílů výuky

I. Pojem obec a důležité instituce obce

Žák definuje pojem obec, uvede, jaké druhy obcí v České republice rozlišujeme, a jejich příklady vyhledá na mapě České republiky.

Žák na příkladu své obce popíše jednotlivé složky obecního zřízení a objasní jeho chod.

²⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : VUP, 2005, s. 94.

²⁹ Tamtéž, s. 101.

Žák rozliší pojmy obecní samospráva a výkon státní správy a k těmto pojmům přiřadí z nabídky příklady jednotlivých činností obce.

Žák na základě práce s dokumenty určí nejméně čtyři občanská práva a čtyři občanské povinnosti, které mají obyvatelé obce a pokusí se zjistit, jak jsou občany v jeho obci naplňovány.

Žák na příkladu referenda a komunálních voleb objasní, jak a za jakých podmínek se občané mohou podílet na rozhodování o záležitostech své obce.

II. Zajímavá a památná místa

Žák vyjmenuje nejméně tři nejvýznamnější kulturní památky a přírodní zajímavá místa ve své obci a jejím okolí a uvede vlastními slovy důvody, proč jsou považovány za významné. Uvedená místa žák lokalizuje na mapě.

Žák nejméně dvě kulturní památky vlastními slovy blíže charakterizuje a uvede do kulturněhistorického kontextu (časově zařadí; uvede, zda se k nim pojí nějaká významná dějinná událost; zařadí do stavebního stylu).

Žák nejméně dvě přírodní zajímavá a památná místa vlastními slovy blíže charakterizuje.

III. Významní rodáci a místní tradice

Žák vysvětlí vlastními slovy pojmy významná osobnost a významný rodák.

Žák vyjmenuje nejméně dva významné rodáky a tři významné osobnosti, jejichž život je spjat s osudy jeho obce a blíže objasní, čím se tito lidé proslavili.

Žák chronologicky v rytmu roku seřadí místní tradice jeho obce. Dle vlastního výběru si vybere dvě místní tradice, které blíže popíše a na základě vlastní zkušenosti objasní, jak je jeho život s těmito tradicemi spjat.

Na základě diskuse řízené učitelem žák vysvětlí, jaký význam mají tradice v životě člověka a ve společnosti, v níž žije.

IV. Ochrana kulturních památek, přírodních objektů a majetku

Žák vysvětlí pojem vandalismus a na příkladech popíše konkrétní projevy vandalského chování v oblasti ničení kulturních památek, přírodních objektů a majetku.

Žák uvede do vztahu pojmy vandalismus, nevyčíslitelná škoda a úcta.

Žák uvede nejméně dvě instituce, které se zabývají ochranou kulturních památek a přírodních objektů.

Žák na základě vlastní zkušenosti zhodnotí stav životního prostředí ve své obci a jejím okolí a navrhne způsob, jak by mohl sám nebo ve skupině se svými spolužáky pomoci ke zlepšení či ochraně životního prostředí v místě svého bydliště.

2.4 Příprava a didaktická analýza tematického celku Naše vlast

2.4.1 Zdůvodnění tematického celku

Tematický celek Naše vlast rozvíjí znalosti, dovednosti a postoje žáků získané na 1. stupni ZŠ ve vzdělávacím oboru Člověk a jeho svět v rámci tematického okruhu „Místo, kde žijeme“ - tematických celek Naše vlast a tematického okruhu „Lidé a čas“ – tematický celek Současnost a minulost v našem životě (státní svátky a významné dny).

Žák se v tematickém celku Naše vlast naučí chápat pojem vlasti a vlastenectví v kontrastu k nacionalismu či „přepjatému“ evropanství. Dále si žák upevní a rozšíří zeměpisné a kulturněhistorické znalosti České republiky, které jsou úzce spjaty s vývojem české státnosti a společnosti. Tyto znalosti jsou základem občanské vybavenosti každého občana České republiky a klíčem k pochopení jeho národní identity. Prostřednictvím učiva historické vlastivědy je u žáka budována pozitivní hodnotová orientace a citová vazba k jeho vlasti a národu.

2.4.2 Pojmová mapa a naznačení vztahů v tematickém celku Naše vlast

Tematický celek Naše vlast je vztahově uspořádán na podobném principu jako tematický celek Naše obec, region, kraj a systematicky na něj navazuje.³⁰

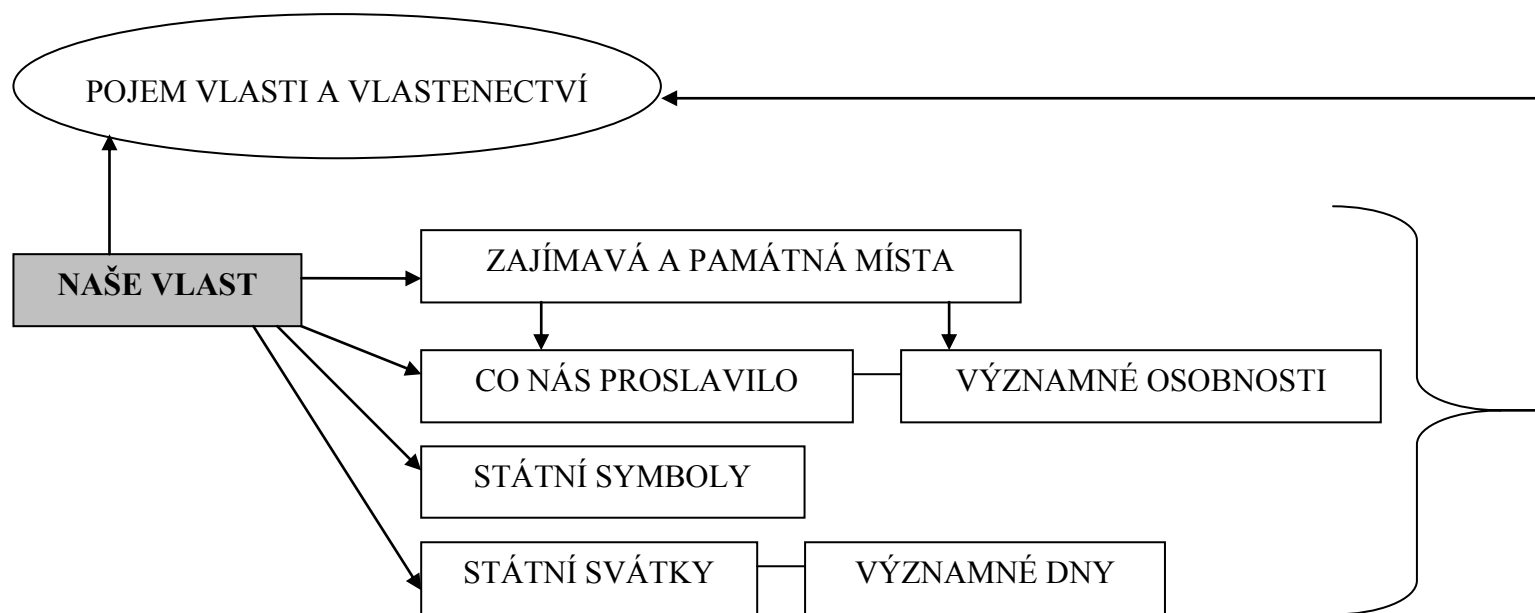
Stejně jako předešlé tematické celky i tento celek dělí RVP ZŠ na několik témat: *pojem vlasti a vlastenectví, zajímavá a památná místa, co nás proslavilo a významné osobnosti, státní svátky a významné dny.*

Výchozím bodem pro uchopení tematického celku Naše vlast je *pojem vlasti a vlastenectví*. Témata *zajímavá a památná místa, co nás proslavilo a významné osobnosti, státní symboly, státní svátky a významné dny* rozvíjí žákovi znalosti a vztah k vlasti. Témata *co nás proslavilo a významné osobnosti* navazují na téma *zajímavá a památná místa*. Všechna tato témata mají v konečném důsledku vést zpětně k rozvíjení *pojmu vlasti a vlastenectví*.

Vztahy mezi jednotlivými tématy jsou zachyceny v pojmové mapě č. 4.

³⁰ Blíže viz kapitola Uspořádání učiva ve vzdělávacím obsahu tematického okruhu „Člověk ve společnosti“, s. 16-18.

Pojmová mapa č. 4 Naznačení vztahů v tematickém celku Naše vlast

2.4.3 Osnova učiva, pojmová a vztahová analýza

I. Pojem vlasti a vlastenectví

Generalizace:

Vlastenectví prochází procesem postupného utváření, který čerpá z několika zdrojů, jakými jsou například láska k místu narození, pocit domova či pocit blízkosti. Míra našeho vlastenectví je vyjádřena mírou lásky a pocitu přináležitosti k naší vlasti (vztah přímé úměry).

Přepjaté vlastenectví se může zvrhnout v bezbřehý nacionalismus.

Ani v globalizovaném světě a společné Evropě, bychom neměli zapomínat být vlastenci.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- vlast, vlastenectví, přináležitost, láska, domov, životní jistota, občanství, evropanství, nacionalismus

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Vztahy mezi lidmi (*problémy lidské nesnášlivosti*), tematický celek Právní základy státu (*státní občanství ČR*), tematický celek Lidská práva (*poškození lidských práv, diskriminace*), tematický celek Evropská integrace (*Evropská unie a ČR*)

II. Zajímavá a památná místa

Generalizace:

Mnoho přírodních, kulturních a historicky významných míst České republiky můžeme pro jejich výjimečnost a jedinečnost označit za zajímavá a památná. Každý občan by si měl být vědom přírodního i kulturního dědictví své země, ctít a chránit je.

Nejvýznamnější kulturní zajímavá a památná místa jsou spjata především s klíčovými okamžiky národní historie.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- zajímavé a památné místo, výjimečnost, jedinečnost, historie, přírodní bohatství, kulturní bohatství, vandalismus, úcta
- přírodní bohatství: přírodní útvar, přírodní krása, skála, jeskyně, hory, jezera, rybníky, léčivé prameny, národní park, CHKO, přírodní rezervace
- kulturní bohatství: architektonické památky (kostel, hrad, zámek...), stavební slohy, památková rezervace, významná města

- UNESCO

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Naše obec (*ochrana kulturních památek, přírodních objektů a majetku*), tematický celek Evropská integrace (*výhody členství v EU*)

III. Co nás proslavilo, významné osobnosti

Generalizace:

Slavnou či významnou osobností se stává člověk, který díky svému talentu a pílí dosáhl významného či výjimečného úspěchu na určitém poli působnosti a přispěl tak k obohacení celé společnosti.

Česká republika může být hrdá na mnoho významných osobností, vynálezů či výrobků, které ji proslavily v celosvětovém měřítku a přispěly tak k utvoření jejího výjimečného postavení mezi dalšími evropskými i světovými státy.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- být slavný, významná osobnost, talent, píle, výjimečnost, hrdost, kultura
- oblast proslavení: sochařství, architektura, výtvarné umění, literatura, film, hudba, sport, věda, vynálezy, výrobky
- významné osobnosti: historické osobnosti, prezidentové, umělci, sportovci, vynálezci, vědci

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Evropská integrace (*výhody a nevýhody členství v EU*)

IV. Státní symboly

Generalizace:

Státní symboly, jež vznikly v průběhu historického vývoje státu, jsou projevem samostatnosti i svrchovanosti státu a reprezentují stát v zahraničí.

Nechováme-li se k státním symbolům důstojně a s úctou můžeme se dopustit porušování zákona.

Znalost státních symbolů patří k základní občanské vybavenosti každého občana daného státu.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- státní symbol, samostatnost, svrchovanost, reprezentace, zákon, důstojnost, úcta, občanská vybavenost
- státní barva, trikolóra, státní vlajka, vlajka prezidenta republiky (standarta): „Pravda vítězí“

- malý státní znak, velký státní znak: český lev, moravská orlice, slezská orlice, historické země království českého
- státní pečeť, hymna: Kde domov můj?, J. K. Tyl, Fr. Škroup, Fidlovačka
- symbol české státnosti, korunovační klenoty: koruna, žezlo, jablko, chrám sv. Víta

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Právní základy státu (*státní občanství ČR, Ústava ČR*)

V. Státní svátky, významné dny

Generalizace:

Státní svátky a významné dny jsou výsledkem prosazování národní myšlenky v průběhu historického vývoje českého národa a české státnosti.

Státní svátky a významné dny slouží především k připomenutí a uctění klíčových okamžiků národní historie a k uctění našich předků.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- národní myšlenka, státní svátky, významné dny, dny pracovního volna, historická událost, český národ, česká státnost, národní hrdost, úcta k předkům
- státní svátky: Nový rok, Den osvobození, Cyril a Metoděj, upálení Mistra Jana Husa, sv. Václav, vznik ČSR, Den boje za svobodu a demokracii
- významné dny: narození TGM, mezinárodní den žen, okupace Česko-slovenské republiky, vstup ČR do NATO, den učitelů, den Země, květnové povstání, okupace ČSSR sovětskou armádou

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- lze využít v jakémkoliv tématu, ke kterému se váže nějaký státní svátek nebo významný den (např.: tematický celek Mezinárodní spolupráce – vstup ČR do NATO)

2.4.4 Vztažení k průřezovým tématům

Tento tematický celek je možné propojit s průřezovým tématem Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech v tematickém okruhu „Objevujeme Evropu a svět“ (*naše vlast a Evropa, státní a evropské symboly*)³¹ a v průřezovém tématu Environmentální výchova v tematickém okruhu „Lidské aktivity a problémy životního prostředí“ (*ochrana přírody a kulturních památek*)³².

³¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : VUP, 2005, s. 96.

³² Tamtéž, s. 100-101.

2.4.5 Navýšení pojmů

V rámci tohoto tematického celku by bylo možné navýšit pojmy u tématu *státní svátky a významné dny* v oblasti významných dnů a svátků spojených s liturgickým rokem a rozšířit tematický celek o téma *hlavní město Praha*.

Navýšení pojmů: liturgický rok, církevní svátky, hlavní město Praha, sídelní město, Pražský hrad, chrám svatého Víta, Karlův most.

2.4.6 Formulace dílčích cílů výuky

I. Pojem vlasti a vlastenectví

Žák vlastními slovy vysvětlí pojmy vlast, vlastenectví a uvede nejméně čtyři faktory, které se podílejí na utváření vlasteneckého postoje člověk k jeho vlasti.

Žák vlastními slovy na základě práce se slovníkem cizích slov definuje pojmy nacionalismus a evropanství.

Na konkrétních příkladech žák rozezná projevy nacionalismu a „přepjatého“ evropanství od projevů vlastenectví.

Na základě práce s mediálními informacemi žák uvede, kde a v jaké podobě se v současné době může konkrétně setkat s negativními projevy nacionalismu a evropanství.

II. Zajímavá a památná místa

Žák vlastními slovy vysvětlí pojmy kulturní a přírodní bohatství a vyjádří svůj postoj podpořený nejméně dvěma argumenty k jejich vandalismu.

Žák vyjmenuje nejméně pět historicky a pět přírodně zajímavých a památných míst ČR.

Žák vlastními slovy v několika větách blíže charakterizuje dvě historicky a dvě přírodně zajímavá a památná místa ČR dle vlastního výběru a objasní, z jakého důvodu jsou považována za výjimečná.

III. Co nás proslavilo, významné osobnosti

Žák vlastními slovy vysvětlí pojem významná osobnost a uvede tento pojem do vztahu s pojmy talent a píle.

Žák vyjmenuje nejméně dvě osobnosti z oblasti umění, literatury, filmu, hudby a sportu, které se proslavily v dějinách naší vlasti, a k těmto osobnostem vždy přiřadí jejich přesný obor působnosti.

Žák vyjmenuje nejméně tři vynálezy a tři výrobky, které proslavily naši vlast v zahraničí a vysvětlí, čím obohatily lidskou společnost v celosvětovém měřítku. K uvedeným vynálezům žák přiřadí jejich vynálezce.

IV. Státní symboly

Žák samostatně vyjmenuje státní symboly ČR, objasní jejich funkci a užití.

Na základě práce s obrazovým materiálem žák rozliší jednotlivé státní symboly, samostatně je popíše a objasní symboliku jejich jednotlivých prvků.

V. Státní svátky, významné dny

Žák objasní příčinu vzniku státních svátků a významných dnů České republiky a vysvětlí vlastními slovy jejich význam pro současnou společnost.

Žák na základě práce s kalendářem přiřadí k jednotlivým datům příslušné státní svátky a významné dny a dále vlastními slovy vysvětlí, které historické události se k těmto dnům pojí a jakou sehrály roli v dějinách vývoje českého státu.

2.5 Příprava a didaktická analýza tematického celku Kulturní život

2.5.1 Zdůvodnění tematického celku

Tematický celek Kulturní život navazuje ve vzdělávacím oboru Člověk a jeho svět na tematický okruh „Lidé kolem nás“ – tematický celek Kultura (v celé šíři).

Žáci si v tomto tematickém celku upevní pojem „kultura“ a blíže se seznámí s projevy a tradicemi jiných kultur. Seznámení se s jinými kulturami a práce s pojmy jako etnocentrismus, jedinečnost, úcta či tolerance by měly vést žáka k respektování kulturních odlišností a k úctě ke kulturním hodnotám.

Dále se žák aktivně seznámí s nabídkou kulturních institucí ve svém okolí a pochopí, že výběr vhodných kulturních aktivit dle jeho vlastního zaměření pomáhá k plnému rozvoji jeho osobnosti.

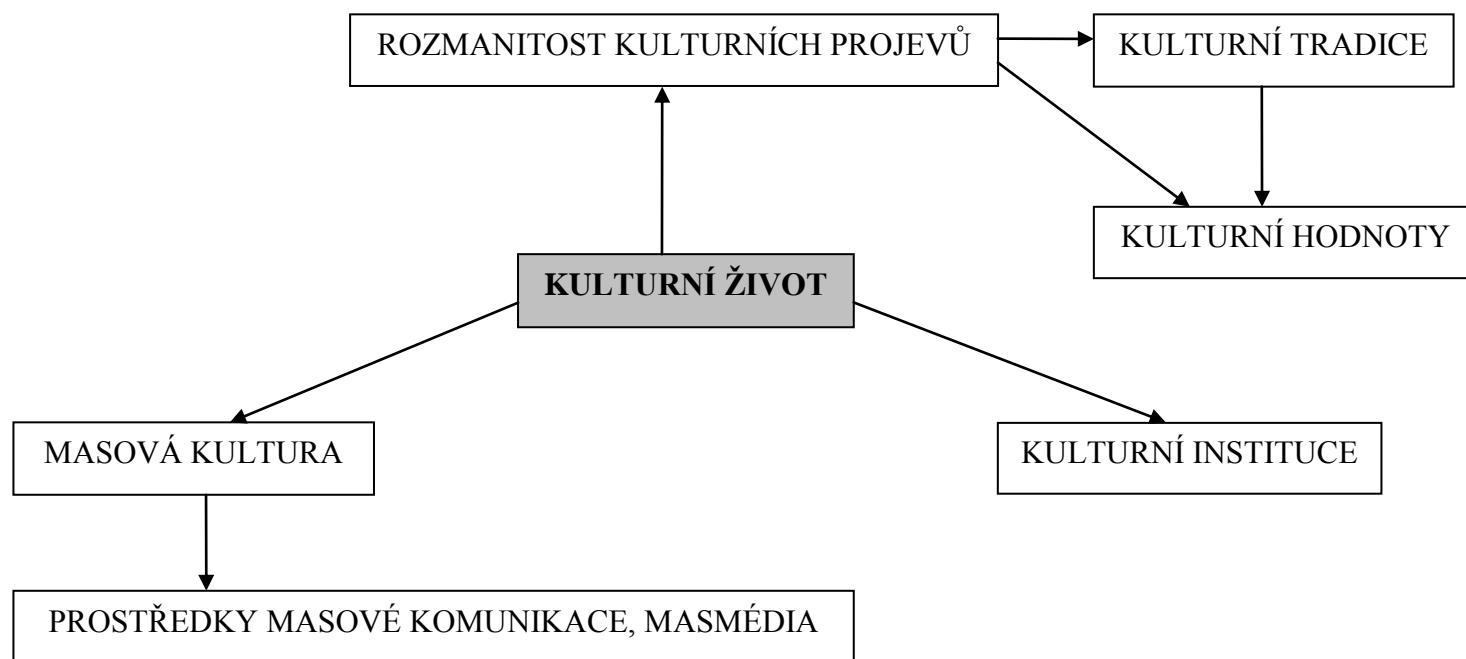
Na závěr se žák s učitelem zaměří na tematiku masmédií jako na jeden z projevů masové kultury. Žák by zde měl na základě vlastní zkušenosti kriticky pracovat s pojmy masová komunikace, objektivita, manipulace s veřejným míněním či propaganda.

2.5.2 Pojmová mapa a naznačení vztahů v tematickém celku Kulturní život

Tematický celek Kulturní život je v RVP ZV rozdělen do následujících témat: *rozmanitost kulturních projevů, kulturní hodnoty, kulturní tradice, kulturní instituce, masová kultura, prostředky masové komunikace, masmédiá.*

Tato témata můžeme rozčlenit do tří oblastí. První oblast nazírá tematický celek Kulturní život z pohledu kulturních projevů a tradic různých kulturních a etnických skupin. Druhá oblast se zabývá pohledem na kulturu skrze téma *kulturní instituce* a poslední oblast řeší tematický celek Kulturní život z pohledu masové kultury, která je blíže specifikována v problematice prostředků masové komunikace a masmédií. Bližší znázornění vztahů viz pojmová mapa č. 5.

Pojmová mapa č. 5 Naznačení vztahů v tematickém celku Kulturní život

2.5.3 Osnova učiva, pojmová a vztahová analýza

I. Pojem kultura a rozmanitosti kulturních projevů

Generalizace:

Pojmem kultura označujeme všechny hmotné i duchovní výdobytky společnosti, které vznikly lidskou činností.

Každý z nás je příslušníkem určité kultury, kterou si prostřednictvím odkazu svých předků a prostřednictvím rodičů osvojuje v průběhu svého života.

Lidé na celém světě se od sebe navzájem liší v oblasti kulturních projevů. Tato odlišnost vyplývá z rozdílné národní či etnické příslušnosti.

Odlišnosti v kulturních projevech se projevují v oblasti jazyka, zvyků, tradic, náboženství, hodnot a postojů.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- kultura, hmotná kultura, duchovní kultura, národní kultura
- národ, etnická příslušnost, etnocentrismus, odlišnost, úcta, respekt
- oblasti kulturních projevů: jazyk, zvyky a tradice (pravidla chování a vystupování, stravování, oblékání, hudba), náboženství (náboženské svátky), hodnoty, postoje

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Lidská setkání (*přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi*), tematický celek Vztahy mezi lidmi (*konflikty v mezilidských vztazích, problémy lidské nesnášenlivosti*)

II. Kulturní hodnoty a kulturní tradice

Generalizace:

Nejen každá kultura, ale každý člověk se liší v oblasti uspořádání hodnot.

Každá kultura je zcela jedinečná a plnohodnotná a nelze ji zaměňovat ani podřazovat kultuře jiné, proto by měl mít člověk v úctě nejen svoji vlastní kulturu, ale také kultury cizí.

V kulturních tradicích a rituálech, které jsou výsledkem odkazu minulosti, si udržuje každá kultura svoji identitu a kontinuitu.

Rozdílnosti mezi jednotlivými kulturami mohou vyvolávat u některých lidí strach, nepřátelství či předsudky. Příčinou tohoto strachu a nepřátelství může být obava z neznámého či mínění, že jedna kultura je méně hodnotná než kultura jiná.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- kulturní hodnota, žebříček hodnot, jedinečnost, nezaměnitelnost
- kulturní tradice: zvyky, obyčeje, rituály, svátky
- rozdílnost, strach, nepřátelství, předsudky, neznalost, respekt, úcta, tolerance

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Vztahy mezi lidmi (*konflikty v mezilidských vztazích, problémy lidské nesnášenlivosti*), tematický celek Vnitřní svět člověka (*stereotypy v posuzování druhých lidí*), tematický celek Lidská práva (*poškození lidských práv, diskriminace*)

III. Kulturní instituce

Generalizace:

Kulturní instituce nám nabízejí nejrůznější způsoby, jak smysluplně trávit náš volný čas, obohacují náš kulturní život a přispívají k mnohostrannému rozvoji naší osobnosti.

Každý člověk by měl být schopen zhodnotit nabídku kulturních institucí a podle svého osobního zaměření učinit odpovídající výběr.

Návštěva každého kulturního zařízení se vždy řídí určitými pravidly slušného chování.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- kulturní život, kulturní akce, volný čas, rozvoj osobnosti, slušné chování
- kulturní instituce: divadlo, kino, muzeum, kavárna, sportoviště, knihovna

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Zásady lidského soužití (*morálka a mravnost, pravidla chování*), tematický celek Vnitřní svět člověka (*poznání a posuzování skutečnosti, sebe i druhých lidí, systém osobních hodnot*)

IV. Masová kultura - prostředky masové komunikace a masmédia

Generalizace:

Prostředky masové komunikace slouží k předávání informací velkému množství lidí a mají podstatný vliv na utváření veřejného mínění.

Svou neobjektivností mohou masmédia přispět k manipulaci lidí či propagandě určitých názorů, proto je nutné přistupovat k mediálním informacím kriticky.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- masová kultura

- masová komunikace: výměna informací, velké skupiny lidí, jednosměrnost, anonymita
- médium, masmédiium (hromadný sdělovací prostředek): noviny, televize, internet
- veřejné mínění, objektivita, manipulace, propaganda, kritické myšlení

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Vnitřní svět člověka (*poznávání a posuzování skutečnosti, sebe i druhých lidí*), tematický celek Globalizace (*projevy, klady, zápory*)

2.5.4 Vztažení k průřezovým tématům

Tematický celek Kulturní život můžeme vztáhnout k průřezovému tématu Multikulturní výchova a jeho tematickým okruhům „Kulturní diference“ (*poznávání vlastního kulturního zakotvení*) a „Etnický původ“ (*různé způsoby života, odlišné myšlení a vnímání světa*).³³ Dále jej můžeme vztáhnout ke všem tematickým okruhům průřezového tématu Mediální výchova.³⁴

2.5.5 Formulace dílčích cílů výuky

I. Pojem kultura a rozmanitosti kulturních projevů

Žák vlastními slovy vysvětlí pojem kultura a uvede nejméně tři příklady hmotné a tři příklady duchovní kultury.

Žák na základě práce s obrazovým materiálem zjistí, v jakých oblastech kulturních projevů se lidé od sebe navzájem liší, a rozliší tři největší kulturní okruhy.

Žák objasní pojem etnocentrismus, uvede příklady etnocentrického chování a k tomuto chování vysloví svůj názor, který podpoří nejméně dvěma argumenty.

II. Kulturní hodnoty a kulturní tradice

Žák vlastními slovy objasní, jaký význam mají kulturní tradice v životě člověka a v národní či etnické kultuře.

Žák k vybraným národním a etnickým kulturám přiřadí jejich typické znaky v oblasti kulturních tradic.

Žák na základě skupinové diskuse rozhodne, zda a proč je důležité seznamovat se s odlišnými kulturami a své stanovisko podpoří nejméně čtyřmi argumenty.

³³ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : VUP, 2005, s. 98.

³⁴ Tamtéž, s. 102-103.

Žák objasní nutnost vzájemného respektu mezi odlišnými kulturami.

III. Kulturní instituce

Žák vlastními slovy vysvětlí pojem kulturní instituce.

Žák vyjmenuje nejméně pět kulturních institucí dostupných v jeho obci a hierarchicky je seřadí podle své oblíbenosti.

Žák na základě práce s propagačním a informačním materiálem dle vlastního výběru prezentuje před třídou nabídku dvou kulturních institucí v jeho obci a objasní, za jakých podmínek mohou lidé tyto kulturní instituce navštěvovat.

IV. Masová kultura - prostředky masové komunikace a masmédia

Žák definuje pojem hromadné sdělovací prostředky (masmédia) a uvede jejich čtyři konkrétní příklady.

Žák vlastními slovy objasní pojem objektivní sdělení (informace) a posoudí, jakými způsoby mohou hromadné sdělovací prostředky manipulovat názory druhých lidí a ovlivňovat veřejné mínění společnosti.

Žák na základě práce s hromadnými sdělovacími prostředky kriticky rozhodne, zda mu jsou prezentované informace překládány objektivně či zda s ním manipulují.

Žák vyjádří svůj postoj k manipulaci a svůj názor podpoří nejméně dvěma argumenty.

2.6 Příprava a didaktická analýza tematického celku Lidská setkání

2.6.1 Zdůvodnění tematického celku

Tematický celek Lidská setkání rozšiřuje a navazuje na znalosti a dovednosti žáků získané z tematického okruhu „Lidé kolem nás“ – tematický celek Soužití lidí (pomoc nemocným, sociálně slabým), tematický celek Chování lidí (principy demokracie) a tematický celek Právo a spravedlnost (základní lidská práva a práva dítěte, protiprávní jednání) ve vzdělávacím oboru Člověk a jeho svět.

Žáci se v tomto tematickém celku zaměří na problematiku rozdílnosti mezi lidmi, která by je měla vést k poznání, že rozdílnosti mezi lidmi jsou zcela přirozeným jevem, prostředkem k vzájemnému obohacení a že i přes vzájemnou rozdílnost si jsou lidé z podstaty svého lidství vzájemně rovni.

Dále se žáci seznámí s pojmy solidarita, nouze, potřební lidé či pomoc a uvědomí si postavení těchto pojmů ve svém vlastním životě. U žáků by měla být rozvíjena schopnost empatie a ohleduplnosti.

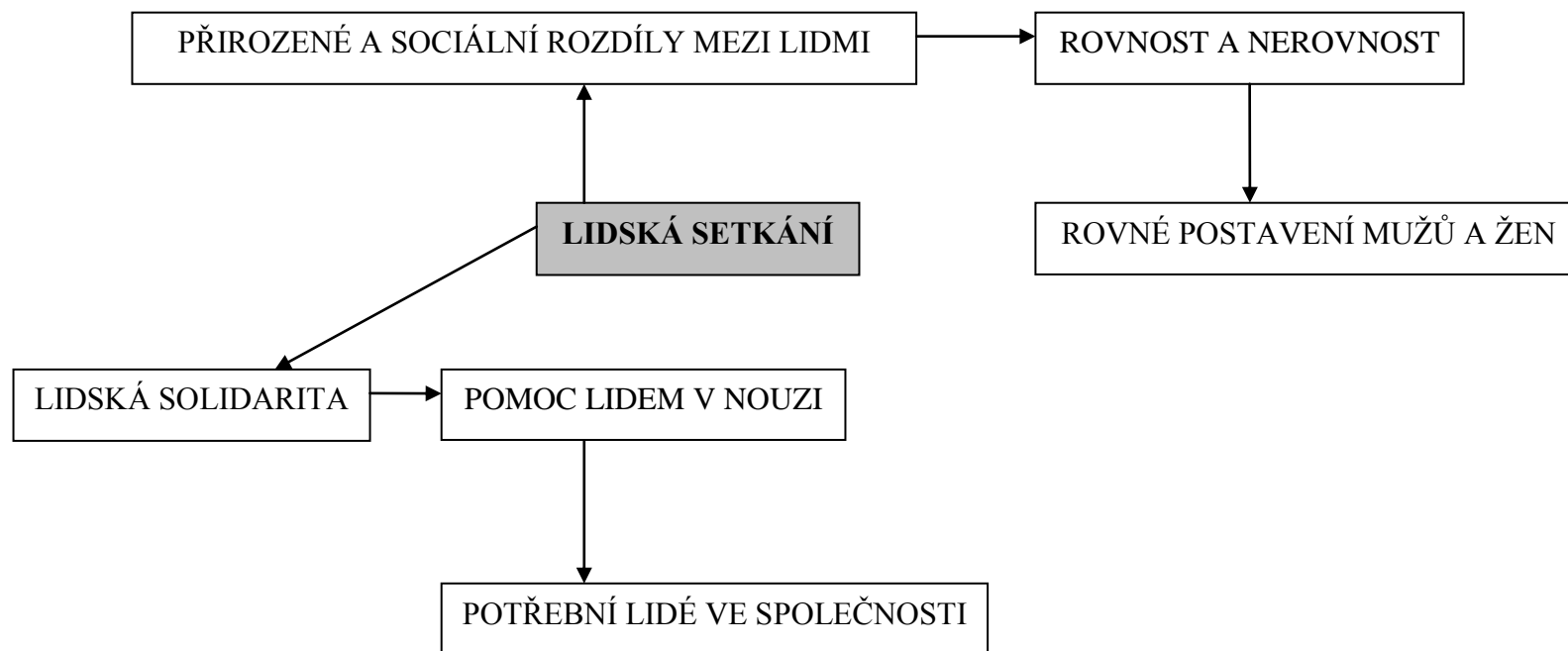
2.6.2 Pojmová mapa a naznačení vztahů v tematickém celku Lidská setkání

Tematický celek Lidská setkání je v RVP ZV rozdělen do následujících témat: *přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi, rovnost a nerovnost, rovné postavení mužů a žen, lidská solidarita, pomoc lidem v nouzi, potřební lidé ve společnosti.*

Tento tematický celek můžeme nahlížet ze dvou pozic. Za prvé z pozice lidské rozdílnosti a z ní plynoucích nerovností, které se dostávají do konfrontace s rovností v oblasti lidských práv. Za druhé z pozice soudržnosti lidské společnosti a vzájemné solidarity.

V prvním případě tematický celek vychází od tématu *přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi*, na nějž navazuje téma *rovnost a nerovnost*, které se uzavírá společensky aktuálním tématem *rovné postavení mužů a žen*. V druhém případě se výchozím tématem stává téma *lidská solidarita* a s ním úzce spojené téma *pomoc lidem v nouzi*, jehož problematika je dále zúžena a rozvedena v tématu *potřební lidé ve společnosti*. Bližší znázornění vztahů viz pojmová mapa č. 6.

Pojmová mapa č. 6 Naznačení vztahů v tematickém celku Lidská setkání

2.6.3 Osnova učiva, pojmová a vztahová analýza

I. Přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi

Generalizace:

Člověk je tvor společenský. Nikdy není zcela sám, ale je v neustálém kontaktu s druhými lidmi.

S druhými lidmi jsme si v mnoha ohledech podobní, ale v mnoha ohledech se vzájemně lišíme. Vzájemné rozdíly mezi lidmi vyplývají jak z přírodního řádu světa, tak ze sociálního zařazení. Obojí se vzájemně prolíná.

Nikdo z nás si předem nevybírám své pohlaví, barvu vlasů či pleti a stejně tak si nevybírám do jaké rodiny, společenské vrstvy či kultury se narodí.

Některé sociální rozdíly utvářející se během života je možné vlastním přičiněním ovlivňovat.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- podobnost, rozdílnost, přirozené a sociální rozdíly, sociální zařazení, genetika, změna
- přirozené rozdíly: pohlaví, barva vlasů, barva pleti, výška, věk, IQ, rasa
- sociální rozdíly: sociální status, vzdělání, kultura, etnikum, náboženství

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Vztahy mezi lidmi (*konflikty v mezilidských vztazích, problémy lidské nesnášenlivosti*), tematický celek Podobnosti a odlišnosti lidí (v celé šíři)

II. Rovnost a nerovnost, rovné postavení mužů a žen

Generalizace:

Lidé jsou v mnoha biologických či sociálních ohledech rozdílní a nerovní, ale z podstaty svého lidství se rodí svobodní a rovní v důstojnosti i právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.³⁵

Na světě je mnoho zemí, v kterých dochází k porušování lidské svobody a důstojnosti.

Předsudky v lidském životě mohou vést k diskriminaci, rasismu či xenofobii.

³⁵ DAVID, R. *Ústava České republiky. Listina základních práv a svobod: úplné znění doplněné poznámkami, úvodem do problematik a výběrem ze soudních případů*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2001, s. 198.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- lidství, rovnost, nerovnost, svoboda, důstojnost, porušování svobody a důstojnosti
- právo na rovnost: Všeobecná deklarace lidských práv - článek 1, článek 2
- porušování svobody a důstojnosti: Čína, Barma, S. Korea, Afrika
- předsudky, rasová a pohlavní diskriminace, rasismus, xenofobie

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Vztahy mezi lidmi (*konflikty v mezilidských vztazích, problémy lidské nesnášenlivosti*), tematický celek Vnitřní svět člověka (*stereotypy v posuzování druhých lidí*), tematický celek Lidská práva (v celé šíři)

III. Lidská solidarita, pomoc lidem v nouzi

Generalizace:

Člověk žije ve společenství s lidmi a okolní společenské dění by v něm nemělo vyvolávat lhostejnost.

Každý z nás se může ocitnout v těžké životní situaci nebo se setkat s lidmi, kteří budou potřebovat naléhavou pomoc v situaci nouze. Proto bychom se neměli bát pomoc nejen přijímat, ale také dávat.

Lidské solidarity a pomoci bychom neměli nikdy zneužívat k vlastnímu obohacení, užítku či manipulaci.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- solidarita, situace nouze/ohrožení, těžká životní situace, pomoc, dobročinná sbírka, pomáhající organizace, státní pomoc, integrovaný záchranný systém
- situace nouze/ohrožení: živelná pohroma, havárie, autonehoda, terorismus
- těžká životní situace: rodinné a sociální problémy, hmotná nouze, nemoc, tělesné postižení
- osobní pomoc: naslouchání, povzbuzení, rada, první pomoc, pracovní pomoc, finanční pomoc
- státní pomoc: dávky státní sociální podpory (příspěvky, důchody, životní minimum)
- integrovaný záchranný systém: siréna, linky tísňového volání (150, 155, 158)

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Zásady lidského soužití (*morálka a mravnost, svoboda a vzájemná závislost*), tematický celek Vnitřní svět člověka (*vnímání, prožívání,*

poznávání a posuzování skutečnosti, sebe i druhých lidí), tematický celek
Principy demokracie (*sociální dialog a jeho význam*)

IV. Potřební lidé ve společnosti

Generalizace:

Nikdy bychom neměli zapomínat na to, že v naší rodině či v blízkém okolí žijí lidé, kteří jsou závislí na každodenní pomoci a péči druhých lidí.

Potřební lidé by neměli být odsunuti na okraj společnosti a vyřazeni ze života, ale naopak potřebují naše porozumění a povzbuzení, které jim dodá pocit životní jistoty a bezpečí.

I my sami se můžeme jednou stát potřebnými lidmi.

Společnost vytváří instituce, které zajišťují péči a bezpečný prostor pro potřebné lidi.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- potřební lidé: senioři, nemocní, handicapovaní, lidé bez domova
- pomoc, péče, porozumění, povzbuzení, životní jistota, bezpečí
- sociální a zdravotnická zařízení: domov seniorů, domy s pečovatelskou službou, LDN, občanská sdružení a nadace pro seniory a handicapované, Charita, chráněná dílna

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek *Zásady lidského soužití (morálka a mravnost, svoboda a vzájemná závislost)*, tematický celek *Vnitřní svět člověka (vnímání, prožívání, poznávání a posuzování skutečnosti, sebe i druhých lidí)*

2.6.4 Vztažení k průřezovým tématům

Tento tematický celek lze propojit s průřezovým tématem *Osobnostní a sociální výchova* v tematických okruzích „Poznávání lidí“ (*rozvoj pozornosti vůči odlišnostem a hledání výhod v odlišnostech*), „Hodnoty, postoje, praktická etika“ (*pomáhající a prosociální chování*).³⁶ Dále s průřezovými tématy *Výchova demokratického občana* – tematický okruh „Občan, občanská společnost a stát“ (*LZPS*)³⁷ a *Multikulturní výchova* – tematický okruh „Etnický původ“ (*odlišnost lidí, ale i jejich vzájemná rovnost*).³⁸

³⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : VUP, 2005, s. 92-93.

³⁷ Tamtéž, s. 94.

³⁸ Tamtéž, s. 98.

2.6.5 Formulace dílčích cílů výuky

I. Přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi

Žák samostatně vlastními slovy vysvětlí pojmy přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi a ke každému pojmu uvede nejméně čtyři příklady.

Žák se zamyslí nad tvrzením „Nikdo z nás si předem nevybírání své pohlaví, barvu vlasů či pleti a stejně tak si nevybírání do jaké rodiny, společenské vrstvy či kultury se narodí“, rozhodne, zda s daným tvrzením souhlasí a své rozhodnutí podpoří nejméně dvěma argumenty.

Žák si na základě nabídky vybere jeden sociální rozdíl (např. vzdělání) mezi lidmi a pokusí se navrhnout, zda a jak lze tento rozdíl změnit a jaký pozitivní či negativní význam by měla tato změna v životě člověka.

II. Rovnost a nerovnost, rovné postavení mužů a žen

Žák na základě práce s Všeobecnou deklarací lidských práv objasní výrok „Všichni lidé se rodí svobodní a rovní v důstojnosti a právech“ a uvede alespoň dvě země či místa, v kterých tento výrok neplatí.

Žák vysvětlí vlastními slovy pojem předsudek, na konkrétních příkladech uvede, v jakých oblastech mohou předsudky vznikat, a uvede, zda s tímto jevem osobně někdy setkal.

Žák vlastními slovy vysvětlí pojmy diskriminace, rasismus a xenofobie.

Žák zjistí, v kterých oblastech jsou si muži a ženy v současné společnosti rovní a v kterých nerovní. Své zjištění žák doloží na konkrétních příkladech a vyjádří za použití nejméně dvou argumentů se stávající situací souhlas či nesouhlas.

III. Lidská solidarita, pomoc lidem v nouzi

Žák definuje pojem lidská solidarita a uvede situace, kde se s tímto jevem setkal zprostředkovaně nebo jako samotný účastník.

Žák na základě diskuse (četby ukázky, citátu) objasní vlastními slovy v několika větách význam a důležitost solidarity mezi lidmi.

Žák přiřadí k jednotlivým složkám integrovaného záchranného systému příslušná telefonní čísla a v modelové situaci nacvičí volání na operační středisko integrovaného záchranného systému.

Žák na příkladech modelových problémových situací z oblasti nouzové situace a těžké životní situace navrhne řešení dané situace a uvede, jaké chování při této situaci vynaloží.

IV. Potřební lidé ve společnosti

Žák definuje pojem potřební lidé ve společnosti a uvede k tomuto pojmu nejméně čtyři příklady.

Žák zjistí, zda v jeho blízkém okolí žijí nějakí potřební lidé (např. senioři, handicapovaní), objasní jakým způsobem je pro tyto lidi zajištěna péče a své zjištění prezentuje.

Žák uvede formou krátké eseje pojem potřební lidé do vztahu s pojmy péče blízké osoby a povzbuzení.

Žák na základě problémových modelových situací z oblasti péče o potřebné navrhne řešení dané situace a uvede, jakým způsobem on sám může pomoci potřebným lidem.

Žák vyjmenuje nejméně čtyři instituce, které poskytují nebo se podílejí na péči o potřebné lidi.

2.7 Příprava a didaktická analýza tematického celku Vztahy mezi lidmi

2.7.1 Zdůvodnění tematického celku

Tematický celek Vztahy mezi lidmi navazuje na učivo a očekávané výstupy tematického okruhu „Lidé kolem nás“ – tematický celek Soužití lidí (mezilidské vztahy, komunikace, pomoc nemocným, sociálně slabým) a tematický celek Chování lidí (vlastnosti lidí, pravidla slušného chování) ve vzdělávacím oboru Člověk a jeho svět.

V tematickém celku Vztahy mezi lidmi se žáci blíže seznámí s problematikou mezilidských vztahů z pohledu osobní blízkosti či vzdálenosti mezi lidmi a s problematikou komunikace. Žáci by měli na základě aktivního přístupu k výuce pochopit, že dobré vztahy mezi lidmi vyžadují vzájemnou péči, porozumění i toleranci a zároveň by si měli osvojit vhodné komunikační zásady, které by jim umožnily v budoucím životě předcházet konfliktním situacím či již vzniklé konfliktní situaci řešit přiměřeným způsobem.

Žáci by měli dále v oblasti mezilidských vztahů nejen porozumět pojmům jako rasismus, xenofobie či diskriminace, které jsou úzce spjaty s tematikou lidské nesnášenlivosti v oblasti rasové a etnické rozdílnosti lidí, ale aktivně projevy tohoto chování rozpoznat, zaujmout k nim odpovídající postoj a překračovat panující společenské předsudky. V neposlední řadě by měla být u žáků rozvíjena schopnost tolerance.

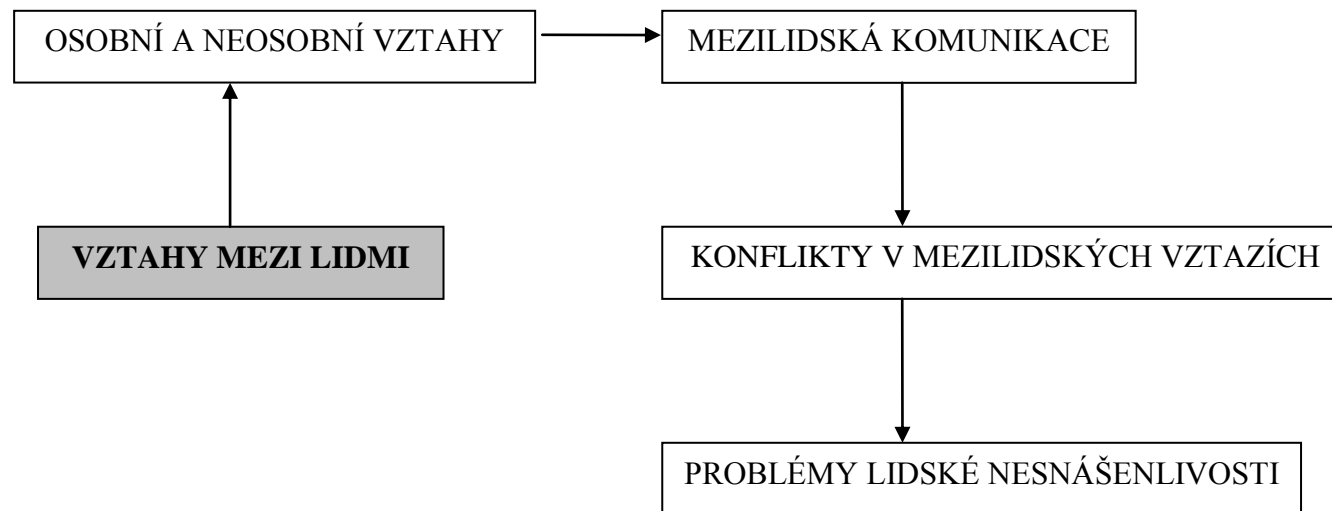
2.7.2 Pojmová mapa a naznačení vztahů v tematickém celku Vztahy mezi lidmi

Tematický celek Vztahy mezi lidmi je rozdělen do čtyř témat: *osobní a neosobní vztahy, mezilidská komunikace, konflikty v mezilidských vztazích, problémy lidské nesnášenlivosti.*

Jednotlivá témata tematického celku ze sebe vzájemně vyplývají a následující téma vždy specificky rozvíjí a doplňuje téma předchozí. Výchozím tématem se stává téma *osobní a neosobní vztahy*, které je dále rozvíjeno a specifikováno z hlediska problematiky mezilidské komunikace. Téma *mezilidská komunikace* otevírá cestu k tématu *konflikty v mezilidských vztazích*. Poslední téma

problémy lidské nesnášlivosti nahlíží oblast konfliktů v mezilidských vztazích z pohledu kulturních a etnických rozdílů mezi lidmi. Blíže pojmová mapa č. 7.

Pojmová mapa č. 7 Naznačení vztahů v tematickém celku Lidská setkání

2.7.3 Osnova učiva, pojmová a vztahová analýza

I. Osobní a neosobní vztahy

Generalizace:

Každý člověk je příslušníkem mnoha sociálních skupin, v rámci nichž zaujímá různé sociální role a navazuje vztahy s ostatními lidmi.

Každá sociální role i osobní či neosobní vztah vyžadují v praktickém životě přiměřené vystupování a způsob komunikace.

Osobní vztahy mají nenahraditelný význam pro náš život (naplňují specificky lidské potřeby) a vyžadují oboustrannou péči, mají-li být plnohodnotné a hluboké.

Z některých neosobních vztahů se mohou stát vztahy osobní.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- sociální skupina, sociální role, osobní a neosobní vztah, přiměřené vystupování, komunikace, péče, odpovědnost
- osobní vztah: rodina, kamarádi, přátelé
- neosobní vztah: ulice, úřad, obchod
- specificky lidské potřeby: láska, bezpečí, blízkost, porozumění, důvěra

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Zásady lidského soužití (*pravidla chování*)

II. Mezilidská komunikace

Generalizace:

Mezi lidmi dochází k neustálému sdělování informací a dorozumívání. A to i ve chvílích, kdy si myslíme, že s nikým nekomunikujeme - lidé si mezi sebou sdělují informace nejen slovy, ale také pohledy či gesty.

Každý mezilidský vztah i životní situace vyžaduje vhodný a přiměřený způsob komunikace.

Osvojení vhodných zásad komunikace a komunikačních technik, umožňuje člověku lepší orientaci v sociálních vztazích či předcházet možným nedorozuměním a konfliktům.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- komunikace, verbální a neverbální komunikace
- verbální komunikace: slova

- neverbální komunikace: gesta, mimika, pohyby, tón hlasu, postoj, pohled, podání ruky, zóny osobního prostoru
- komunikační zásady: neskákat do řeči, naslouchání, neponižování, respekt
- komunikační techniky: aktivní naslouchání, asertivita, argumentace

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Zásady lidského soužití (*morálka a mravnost, pravidla chování*), tematický celek Podobnosti a odlišnosti lidí (*projevy chování, rozdíly v prožívání, myšlení a jednání*)

III. Konflikty v mezilidských vztazích

Generalizace:

Konflikty v mezilidských vztazích vyplývají nejen z osobnostních či kulturních rozdílů mezi lidmi, ale také z nedostatečné komunikace, tolerance či neochoty vzájemného pochopení a naslouchání.

Cílem každého člověka by mělo být konfliktům předcházet. Pokud však ke konfliktu již dojde, je nezbytné jej řešit konstruktivním způsobem.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- konflikt, rozdílnost, nedostatečná komunikace, nepochopení, tolerance, konstruktivní řešení
- rozdílnost mezi lidmi: odlišné názory, zájmy, návyky, osobnostní vlastnosti, kulturní rozdíly
- konstruktivní řešení: vyslechnutí, pochopení, kompromis, stanovení pravidel

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Zásady lidského soužití (*morálka a mravnost, pravidla chování*), tematický celek Podobnosti a odlišnosti lidí (*projevy chování, rozdíly v prožívání, myšlení a jednání*), tematický celek Vnitřní svět člověka (*poznávání a posuzování skutečnosti, sebe i druhých lidí*)

IV. Problémy lidské nesnášenlivosti

Generalizace:

Rozdílnosti mezi jednotlivými kulturami a etniky mohou vyvolávat u některých lidí strach, nepřátelství či odpor ke všemu cizímu a vytvářet předsudky. Příčinou tohoto strachu mohou být obavy z neznámého či mínění, že jedna kultura může být nadřazena kultuře jiné.

Předsudky v lidském životě mohou vést ke xenofobii, rasismu či diskriminaci etnických menšin.

Každý člověk by měl umět rozpoznat rasistické, xenofobní či diskriminující chování a ve svých názorech a jednání se proti němu aktivně stavět.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- tolerance, kulturní a etnické rozdíly, nepřátelství, nesnášenlivost, cizinec, předsudek, poznání
- xenofobie, rasismus, diskriminace
- etnické menšiny ČR

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Podobnosti a odlišnosti lidí (*projevy chování, rozdíly v prožívání, myšlení a jednání*), tematický celek Vnitřní svět člověka (*stereotypy v posuzování druhých lidí*), tematický celek Lidská práva (*poškození lidských práv, diskriminace*)

2.7.4 Vztažení k průřezovým tématům

Z průřezového tématu Osobnostní a sociální výchova by bylo vhodné uplatnit tematické okruhy sociálního a morálního rozvoje - „Mezilidské vztahy“, „Komunikace“, „Řešení problémů a rozhodovací dovednosti“ (*problémy v mezilidských vztazích*).³⁹ Průřezové téma Multikulturní výchova lze uplatnit v celé jeho plnosti.⁴⁰

2.7.5 Navýšení pojmů

Tematický celek Konflikty v mezilidských vztazích by bylo možné rozšířit o problematiku šikany ve škole a provázat ji s tematickým celkem Lidská práva (*poškození lidských práv, šikana*).

2.7.6 Formulace dílčích cílů výuky

I. Osobní a neosobní vztahy

Žák vlastními slovy definuje pojmy osobní a neosobní vztah a uvede místa, kde se s těmito vztahy setkáváme.

Žák porovná osobní a neosobní vztah v oblasti mezilidské blízkosti, vystupování a komunikace a ke každému druhu vztahu uvede nejméně tři příklady.

³⁹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : VUP, 2005, s. 92-93.

⁴⁰ Tamtéž, s. 98.

Žák utvoří škálu osobních vztahů ve svém životě a k utvoření škály užije kritérium mezilidské blízkosti.

Žák posoudí význam a důležitost blízkých osobních vztahů v jeho životě a zamyslí se nad tím, jak on sám může přispět k dobrému fungování mezilidských vztahů.

II. Mezilidská komunikace

Žák vlastními slovy objasní pojem mezilidská komunikace.

Žák vlastními slovy objasní pojmy verbální a neverbální komunikace a k neverbálnímu druhu komunikace uvede nejméně pět příkladů.

Žák na modelových příkladech rozliší a pojmenuje nevhodné prvky v zásadách mezilidské komunikace, navrhne jejich opravu a sestaví na základě práce ve skupině „Desatero vhodných komunikačních zásad“.

Žák vlastními slovy objasní pojmy asertivita, aktivní naslouchání, argumentace a v modelových situacích si vyzkouší uplatnění některých prvků těchto technik v praxi.⁴¹

III. Konflikty v mezilidských vztazích

Žák uvede nejčastější situace, kdy se setkává s konflikty mezi lidmi ve svém životě.

Žák stanoví nejméně pět příčin, které mohou vést ke vzniku konfliktu mezi lidmi.

Žák vlastními slovy vysvětlí pojem tolerance a objasní potřebu tolerance ve společnosti.

Žák stanoví nejméně pět způsobů, jak lze konfliktům mezi lidmi předcházet.

Žák na základě modelové problémové modelové situace navrhne nenásilný konstruktivní způsob řešení dané situace.

IV. Problémy lidské nesnášenlivosti

Žák vlastními slovy objasní pojmy rasismus, xenofobie, diskriminace a uvede nejméně tři příčiny tohoto chování.

Žák uvede jaké etnické a národnostní menšiny žijí v České republice, objasní odkud a z jakého důvodu do České republiky přišly.

Žák na základě práce s masmédií zjistí, jaké jsou projevy lidské nesnášenlivosti vůči etnickým a národnostním menšinám v současné české společnosti.

⁴¹ Tento dílčí cíl výuky není dále uplatněn v rámci tvorby výukového materiálu, ale jeho možná realizace je ponechána spíše do oblasti Osobností a sociální výchovy a jejího provázání s Výchovou k občanství.

Žák se na základě hraní rolí v problémových situacích vcítí do postavení občana pocházejícího z nějaké etnické či národnostní menšiny a na základě této zkušenosti vyjádří svůj postoj vůči rasismu, xenofobii a diskriminaci.

2.8 Příprava a didaktická analýza tematického celku Zásady lidského soužití

2.8.1 Zdůvodnění tematického celku

Tematický celek Zásady lidského soužití navazuje na znalosti a dovednosti žáků získané ve vzdělávacím oboru Člověk a jeho svět, konkrétně v tematickém okruhu „Lidé kolem nás“ - tematický celek Soužití lidí (mezilidské vztahy) a tematický celek Chování lidí (pravidla slušného chování, principy demokracie).

Žáci se v tomto tematickém celku nejprve zaměří na pojem svobody v ohledu soužití lidského společenství. Dále se v oblasti morálky a mravního chování seznámí s problematikou dobra a zla, lidského svědomí a na konkrétních situacích si uvědomí, že volba mezi dobrem a zlem může být leckdy rozporuplná a obtížně obhajitelná. Žáci si také upevní pravidla vhodného a mravního chování v nejrůznějších společenských situacích a v závěru tematického celku se pokusí nejen teoreticky, ale také prakticky formulovat význam dělby práce a spolupráce lidí pro lidskou společnost na úrovni rodiny, školy i obce.

Při probíraných tématech by měl být kladen důraz na hodnoty dobro, slušnost a odpovědnost.

2.8.2 Pojmová mapa a naznačení vztahů v tematickém celku Zásady lidského soužití

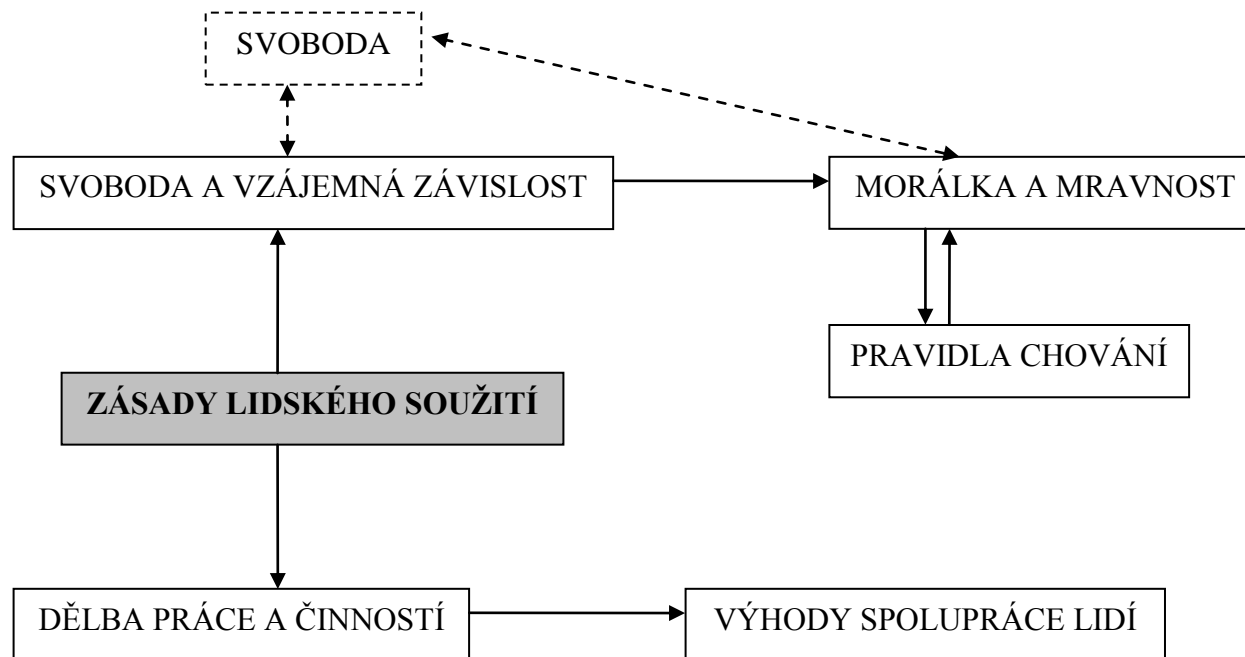
Tematický celek Zásady lidského soužití je rozdělen v RVP ZV do šesti témat: *morálka a mravnost, svoboda a vzájemná závislost, pravidla chování, dělba práce a činností, výhody spolupráce lidí*.

Tento tematický celek můžeme primárně nahlížet z hlediska etiky. Zde se výchozím tématem stává téma *svoboda a vzájemná závislost*. Důležité je zde definování pojmu „svoboda“⁴², neboť prostřednictvím něj navazuje na téma *svoboda a vzájemná závislost* téma *morálka a mravnost*, které se stává předpokladem pro uchopení tématu *pravidla chování*.

Druhou oblastí toto tematického celku se stávají téma *dělba práce a činností* a na něj navazující téma *výhody spolupráce lidí*, která nahlízejí problematiku lidského soužití spíše z hlediska sociální psychologie. Blíže viz pojmová mapa č. 8.

⁴² Svoboda jako nutná podmínka k naplnění morálních cílů.

Pojmová mapa č. 8 Naznačení vztahů v tematickém celku Zásady lidského soužití

2.8.3 Osnova učiva, pojmová a vztahová analýza

I. Svoboda a vzájemná závislost

Generalizace:

Každý člověk se rodí z podstaty svého lidství svobodný a nikdo nemá právo omezovat svobodu druhého člověka.

Svoboda není libovůle. Neboť člověk žije ve společenství s druhými lidmi a v závislosti na druhých lidech, řídí se svoboda každého z nás určitými pravidly. Tato pravidla umožňují zachování svobody pro každého člověka a přispívají k dobrým mezilidským vztahům.

Nečiň druhému to, co nechceš, aby druhý činil tobě.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- svoboda, libovůle, omezení svobody, pravidla, vnitřní svoboda, člověk jako tvor společenský
- člověk jako tvor společenský: život ve společenství, vzájemná závislost, respekt
- zachování svobody: nečiň druhému to, co nechceš, aby druhý činil tobě

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Principy demokracie (*znaky demokratického způsobu rozhodování a řízení státu*), tematický celek Lidská práva (v celé šíři)

II. Morálka a mravnost

Generalizace:

Mravnost je takové jednání, které odpovídá přijatým pravidlům a hodnotovým představám společnosti.⁴³ Cílem každého jednání člověka by mělo být konat dobro.

Člověk se v životě dostává do eticky problematických situací. Vždy by měl jednat na základě svobodného rozhodnutí, s tím nejlepším úmyslem vůči druhým lidem i sobě samému a v souladu se svým svědomím.

Každý člověk nese odpovědnost za své jednání.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- morálka, mravnost, dobro, zlo, etika, eticky problematická situace, svědomí, svobodné rozhodování, odpovědnost

⁴³ SOKOL, J. *Malá filosofie člověka a slovník filosofických pojmů*. Praha : Vyšehrad, 2004, s. 327-328.

- eticky problematická situace: lež z milosti, krádež versus pomoc druhému člověku, smrt versus život

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- tematický celek Podobnosti a odlišnosti lidí (*charakter*), tematický celek Protiprávní jednání (*druhy a postihy protiprávního jednání, trestní postizitelnost*)

III. Pravidla chování

Generalizace:

Jednání každého člověka se řídí určitými pravidly chování, které společnost vyžaduje.

Neznalost pravidel chování člověka neomlouvá a jejich porušování může vést k urážce druhého člověka či k společenské neomluvitelnosti.

Každé společenské situaci náleží odpovídající vystupování jak v oblasti chování, tak v oblasti oblékání.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- pravidlo chování, společenské situace, slušné chování, urážka, neomluvitelnost
- společenská situace: návštěva divadla, koncertu, jízda MHD, pracovní pohovor
- pravidla slušného chování: pozdrav, oslovení, tykání, vykání, představování, podání ruky, pravidlo přednosti, vhodné chování a oblékání

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- viz tematické celky Kulturní život a Vztahy mezi lidmi

IV. Dělbá práce a činností

Generalizace:

Přesné rozdělení rolí a činností v sociální skupině přispívá k jejímu efektivnímu chodu a dobrým vztahům uvnitř skupiny.

Na žádném člověku by neměla ležet plná tíha všech povinností, tak aby on vykoval vše a ostatní se prospěchářsky „vezli“.

Každý člověk nese plnou odpovědnost za práci, která vyplývá z jeho sociální role a která mu byla svěřena.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- dělbá práce, sociální skupina
- dělbá práce: rozdělení rolí, rozdělení činností, odpovědnost, prospěchářství
- sociální skupina: rodina, školní třída, obyvatelé obce

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- viz tematické celky Naše škola, Naše obec, region, kraj, tematický celek Principy demokracie (*znaky demokracie*)

V. Výhody spolupráce lidí

Generalizace:

Spolupráce lidí při řešení problému může vést k rychlejšímu dosažení společných cílů.

Spolupráce s druhými lidmi přináší řadu výhod, ale také úskalí, k jejichž překonání napomáhá osvojení si vhodných předpokladů kooperace a umění kompromisu.

Vzájemná spolupráce předpokládá rozdělení rolí a dělbu práce.

Pojmy, pojmy vedoucí k faktickým prohlášením, fakta:

- spolupráce/kooperace, předpoklady a výhody spolupráce, řešení problému, společné cíle, kompromis
- předpoklady spolupráce: seberegulace, schopnost ustoupit, jasná komunikace, schopnost řešení konfliktů, vyjádřit svůj názor a nápad, tolerance
- výhody/přínos spolupráce: více hlav více ví, rychlost, vzájemná motivace a podpora, vzájemné obohacení a naučení se novým věcem, ekonomické výhody
- společné cíle: rodina, obec, škola

Provázanost učiva s dalšími tematickými celky Výchovy k občanství:

- viz tematické celky Naše škola, Naše obec, region, kraj, tematický celek Mezinárodní spolupráce (v celé šíři), tematický celek Evropská integrace (v celé šíři)

2.8.4 Vztažení k průřezovým tématům

Tematický celek Zásady lidské soužití můžeme vztáhnout k průřezovému tématu Osobnostní a sociální výchova v jeho následujících tematických okruzích: „Řešení problémů a rozhodovací dovednosti“ (*dovednosti pro řešení a rozhodování z hlediska různých typů problémů a sociálních rolí*), „Hodnoty, postoje, praktická etika“ (*dovednosti rozhodování v eticky problematických situacích všedního dne*) a „Kooperace a kompetice“ (*rozvoj individuálních a sociálních dovedností pro kooperaci*).⁴⁴

⁴⁴ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha : VUP, 2005, s. 92-93.

Dále můžeme v rámci průřezového tématu Výchova demokratického občana uplatnit tematický okruh „Občanská společnost“ (*formy participace žáků na životě místní komunity, spolupráce školy se správními orgány a institucemi v obci*).⁴⁵

2.8.5 Formulace dílčích cílů výuky

I. Svoboda a vzájemná závislost

Žák vlastními slovy definuje pojem svoboda a objasní potřebu pravidel ve společnosti, které naší svobodu do jisté míry usměrňují. Žák k těmto pravidlům uvede nejméně tři konkrétní příklady.

Žák uvede nejméně tři případy z dějin či současnosti, kdy byla nebo je svoboda lidí omezována.

Žák se zamyslí nad tvrzeními „Svoboda není libovůle“ a „Nečiň druhému to, co nechceš, aby druhý činil tobě“, vyjádří souhlas či nesouhlas s těmito tvrzeními a svůj názor podpoří nejméně dvěma argumenty.

II. Morálka a mravnost

Žák vysvětlí pojmy morálka, mravní chování a etika.

Žák na konkrétním příkladě ze života objasní úlohu dobrého úmyslu v našem konání.

Žák vlastními slovy vysvětlí pojem svědomí, objasní roli svědomí v našem životě a na základě vlastní zkušenosti uvede nejméně dvě výhody a dvě nevýhody našeho svědomí.

Žák vyjmenuje nejméně tři eticky problematické situace, vysvětlí, co je činí eticky problematickými a uvede, zda se ve svém životě s takovou situací někdy setkal.

Žák na základě skupinové práce navrhne řešení modelové eticky problematické situace, své rozhodnutí odůvodní a uvede, jakých kritérií při rozhodování užil a jak se při rozhodování cítil.

III. Pravidla chování

Žák vlastními slovy objasní význam pravidel chování ve společnosti a vyjmenuje nejméně tři situace, kdy se setkal s jejich porušováním a jak se při těchto situacích cítil, pokud byl jejich přímým účastníkem.

Žák stanoví na základě užití modelových situací vhodný způsob oslovení, představování lidí a určí pravidlo přednosti.

⁴⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : VUP, 2005, s. 94.

Žák přiřadí k dané společenské situaci vždy vhodný způsob chování a ošacení.

IV. Dělbba práce a činností

Žák vlastními slovy vysvětlí pojem dělba práce a nejméně na čtyřech příkladech ukáže, kde se v rodině, ve škole či v obci může s tímto jevem setkat.

Žák určí nejméně tři výhody, které lidem dělba práce a činností přináší.

Žák napíše seznam svých způsobů, jakými pomáhá v rodině s péčí o domácnost a navrhne, jakými způsoby by se mohl více zapojit do chodu domácnosti.

V. Výhody spolupráce lidí

Žák vlastními slovy definuje pojem spolupráce (kooperace) a vyjmenuje nejméně pět výhod a pět úskalí, které spolupráce lidem přináší.

Žák navrhne a prezentuje vždy jednu konkrétní situaci ve škole, v rodině či obci, kde by vzájemná spolupráce urychlila dosažení stanoveného cíle.

Žáci ve skupinách na základě předešlého určení úskalí a řešení modelové problémové situace s využitím získaných poznatků z oblasti mezilidské komunikace navrhnu „Desatero zásad pro dobrou a efektivní spolupráci“.

2.9 Tematický okruh „Člověk ve společnosti“ – operační analýza

V operační analýze se jedná o vymezení učebních činností žáků, které postupně vedou k žádoucímu vzdělanostnímu i osobnostnímu rozvoji žáka v oblastech:

- osvojení předmětové stránky učiva,
- osvojení dovedností (intelektuálních, informačních, sociálních...),
- rozvoji osobnostních kvalit a hodnotové orientace žáka.⁴⁶

Operační analýza je vyjádřena v konkrétních činnostech žáka a úzce spjata s problematikou stanovování výukových cílů a výběru učebních úloh. V případě tematického okruhu „Člověk ve společnosti“ se jedná o následující činnosti:

Žáci vysvětlují, objasňují a definují pojmy a příčiny, uvádějí pojmy do souvislostí a vztahů, uvádějí konkrétní příklady a dané jevy charakterizují.

Žáci skupinově diskutují, čtou ukázky, píší příběh či esej, hledají na mapě, pracují s mediálními informacemi a informačními zdroji, pracují s obrazovým materiálem, prezentují svá zjištění.

Žáci nacvičují sociální dovednosti prostřednictvím problémových situací a hraní rolí, sebereflektují a pokoušejí se vcítit do druhých lidí, navrhují řešení, argumentací vyjadřují své postoje a hodnotí dané jevy či situace.

Tyto činnosti akcentují všechny výše zmíněné oblasti vzdělanostního i osobnostního rozvoje žáka a snaží se vnímat osobnost žáka komplexně.

2.10 Tematický okruh „Člověk ve společnosti“ - analýza mezipředmětových vztahů

Analýza tematického okruhu „Člověk ve společnosti“ z hlediska mezipředmětových vztahů představuje nalezení provázanosti s ostatními vzdělávacími obory a jejich tematickými celky a tématy. Analýza je prováděna v návaznosti na pojmovou, vztahovou a operační analýzu. Následující tabulka přináší přehledný způsob znázornění stěžejních vztahů v oblasti učiva mezi vzdělávací oblastí „Člověk a společnost“ a jednotlivými vzdělávacími obory.

⁴⁶ VALIŠOVÁ, A. Didaktická analýza učiva v procesu projektování výuky. In: KOL. *Pedagogika pro učitele*. Plzeň : PedF ZU, 1997, s. 74.

Tabulka č. 2 Analýza tematického okruhu „Člověk ve společnosti“ z hlediska mezipředmětových vztahů

Vzdělávací obor	Učivo	Vzdělávací oblast Člověk a společnost
Český jazyk a literatura	Využití literárních ukázek. Čtení. Naslouchání. Mluvený projev. Psaný projev.	Na základě operační analýzy (argumentace, prezentace, práce s informacemi, ukázkami aj.) celý tematický okruh.
Dějepis	Klíčové okamžiky a osobnosti národních dějin. Dějiny umění a kultury. Totalitní systémy. Holocaust. Studená válka.	Zajímavá a památná místa v obci a vlasti. Státní symboly. Státní svátky a významné dny. Kulturní tradice. Rovnost a nerovnost. Problémy lidské nesnášenlivosti.
Fyzika	Fyzikální zákony, jevy, vynálezy, vynálezci a vědci.	Co nás proslavilo. Významné osobnosti. Významní rodáci.
Chemie	Chemické zákony, jevy, vynálezy, vynálezci a vědci.	Co nás proslavilo. Významné osobnosti. Významní rodáci.
Přírodopis	Ochrana rostlin a živočichů, organismy a prostředí. Ochrana příroda a životního prostředí.	Ochrana kulturních památek, přírodních objektů a majetku.
Zeměpis	Práce s mapou. Vztah příroda a společnost. Místní region. Česká republika. Regiony České republiky. Ochrana člověka při ohrožení zdraví a života.	Zajímavá a památná místa v obci a vlasti. Kulturní projevy. Pomoc lidem v nouzi.
Hudební výchova	Hudební styly a žánry. Hudební autor a jeho dílo.	Kulturní projevy.
Výchova ke zdraví	Vztahy mezi lidmi a formy soužití. Osobnostní a sociální rozvoj.	Vztahy mezi lidmi. Zásady lidského soužití (celé tematické celky).
Člověk a svět práce	Finance, provoz a údržba domácnosti.	Dělba práce a činnosti. Výhody spolupráce lidí.

3. Tvorba výukového materiálu k tematickým celkům Naše škola a Vztahy mezi lidmi

Tvorba výukového materiálu k tematickým celkům Naše škola a Vztahy mezi lidmi navazuje na předešlé přípravy tematických celků, didaktickou analýzu učiva a stanovení výukových cílů. Tvorba výukového materiálu byla realizována formou vypracování jednotlivých metodik s pracovními listy, které odpovídají příslušným tématům výše zmíněných tematických celků.

3.1 Zásady tvorby výukového materiálu

3.1.1 Metodika a zákonitosti její výstavby

Pojem metodika je v oblasti pedagogiky definován jako „*nauka o postupech učení a vyučování na jednotlivých stupních při různém obsahu.*“⁴⁷ V pedagogickém slovníku bychom našli k příbuznému pojmu metodická příručka následující definici: „*Součástí pomocných materiálů pro učitele, návod, jak pracovat s žáky v určitém předmětu nebo ročníku, jak pracovat s učebními osnovami, učebnicí, učebními pomůckami.*“⁴⁸

V našem případě předkládaný metodický návod plní funkci příručky v podobě plánu vyučovací hodiny, který přináší učiteli konkrétní návod, jak uchopit určité téma Výchovy k občanství s využitím pracovních listů do výuky. Metodický návod spolu s pracovním listem společně tvoří organický celek a jsou navrženy pro vyučovací jednotku v rozsahu 45 minut. Učitel má dvě základní možnosti, jak uchopit zde zpracovaný výukový materiál do výuky.

První z možností nabízí učiteli s přihlédnutím ke specifikům jeho žákům, jeho pedagogickým schopnostem a k podmínkám školy plně realizovat hodiny Výchovy k občanství podle zde zpracovaných metodik s využitím pracovních listů.

Druhá možnost nabízí tvořivému učiteli vybrat si ze zde předkládaného materiálu učební úlohy a činnosti, které doplní a prohloubí výuku v jeho vlastních hodinách.

Jednotlivé metodické příručky obsahují následující položky: téma a obsah hodiny, cíle hodiny, které vycházejí z předešlé přípravy tematického celku a

⁴⁷ BELTZ, H., SIEGRIST, M. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení*. Praha : Portál, 2001, s. 87.

⁴⁸ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2008, s. 122.

didaktické analýzy. Dále organizační formy a metody výuky, které jsou použity, vstupní informace žáků, jenž byly při tvorbě výukového materiálu brány v úvahu, a materiály a nutné vybavení, které je nezbytné pro realizaci vyučovací hodiny.

Další část metodické příručky je tvořena popisem tří hlavních částí vyučovací hodiny – motivace hodiny, hlavní činnosti hodiny, zpětná vazba hodiny. Každá tato část hodiny obsahuje název učební úlohy s cílem, kterého má žák v jejím rámci dosáhnout, a časovou dotaci určenou pro její realizaci. Dále následuje podrobný rozpis činností realizovaných učitelem a činností realizovaných žákem během plnění dané učební úlohy, který se stává pro učitele praktickým návodem pro vedení vyučovací hodiny.⁴⁹ Konkrétní zadání učební úlohy nalezne učitel v pracovním listě.

3.1.2 Využití třífázového modelu učení v oblasti projektování výuky

Uspořádání a zpracování jednotlivých částí vyučovací hodiny do výuky – motivace, hlavní činnosti hodiny, zpětná vazba – využívá třífázového modelu učení, který rozlišuje tři základní fáze procesu myšlení a učení – fázi evokace, fázi uvědomění si významu a fázi reflexe. Tyto fáze od sebe nejsou odděleny, ale jedna přechází během vyučovací hodiny v druhou. Bližší charakteristika jednotlivých fází je následující:⁵⁰

Ve fázi evokace si žák samostatně, aktivně vybavuje, co již o tématu ví. Aktivizují se kognitivní procesy žáka a dochází také především k vzbuzení vnitřního zájmu o dané téma.

Ve fázi uvědomění si významu se žák setkává s novými informacemi a myšlenkami, které spojuje se svou vlastní strukturou vědomostí tak, aby výsledek dával nový, přesnější smysl. Důležité je také, aby si v této fázi žák uvědomoval, zda a jak novým informacím rozumí a jak nové informace zapadají do kontextu již známého.

Během poslední fáze reflexe žák uvažuje o tom, co nového se naučil a dále třídí, sjednocuje, systematizuje nové poznatky, upevňuje a přetváří svá původní vědomostní schémata. Žák se v této fázi také učí vyjadřovat myšlenky a získané informace vlastními slovy a vyměňuje si názory s ostatními žáky ve třídě.

⁴⁹ Návrh časové dotace a průběhu jednotlivých činností vyjadřuje „ideální“ stav.

⁵⁰ GRECMANOVÁ, H., URBANOVSKÁ, E., NOVOTNÝ, P. *Podporujeme aktivní myšlení a samostatné učení žáků*. Olomouc : Hanex, 2000, s. 26-28.

3.1.3 Metody výuky, učební úlohy a jejich výběr

Metodou výuky rozumíme cestu, která vede žáky od aktuálního stavu jejich vědomostí a dovedností k novým cílům. J. Maňák ji vymezuje jako „*koordinovaný systém vyučovacích činností učitele a učebních aktivit žáků sledující vytyčené výchovně vzdělávací cíle.*“⁵¹

„*Prostřednictvím metod výuky se uskutečňuje vazba cíle a obsahu pedagogického procesu s jeho výsledkem, který je dán změnami ve vědomostech, dovednostech, postojích i osobnostních vlastnostech žáků.*“⁵²

Ve shodě s cíli současného základního vzdělávání⁵³ byl při vytváření výukového materiálu kladen důraz na rozvoj aktivity a samostatného myšlení žáka, které se stávají základními předpoklady pro rozvoj žákovy tvořivosti.

Výsledkem tohoto záměru je využití aktivizujících metod výuky, v nichž se, pro rozvoj produktivního myšlení a tvořivosti, uplatňuje aktivní vytváření poznatků a řešení problémů - dochází tedy k živému konstruování žákovi vědomosti.⁵⁴ Aktivizující metody výuky stavějí především na vnitřní motivaci žáka, podporují prožívání a samostatnost.

J. Maňák rozlišuje čtyři základní skupiny aktivizujících metod: diskusní metody, situační metody (řešení modelových problémových případů, konfliktních situací), inscenační metody (hraní rolí) a didaktické hry.⁵⁵ Dále jsou mezi aktivizující metody řazeny nejrůznější doplňující techniky při řešení problémů, jako jsou asociační cvičení, brainstorming, používání analogií, techniky pro rozvoj samostatného divergentního a hodnotícího myšlení, hry (např. rébusy, křížovky).⁵⁶

Tento výukový materiál se však jednoznačně staví proti jednostrannému využívání aktivizujících metod a využívá také klasických výukových metod, jako jsou monologické slovní metody (výklad), metody práce s knihou či metody písemných prací.

Při výběru metod výuky byla také brána na zřetel tato základní kritéria:⁵⁷

- zákonitosti vyučovacího procesu a z nich vyplývající didaktické zásady,
- výukové cíle,

⁵¹ MAŇÁK, J. *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*. Brno : PedF MU, 1998, s. 108.

⁵² SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : ISV, 1999, s. 167.

⁵³ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : VUP, 2005, s. 12-17.

⁵⁴ MAŇÁK, J. *Nárys didaktiky*. Brno : PedF MU, 1993, s. 43-44.

⁵⁵ Tamtéž, s. 44.

⁵⁶ MAŇÁK, J. *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*. Brno : PedF MU, 1998, s. 113.

⁵⁷ ŠVEC, VL. *Praktikum didaktických dovedností*. Brno : PedF MU, 2004, s. 44.

- specifická obsahová daného vyučovacího předmětu a zejména příslušného učiva,
- učební možnosti žáků a jejich předpoklady (věkové možnosti a úroveň připravenosti žáků),
- zvláštnosti vnějších podmínek (čas, který máme k dispozici, možné vybavení škol),
- předpoklady učitele vybírajícího a uplatňujícího výukové metody.

Při tvorbě výukového materiálu byly konkrétně užity tyto metody výuky:

- slovní metody: monologické metody (výklad), dialogické metody (dotazování, diskuse), metody práce s knihou (práce se slovníkem, textem),
- situační metody: konfliktní a modelové situace,
- inscenační metody: hraní rolí,
- a další aktivizující metody: brainstorming, pětilístek, pojmová mapa (myšlenková mapa), volné psaní, nedokončené věty, klíčové pojmy, Vennův diagram, metoda I.N.S.E.R.T., T-graf, věty ANO-NE.⁵⁸

Na základě vybraných výukových metod a stanovených výukových cílů byly dále vytvořeny učební úlohy. Učební úlohou myslíme „širokou škálu všech učebních zadání, a to od nejjednodušších úkolů, vyžadujících pouhou pamětní reprodukci poznatků, až po složité úkoly, vyžadující tvořivé myšlení.“⁵⁹ Učební úlohy tak můžeme třídit do jednotlivých kategorií z hlediska náročnosti poznávacích operací a ve výuce by proto měly být uspořádány v logické návaznosti.

Při tvorbě výukového materiálu byly uplatněny jak úlohy vyžadující myšlenkové operace nižšího řádu (úlohy na reprodukci definic, úlohy na vyjmenování a popis faktů a procesů), tak učební úlohy s myšlenkovými operacemi vyššího řádu (úlohy na analýzu a syntézu, úlohy na zjišťování vztahů mezi fakty, úlohy na výklad, úlohy vyžadující sdělení poznatků a tvořivé myšlení).⁶⁰

⁵⁸ Bližší charakteristika a popis aktivizujících metod viz GRECMANOVÁ, H., URBANOVSKÁ, E. *Aktivizační metody ve výuce, prostředek ŠVP*. Olomouc : Hanex, 2007. GRECMANOVÁ, H., URBANOVSKÁ, E., NOVOTNÝ, P. *Podporujeme aktivní myšlení a samostatné učení žáků*. Olomouc : Hanex, 2000.

⁵⁹ KALHOUS, Z. *Základy školní didaktiky*. Olomouc : UP, 1995, s. 74.

⁶⁰ Blíže k třídění učebních úloh viz Taxonomie učebních úloh podle D. Tollingerové.

3.2 Metodické příručky k tematickému celku Naše škola

3.2.1 Život ve škole (1. část)

Téma a obsah hodiny:

Hodina č. 1

Život ve škole – výchova a vzdělávání, naše škola.

Cíle hodiny:

Žák vlastními slovy vysvětlí pojmy výchova a vzdělávání a na konkrétních příkladech popíše, jakou roli hrají výchova a vzdělávání v rodinném, pracovním, společenském a občanském životě člověka v průběhu jeho života.

Žák na základě vlastní zkušenosti definuje v oblasti vztahu ke školní docházce, ke škole jako místu a k učiteli nejméně tři pozitivní a tři negativní jevy. U negativních jevů navrhne, jak by je mohl buď sám, nebo s pomocí spolužáků zlepšit.

Žák sestaví žebříček svých vyučovacích předmětů dle oblíbenosti. U nejméně oblíbených předmětů se zamyslí nad tím, jak si k nim vybudovat pozitivnější vztah.

Organizační formy a metody výuky:

Aktivizační metody (doplňovačka, zpřeházená slova ve větě, klady a zápory, třídění ze seznamu), slovní metody (dotazování, výklad, prezentace), individuální a skupinová práce, frontální výuka.

Vstupní informace žáků:

Osobní zkušenost se školní docházkou, rodinným a společenským životem.

Materiály a nutné vybavení:

Pracovní list, křída, (flipchart, fixy).

Motivace hodiny:

o **Citát (PL úkol č. 1)**

Žák se zaměří na téma vyučovací hodiny a prvotně se zamyslí nad rolí vzdělání v životě člověka.

Časová dotace: 2-3 minuty.

Učitel: vyzve žáky, aby se pokusili doplnit chybějící písmena v citátu. Dotazuje se na význam citátu.

Žák: analyzuje slova a doplňuje chybějící písmena citátu. Zamýšlí se nad významem citátu a vysvětluje jej.

Hlavní činnosti hodiny:

o Jak bys vysvětlil... (PL úkol č. 2)

Žák vysvětlí a porozumí pojmům výchova a vzdělávání.

Časová dotace: 10 minut.

Učitel: rozdělí žáky do dvojic a každé dvojici přidělí jeden pojem k vytváření definice (dvojice pracují na pojmech paralelně). Vyzývá žáky k přečtení definic, definice následně hodnotí a klade doplňující otázky podněcující žákovu zamyšlení nad pojmy. Vyzve žáky k rozluštění oficiálních definic pojmů a vyjasní pojmy výchova a vzdělávání stručným výkladem. Organizuje společnou kontrolu činnosti a dle potřeby se dotazuje žáků.

Žák: ve dvojici vymýšlí vlastní definici pojmů výchova a vzdělávání. Čte definice, zamyšlí se nad otázkami učitele a odpovídá. Luští a analyzuje „oficiální“ definice pojmů výchova a vzdělávání.

o Význam výchovy a vzdělání v životě člověka (PL úkol č. 3)

Žák na konkrétních příkladech rozliší různé role výchovy a vzdělávání v oblasti rodinného, pracovního, občanského a společenského života. Dále si uvědomí jejich nezastupitelný význam v životě člověka a buduje si k nim pozitivní postoj.

Časová dotace: 10-15 minut.

Učitel: rozdělí žáky do čtyřčlenných skupin, vysvětlí postatu a průběh činnosti. Organizuje společnou kontrolu činnosti. Motivuje otázkami žáky k dalšímu zamyšlení nad problémem.

Žák: pracuje ve skupině, diskutuje nad jednotlivými položkami seznamu a přiřazuje je k oblastem lidského života. Vymýšlí další příklady, jak výchova a vzdělání pomáhají v životě člověka a zapisuje do schématu.

Variace: Při menším počtu žáků může učitel rozdělit třídu na tři skupiny. Každá skupina pak zpracovává výše popsaným způsobem jednu oblast lidské života a své výsledky prezentuje ostatním, kteří si doplní řešení.

o Jaký je můj vztah ke škole? (PL úkol č. 4)

Žák svým vlastním pohledem zanalyzuje klady a zápory povinné školní docházky a různé aspekty školního prostředí. U záporných jevů navrhne kroky, které by vedly k pozitivní změně jeho vztahu ke školnímu prostředí.

Časová dotace: 15 minut.

Učitel: postupně před každým dílčím úkolem v pracovním listu objasní žákovi postatu a průběh činnosti. Vždy po ukončení dílčího úkolu organizuje společnou

kontrolu, zapisuje v bodech odpovědi žáků na tabuli, dotazuje se na nejasnosti a podněcuje žáky otázkami k hlubšímu zamyšlení nad problematikou.

Žák: individuálně analyzuje, hodnotí a vypracovává úkoly č.4a-4c. Vybraní žáci po ukončení dílčí činnosti sdělují své příspěvky, ostatní žáci je doplňují. Žáci odpovídají na vyjasňující otázky učitele a zamýšlí se dále nad problematikou. Žák samostatně sestavuje žebříček předmětů dle oblíbenosti. U negativních jevů žáci analyzují jejich příčiny a navrhnou řešení k jejich pozitivní změně.

Variace: učitel může během hodiny realizovat jen vybrané dílčí úkoly nebo mohou žáci úkoly zpracovávat formou skupinové práce, kdy každá skupina samostatně zpracovává jeden dílčí úkol přidělený z nabídky úkolů č.4a-4c. Skupina zpracuje problematiku úkolu na flipchart (např. metodou pojmové mapy) a svoji práci následně prezentuje ostatním skupinám.

Zpětná vazba hodiny:

o Co jsem si z hodiny odnesl? (PL úkol č. 5)

Žák provede zpětnou reflexi tématu a kontrolu pochopení látky.

Časová dotace: 2-3 minuty.

Učitel: vyzve žáky, aby se zamysleli nad otázkami v pracovním listu a přečetli své příspěvky nahlas.

Žák: se zamýšlí nad otázkami v pracovním listu, zaujímá své stanovisko, zapisuje svoji odpověď a čte ji nahlas.

3.2.2 Život ve škole (2. část)

Téma a obsah hodiny:

Hodina č. 2

Život ve škole – naše třída.

Cíle hodiny:

Žáci nejprve ve dvojicích a následně ve čtveřicích vzájemnou diskusí určí, co mají společného a v čem se naopak ve třídě liší.

Žák navrhne řešení zadané problémové situace v oblasti mezilidských vztahů ve škole s uplatněním prvků tolerantního a respektujícího chování.

Žák na základě vlastních představ napíše krátký návrh toho, jak by měly být uspořádány vztahy mezi spolužáky ve třídě, tak aby se mu ve třídě dobře „žilo“.

Návrh následně prezentuje před ostatními žáky.

Organizační formy a metody výuky:

Aktivizační metody (sněhová koule, pětilístek, vyškrtávání pojmů), individuální a skupinová výuka, frontální výuka, hraní scénky, slovní metody (debata, dotazování, psaní textu).

Vstupní informace žáků:

Každodenní zakoušení reality v oblasti školního života.

Materiály a nutné vybavení:

Pracovní list, křída, flipchart.

Motivace hodiny:

o **Co máme společného a v čem se ve třídě lišíme? (PL úkol č. 1)**

Žák se naladí na probírané téma. Dále zjistí, jaké představy o sobě žáci navzájem ve třídě mají a hlouběji se zamyslí nad tím, v čem jsou si podobní a v čem se naopak odlišují.

Časová dotace: 5 minut.

Učitel: rozdělí žáky do dvojic a vysvětlí průběh činnosti. Po ukončení činnosti vyzývá jednotlivé skupiny k přečtení jejich příspěvků a zapisuje příspěvky analogicky k pracovnímu listu v bodech na tabuli.

Žák: nejprve ve dvojici přemýšlí nad otázkou, co mají všichni ve třídě společné a v čem se naopak odlišují. Dvojice se po dvou minutách práce spojí v libovolné čtveřice a dále se společně zamýšlí nad otázkou. Žáci zapisují své myšlenky do pracovního listu a jednotlivé skupiny čtou po ukončení činnosti své příspěvky nahlas.

Hlavní činnosti hodiny:

○ **Pětilístek: Co je tolerance? (PL úkol č. 2)**

Žák skrze aktivní samostatnou myšlenkovou činnost postupně objevuje a chápe pojem „tolerance“.

Časová dotace: 10-15 minut.

Učitel: vyzve žáky, aby si namalovali do pracovního listu pětilístek, a vysvětlí podstatu a průběh činnosti. Namaluje na tabuli pětilístek a formou dotazování žáků organizuje vyplňování pětilístku. Zapisuje odpovědi žáků do pětilístku na tabuli, vyzdvihuje a shrne nejdůležitější informace k pojmu „tolerance“.

Žák: si maluje do pracovního listu pětilístek, který během činnosti vyplňuje paralelně s pětilístkem na tabuli. Zamýšlí se a odpovídá na jednotlivé otázky pětilístku. Po ukončení činnosti se žák zamýšlí nad významem tolerance v oblasti mezilidských vztahů.

○ **Konfliktní situace ve třídě? Jak je řešit? (PL úkol č. 3)**

Žák se zaměří na některé konfliktní situace ve třídě a zamýšlí se nad jejich řešením s uplatněním tolerantního chování.

Časová dotace: 15 minut.

Učitel: rozdělí žáky do čtyřčlenných skupin, každé skupině přidělí jednu konfliktní situaci a vysvětlí žákům průběh činnosti. Zaujme roli časoměřiče, odpovídá na dotazy žáků a organizuje jednotlivé prezentace příspěvků žáků při společném vyhodnocení činnosti. Během vyhodnocování činnosti poskytuje žákům zpětnou, otázkami problematizuje jednotlivé situace a povzbuzuje žáky k jejich dalšímu zamyšlení.

Žák: se ve skupině zamýšlí nad konfliktní situací ve třídě, hodnotí ji a navrhuje její konkrétní řešení. Pokud je skupin více, mohou pracovat paralelně na stejném problému. Mluvčí každé skupiny seznamuje ostatní žáky s jejich konfliktní situací a prezentuje řešení své skupiny. Žáci se zamýšlí nad doplňujícími otázkami učitele a odpovídají na ně.

Variace: řešení konfliktních situací mohou žáci předvést formou hrané scénky.

○ **Moje ideální třída je, když ... (PL úkol č. 4)**

Žák se samostatně zamyslí nad tím, jak by měla vypadat ideální třída, a vyjádří tuto představu formou krátkého psaného textu.

Časová dotace: 5 minut.

Učitel: vyzve žáky, aby se zamysleli nad tím, jak by měla vypadat ideální třída, v které by se cítili dobře a bezpečně, a své myšlenky nejméně v rozsahu čtyř řádků zapsali. Vyzve několik žáků, aby své příspěvky přečetli.

Žák: se zamýšlí nad svojí představou ideální třídy a zapisuje ji do pracovního listu. Několik žáků své příspěvky přečte.

Varianta: tento úkol lze zpracovat formou koláže. Jednotlivé příspěvky se nalepí na společný flipchart, který se umístí ve třídě.

Zpětná vazba hodiny:

○ **Co napomáhá dobrým vztahům ve třídě? (PL úkol č. 5)**

Žák si zrekapituluje probíranou problematiku formou vyškrtávání nehodících se pojmů.

Časová dotace: 5 minut.

Učitel: vysvětlí žákům průběh činnosti a dotazuje se po ukončení činnosti žáků na správné řešení.

Žák: čte seznam pojmů a vyškrtává nehodící se pojmy (pojmy, které nepřispívají k dobrým vztahům ve třídě). Po ukončení činnosti při společné kontrole čte pojmy, které ze seznamu vyškrtal.

3.2.3 Vklad vzdělání pro život

Téma a obsah hodiny:

Hodina č. 3

Vklad vzdělání pro život.

Cíle hodiny:

Žák popíše vzdělávací systém ČR a z nabídky různých druhů škol a povolání přiřadí odpovídající položky k odpovídajícímu stupni vzdělání.

Žáci na základě práce ve skupině rozhodnou platnost tvrzení „Kvalita člověka nespočívá ve výši dosaženého vzdělání“ a „Dosažené vzdělání zaručuje úspěch v životě“. Každé své rozhodnutí podpoří nejméně dvěma argumenty.

Žák na základě sebereflexe navrhne, jaké povolání by jej do budoucna zajímalo.

Organizační formy a metody výuky:

Aktivizační metody (brainstorming, ruka, T-graf), slovní (výklad, dotazování, prezentace argumentů), individuální práce a práce ve skupinách, frontální výuka.

Vstupní informace žáků:

Každodenní zakoušení reality v oblasti školního života.

Materiály a nutné vybavení:

Pracovní list, křída.

Motivace hodiny:

Brainstorming (být vzdělaný a být nevzdělaný; PL úkol č. 1)

Žák se zamýšlí nad tématem hodiny a mapuje své dosavadní představy a znalosti.

Časová dotace: 5 minut.

Učitel: vyzve žáky, aby se zamysleli nad pojmy být vzdělaný a být nevzdělaný, zapsali vše, co je napadne, a přečetli své příspěvky. Učitel zapisuje příspěvky heslovitě na tabuli analogicky k pracovnímu listu.

Žák: se zamýšlí nad výše uvedenými pojmy. Zapisuje vše, co jej k nim napadne, a čte svůj příspěvek nahlas celé třídě.

Hlavní činnosti hodiny:

o **Vzdělávací systém České republiky (PL úkol č. 2)**

Žák se během výkladu seznámí se vzdělávacím systémem ČR a uvede jej do souvislostí praktického života.

Časová dotace: 15 minut.

Učitel: kombinací výkladu a dotazování ozřejmí žákům podstatu vzdělávacího systému ČR. Nakreslí na tabuli vzdělávací dům a vyzve žáky, aby přiřadili k položkám vzdělávacího domu pojmy, které k sobě náležejí. Dotazováním

provede s žáky kontrolu správnosti provedení činnosti, v případě potřeby rozvede další informace a zodpoví dotazy.

Žák: poslouchá výklad, zakresluje vzdělávací dům do pravotoního listu, analyzuje položky seznamu a přiřazuje k sobě vhodné pojmy. Odpovídá na dotazy učitele.

○ **T-graf (PL úkol č. 3)**

Žák se zamýšlí nad výroky týkajícími se vztahu výše dosaženého vzdělání, kvality člověka a jeho úspěchu v životě. Žák se dále učí formulovat argumenty, které podporují jeho rozhodování a osobní názor.

Časová dotace: 15 minut.

Učitel: rozdělí žáky do čtyřčlenných skupin, vysvětlí podstatu a průběh činnosti a každé skupině přidělí výrok k zamyšlení. Namaluje na tabuli T-graf, organizuje prezentace argumentů jednotlivých skupin a zapisuje heslovitě jejich argumenty do T-grafu. V případě potřeby se dotazuje žáků na objasnění či rozvedení jejich myšlenek.

Žák: pracuje ve čtyřčlenné skupině, kde se ve vymezeném čase společně s ostatními členy skupiny zamýšlí nad pravdivostí tvrzení, které jim je přiděleno. Skupiny pracují na paralelních výrociích. Skupina rozhodne pravdivost tvrzení a své řešení podpoří nejméně dvěma argumenty. Mluví skupiny prezentuje argumenty. Žáci odpovídají na případné dotazy učitele nebo svých spolužáků.

○ **Plány do budoucna (PL úkol č. 4)**

Žák reflektuje své schopnosti a zamyslí se nad tím, jaké povolání by jej do budoucna zajímalo (nebo čím by si alespoň přál jednou být).

Časová dotace: 10 minut.

Učitel: vyzve žáky, aby si obkreslili do pracovního listu svoji ruku, a dle pokynů v pracovním listu vede vyplňování ruky. Vyzve žáky k prezentaci jejich příspěvků.

Žák: pracuje samostatně. Obkreslí si svoji ruku do pracovního listu, zamýšlí se nad svými schopnostmi a dle pokynů učitele vyplňuje ruku. Několik žáků dobrovolně prezentuje svůj příspěvek.

Zpětná vazba hodiny:

○ **Co bych musel studovat? (PL úkol č. 5)**

Žák zpětně reflektuje téma hodiny a uvede povolání, které by si přál v budoucnu vykonávat, do souvislosti se vzdělávacím systémem ČR.

Časová dotace: 5 minut.

Učitel: vyzve žáky, aby se na základě nově získaných informací pokusili zjistit, na jaký druh školy by museli jít po ukončení základní školy, pokud by se chtěli věnovat zvolenému povolání z předchozí činnosti. Učitel dotazováním zajišťuje kontrolu činnosti.

Žák: se v souvislosti se vzdělávacím domem samostatně zamýšlí nad tím, jaký druh školy by musel studovat, aby dosáhl kvalifikace svého budoucího povolání. Své zjištění prezentuje.

3.2.4 Práva a povinnosti žáků

Téma a obsah hodiny:

Hodina č. 4

Práva a povinnosti žáků.

Cíle hodiny:

Žák rozliší pojmy právo a povinnost, uvede je v souvislost a k oběma pojmům uvede nejméně tři konkrétní příklady.

Žák uvede pojmy právo a povinnost v souvislost s pojmy odpovědnost a na konkrétních příkladech v oblasti vztahu žák-učitel tyto souvislosti objasní (ze strany žáka i učitele).

Organizační formy a metody výuky:

Aktivizační metody (volné psaní, nedokončené věty, Vennův diagram, smysluplná věta), slovní metody (dotazování, debata ve skupině), individuální a skupinová práce, frontální výuka.

Vstupní informace žáků:

Každodenní zakoušení reality v oblasti školního života.

Materiály a nutné vybavení:

Pracovní list, křída, dvě pastelky různých barev.

Motivace hodiny:

○ **Volné psaní (Práva a povinnosti žáků; PL úkol č. 1)**

Žák evokuje a zmapuje své představy o daném tématu. Dále se žák učí vyjadřovat a formulovat své myšlenky.

Časová dotace: 3-5 minut.

Učitel: vyzve žáky, aby během tří minut napsali ve větách vše, co je napadne k pojmům práva a povinnosti žáků. Zaujme roli časoměřiče a vyzve po ukončení psaní několik žáků, aby přečetli své příspěvky. Na závěr učitel vyjasní a shrne pojmy.

Žák: samostatně zapisuje ve větách všechny myšlenky, které jej napadnou k výše zmíněnému tématu. Několik žáků čte své příspěvky nahlas.

Hlavní činnosti hodiny:

○ **Nedokončené věty a výroky (Co znamená mít právo a povinnost?; PL úkol č. 2)**

Žák se samostatně zamyslí nad významem pojmů právo a povinnost, vyjasní si je a na konkrétních příkladech uvede tyto pojmy do vzájemné souvislosti s pojmem odpovědnost.

Časová dotace: 25 minut.

- **Nedokončené věty (PL úkol č. 2a)**

Učitel: vyzve žáky, aby vlastními slovy dokončili nedokončené věty a pokusili se tak vysvětlit pojmy právo a povinnost. Vyzve několik žáků, aby přečetli své příspěvky nahlas. Hodnotí příspěvky, dotazuje se a vyjasní pojmy. Žák: se zamýšlí nad výše zmíněnými pojmy, dokončuje vlastními slovy nedokončené věty. Někteří žáci čtou své příspěvky. Odpovídají na dotazy učitele.

- **Výroky (PL úkol č. 2b)**

Učitel: rozdělí žáky do čtyřčlenných skupin a vysvětlí smysl a průběh činnosti. Každé skupině přidělí jeden výrok. Organizuje prezentace vybraných skupin a dotazuje se žáků na podrobnosti.

Žák: se ve skupině zamýšlí, debatuje se spolužáky nad přiděleným výrokiem a vysvětluje, jak danému výroku rozumí. Žáci k výrokům uvádí konkrétní příklady z praktického života. Mluvčí skupiny prezentuje práci své skupiny, ostatní žáci si doplňují informace a odpovídají na dotazy učitele. Pokud jsou ve třídě více jak tři skupiny, tak některé skupiny pracují na paralelních výrocích.

- **Vennův diagram (Práva a povinnosti žáků a učitelů; PL úkol č. 3)**

Žák na praktických příkladech rozliší pojmy právo a povinnost a vztáhne danou problematiku do oblasti školního prostředí.

Časová dotace: 15 minut.

Učitel: rozdělí žáky do dvojic, objasní smysl a průběh činnosti. Odpovídá na dotazy žáků a po ukončení činnosti žáků organizuje společnou kontrolu úkolu a zapisuje na tabuli. V případě potřeby se dotazuje žáků.

Žák: pracuje ve dvojici a třídí položky v seznamu. Nejprve barevně rozliší, která položka v seznamu vyjadřuje právo a která povinnost. Poté žáci vymýšlí další práva a povinnosti žáků a učitelů ve škole. Nakonec položky v seznamu třídí dle toho, zda právo či povinnost náleží žákovi, učiteli nebo oběma společně a své řešení zakreslují do Vennova diagramu. Žáci postupně prezentují výsledky své práci a odpovídají na doplňující dotazy učitele.

Zpětná vazba hodiny:

- **Smysluplná věta (PL úkol č. 4)**

Žák si ověří, zda dokáže uvést do vzájemných vztahů klíčové pojmy probíraného tématu.

Časová dotace: 5 minut.

Učitel: vyzve žáky, aby z daných klíčových slov utvořili smysluplnou větu, a dotazuje se na jejich příspěvky. Hodnotí smysluplnost příspěvků.

Žák: samostatně vytváří smysluplnou větu z klíčových slov a čte ji nahlas ostatním spolužákům.

3.2.5 Pravidla a normy

Téma a obsah hodiny:

Hodina č. 5

Pravidla a normy.

Cíle hodiny:

Žák objasní potřebu společných pravidel a norem pro fungování společnosti.

Žák vysvětlí význam trestu při porušení práv a povinností.

Žák rozliší pojmy formální a neformální pravidlo a k oběma pojmům uvede nejméně dva konkrétní příklady ze své každodenní školní zkušenosti.

Žák na základě práce ve skupině sestaví nejméně pět pravidel pro fungování své třídy.

Organizační formy a metody výuky:

Frontální výuka, skupinová a individuální práce, aktivizační metody (nedokončené věty, klíčové pojmy), slovní metody (výklad, dotazování), diskuse ve skupině a prezentace před třídou.

Vstupní informace žáků:

Zkušenosti z rodinného a školního života.

Materiály a nutné vybavení:

Pracovní list, křída, flipchart (podle organizace hodiny).

Motivace hodiny:

○ **Nedokončené věty a objevení tématu hodiny (PL úkol č. 1)**

Žák na úvod provede motivační zamyšlení a objeví téma hodiny.

Časová dotace: 5 minut.

Učitel: vysvětlí žákům zadání úkolu, dělá časoměřiče, organizuje čtení příspěvků a hodnotí jednotlivé příspěvky.

Žák: se samostatně zamýšlí nad jednotlivými nedokončenými větami a vymýšlí jejich pokračování. Po ukončení práce někteří žáci čtou nahlas své příspěvky.

Žák odpovídá na otázku, co všechny uvedené situace spojuje a objeví tak téma hodiny

Hlavní činnosti hodiny:

○ **Význam pravidel a norem v životě člověka (PL úkol č. 2)**

Žák hledá smysl potřeby pravidel a norem v lidském životě a zamýšlí se nad funkcí trestu při jejich porušení.

Časová dotace: 20 minut.

Učitel: rozdělí žáky do čtyřčlenných skupin a každé skupině přidělí jednu otázku z pracovního listu (pokud jsou ve třídě více jak tři skupiny, tak skupiny pracují na paralelních otázkách). Vysvětlí pravidla činnosti. Zapisuje na tabuli v bodech prezentace jednotlivých skupin žáků. Doplnuje informace a shrnuje. V případě potřeby se dotazuje žáků.

Žáci: ve skupině hledají odpověď na svoji otázku, zamýšlí se a debatují o příslušném tématu. Svá zjištění zapisují do pracovního listu. Po ukončení práce mluvčí jednotlivých skupin prezentují zjištění své skupiny a ostatní žáci si doplňují do pracovního listu prezentované informace. Skupiny se vystřídají.

○ **Zapisuj výklad (PL úkol č. 3)**

Žák na základě výkladu učitele rozliší formální a neformální pravidlo a uvede jejich konkrétní příklady.

Časová dotace: 5-10 minut.

Učitel: podá stručný výklad o rozdělení pravidel a norem. Výklad kombinuje s dotazováním.

Žák: zapisuje výklad, zamýšlí se a odpovídá na otázky učitele.

○ **Pravidla v naší třídě (PL úkol č. 4)**

Žák stanoví pravidla v třídním kolektivu, která by pomohla k dobrým vztahům v jeho třídě.

Časová dotace: 20 minut.

Učitel: rozdělí žáky do pětičlenných skupin a vysvětlí smysl a postup činnosti. Plní roli časoměřiče, zodpovídá dotazy, řídí prezentace jednotlivých skupin a zapisuje jejich pravidla na tabuli.

Žák: ve skupině vymýšlí „Desatero pravidel“ své třídy. Žáci nad pravidly společně diskutují a musí se nad nimi jednohlasně shodnout. Pravidla své skupiny každý žák zapisuje do pracovního listu. Mluvčí skupiny po ukončení činnosti na vyzvu učitele prezentuje pravidla své skupiny. Během prezentací si žáci zapisují do pracovního listu pravidla ostatních skupin, která sami nevymysleli a s kterými by se také ztotožnili.

Podle možností: po ukončení prezentací a zápisu učitele vznikne na tabuli seznam všech zmíněných pravidel. Třída se může pokusit z těchto pravidel vytvořit své „Desatero“.

Variace: jednotlivé skupiny zapisují svá pravidla na flipchart a prezentují.

Zpětná vazba hodiny:

○ **Smysluplná věta (PL úkol č. 5)**

Žák si ověří a usoustavní nové poznatky.

Časová dotace: 5 minut.

Učitel: Vysvětlí podstatu činnosti a vyzývá žáky k čtení jejich vět.

Žák: Vytvoří smysluplnou větu z klíčových pojmů probíraného tématu. Někteří žáci své věty přečtou nahlas.

3.2.6 Význam a činnost žákovské samosprávy

Téma a obsah hodiny:

Hodina č. 6

Význam a činnost žákovské samosprávy.

Cíle hodiny:

Žák vlastními slovy vysvětlí pojem žákovská samospráva, popíše její činnost a uvede nejméně tři pozitiva a tři negativa, která mu žákovská samospráva přináší.

Žáci ve skupině na základě diskuse vyberou jednu věc, kterou by chtěli v rámci své školy zlepšit. Podle zadaných pravidel svůj návrh prezentují před třídou, kde se na základě demokratického hlasování vybere jeden návrh z celé třídy.

Organizační formy a metody výuky:

Aktivizační metody (brainstorming, pojmová mapa, T-graf, věty ANO-NE), slovní metody (výklad, dotazování, prezentace), skupinová a individuální práce, frontální výuka.

Vstupní informace žáků:

Každodenní zakoušení reality v oblasti školního života (záleží na prostředí každé školy a její realizaci žákovské samosprávy).

Materiály a nutné vybavení:

Pracovní list, křída, (flipchart, fixy).

Motivace hodiny:

o Brainstorming a vyjasnění pojmu (PL úkol č. 1)

Žák si evokuje téma hodiny, zaměří se na své dosavadní znalosti k pojmu samospráva a vyjasní si tento pojem.

Časová dotace: 5-10 minut.

Učitel: vyzve žáky k brainstormingu a nápady žáků zapisuje na tabuli. Dále se dotazuje žáků, zda by dokázali pojem samospráva vlastními slovy vysvětlit a zda se s tímto pojmem mohou setkat i jinde než ve škole. Učitel pojem dle potřeby vyjasní.

Žák: říká nápady brainstormingu, zamýšlí se nad pojmem samospráva a odpovídá na dotazy učitele.

Hlavní činnosti hodiny:

o Pojmová mapa (PL úkol č. 2)

Žák rozvede pojem žákovská samospráva, zasadí jej do konkrétních souvislostí vyjádřených formou pojmové mapy a vysvětlí na základě své živé zkušenosti praktické fungování žákovské samosprávy.

Časová dotace: 10 minut.

Učitel: vysvětlí zásady tvorby pojmové mapy. Vyzve žáky, aby se zamysleli nad pojmem žákovská samospráva a vytvořili ve spolupráci s ním pojmovou mapu. Zakresluje mapu na tabuli. Dotazuje se.

Žák: zamýšlí se nad pojmem, diktuje učiteli své myšlenky a uvádí prvky pojmové mapy do souvislostí. Zakresluje současně s tabulí pojmovou mapu do pracovního listu. Na základě pojmové mapy vysvětluje, jak žákovská samospráva funguje.

○ **T-graf (Pozitiva a negativa žákovské samosprávy; PL úkol č. 3)**

Žák se zamyslí nad klady a zápory, které sebou instituce žákovské samosprávy nese.

Časová dotace: 5 minut.

Učitel: rozdělí žáky do dvojic a vyzve je, aby vymysleli nejméně tři negativa a tři pozitiva žákovské samosprávy. Organizuje prezentaci jednotlivých příspěvků. Vytvoří na tabuli T-graf a zapisuje v bodech odpovědi žáků. Dotazuje se žáků v případě potřeby.

Žák: diskutuje ve dvojici a stanoví tři negativa a pozitiva žákovské samosprávy. Prezentuje své příspěvky. Odpovídá na dotazy učitele.

○ **Co by se dalo na naší škole změnit? (PL úkol č. 4)**

Žáci v prostředí třídy simulují fungování žákovské samosprávy, aktivně užívají svá práva, vhodné komunikační prostředky a uvědomují si své povinnosti i odpovědnost.

Časová dotace: 20-25 minut.

Učitel: rozdělí žáky do čtyřčlenných skupin. Vysvětlí podstatu a smysl činnosti a vyzve je k brainstormingu nad problémem toho, co by se dalo v jejich škole (třídě) změnit. Brainstorming zapíše na tabuli. Během práce žáků zaujme roli časoměřiče, obchází skupiny, usměrňuje jejich tvoření a odpovídá na dotazy žáků. Organizuje jednotlivé prezentace skupin a závěrečné hlasování. Vyhlásí vítězný návrh.

Žák: se prostřednictvím brainstormingu samostatně zamýšlí nad problémem toho, co by se dalo v jeho škole (třídě) změnit. Ve čtyřčlenné pracovní skupině si žáci zvolí svého mluvčího, vyberou a shodnou se na jedné věci, kterou by chtěli ve své škole (třídě) změnit a podle instrukcí v pracovním listu si připraví minutovou prezentaci dané věci před třídou. Žáci prezentují své návrhy

na změny. Po ukončení prezentací se žák individuálně rozhoduje, který z návrhů podpoří a svůj názor dá najevo hlasováním.

Variace: Při větší časové dotaci mohou žáci návrh své prezentace zpracovat na flipchart.

Zpětná vazba hodiny:

○ **Věty ANO-NE (PL úkol č. 5)**

Žáci si ověří, zda správně porozuměli pojmům a souvislostem, s kterými během hodiny pracovali.

Časová dotace: 2-3 minuty.

Učitel: vysvětlí podstatu činnosti a organizuje společnou kontrolu správnosti výsledků činnosti.

Žák: samostatně čte tvrzení, analyzuje jejich obsah a rozhoduje o jejich správnosti. Vybraní žáci během společné kontroly čtou nahlas své řešení úkolu.

Ostatní žáci vyjadřují svůj souhlas nebo nesouhlas s jejich řešením.

3.3 Metodické příručky k tematickému celku Vztahy mezi lidmi

3.3.1 Osobní a neosobní vztahy

Téma a obsah hodiny:

Hodina č. 1

Osobní a neosobní vztahy.

Cíle hodiny:

Žák vlastními slovy definuje pojmy osobní a neosobní vztah a uvede místa, kde se s těmito vztahy setkáváme.

Žák porovná osobní a neosobní vztah v oblasti mezilidské blízkosti, vystupování a komunikace a ke každému druhu vztahu uvede nejméně tři příklady.

Žák utvoří škálu osobních vztahů ve svém životě a k vytvoření škály užije kritérium mezilidské blízkosti.

Žák posoudí význam a důležitost blízkých osobních vztahů v jeho životě a zamyslí se nad tím, jak on sám může přispět k dobrému fungování mezilidských vztahů.

Organizační formy a metody výuky:

Aktivizační metody (brainstorming, šifra, smysluplné věty, spojování a třídění slov, tvorba definice, terč blízkosti), slovní (dotazování, diskuse, prezentace), individuální a skupinová práce, frontální výuka.

Vstupní informace žáků:

Každodenní zakoušení reality v oblasti rodinného, školního a osobního života.

Materiály a nutné vybavení:

Pracovní list, křída.

Motivace hodiny:

o Brainstorming na téma „mezilidské vztahy“ (PL úkol č. 1)

Žák si evokuje téma hodiny a zmapuje své dosavadní představy.

Časová dotace: 2 minuty.

Učitel: napíše na tabuli téma „mezilidské vztahy“ a pořádá žáky, aby řekli vše, co je k tomuto tématu napadne. Učitel zapisuje výroky žáků na tabuli.

Žák: říká bez komentáře vše, co jej spontánně napadne, k tématu „mezilidské vztahy“. Své nápady říkají žáci nahlas učiteli a zapisují si je do pracovního listu.

Hlavní činnosti hodiny:

○ **Co to je osobní a neosobní vztah? (PL úkol č. 2a)**

Žák rozliší mezilidské vztahy z hlediska osobního a neosobního a definuje pojmy osobní vztah a neosobní vztah.

Časová dotace: 10-12 minut.

Učitel: vysvětlí žákům pokyny v pracovním listu a organizačně řídí činnost. Vyzývá žáky ke společné kontrole činnosti, k čtení jejich odpovědí a definicí. Dle potřeby se žáků dotazuje.

Žák: ve dvojici třídí položky seznamu dle toho, zda náleží k osobnímu či neosobnímu vztahu. Zamýšlí se nad pojmy osobní a neosobní vztahy a vlastními slovy vytváří jejich stručnou definici. Žáci společně vyhodnocují řešení úkolu a čtou své definice.

○ **Osobní a neosobní vztahy v kontextu každodenního života (PL úkol č. 2b)**

Žák s uvedením konkrétních příkladů rozliší osobní a neosobní vztahy z hlediska vystupování, mezilidské komunikace a míst, kde se s těmito vztahy setkáváme.

Časová dotace: 15 minut.

Učitel: rozdělí žáky do čtyřčlenných skupin a každé skupině přidělí z pracovního listu jednu ze dvou otázek k vypracování. Po ukončení samostatné práce skupin vybírá jednotlivé skupiny k prezentaci jejich práce a zapisuje jejich odpovědi přehledně na tabuli do tabulky, která je analogická k tabulce v pracovním listu.

Žáci: ve čtyřčlenných skupinách diskutují a zamýšlí se nad přidělenou otázkou. Výsledky své práce zapisují do tabulky v pracovním listě a následně zástupce skupiny práci své skupiny prezentuje před celou třídou. Postupně svoji práci prezentují všechny skupiny a vzájemně se doplňují. Žáci si doplňují informace z tabule do pracovních listů, až budou mít celou tabulku vyplněnou.

○ **Význam osobních vztahů v životě člověka (PL úkol č. 3a)**

Žák se zamyslí nad smyslem a potřebnostmi osobních vztahů v životě člověka.

Časová dotace: 5 minut.

Učitel: objasní žákům smysl cvičení a vyzve je k rozluštění zašifrovaných lidských potřeb. Otázkami podněcuje zamýšlení žáků nad těmito potřebami v souvislosti s osobními vztahy.

Žák: luští šifry a pomocí otázek v pracovním listě a dotazování učitele se zamýšlí nad významem těchto potřeb v životě člověka v souvislosti s osobními vztahy

○ **Osobní a blízké vztahy v našem životě (PL úkol č. 3b)**

Žák provede sebereflexi osobních a blízkých vztahů ve svém životě.

Časová dotace: 5 minut.

Učitel: vysvětlí smysl cvičení a instrukce pro vypracování úkolu. Po ukončení vyzve žáky, zda by nechtěl někdo sám dobrovolně podělit o svoji vytvořenou škálu blízkých a osobních vztahů.

Žák: se zamýšlí nad osobními a blízkými vztahy ve svém životě a pojmenuje nejbližší a nejdůležitější osoby ve svém životě. Tyto osoby dle kritéria blízkosti umístí na terč. Po ukončení cvičení může sdělit výsledky své práce ostatním spolužákům a učiteli.

○ **Musí se o vztahy pečovat? (PL úkol č. 3c)**

Žák se zamyslí nad problematikou zacházení se vztahy a péčí o ně.

Časová dotace: 5 minut.

Učitel: na základě pracovního listu klade žákům podněcující otázky, podporuje diskusi.

Žák: samostatně analyzuje kladené otázky, hledá odpovědi a přemýšlí, jak on sám může přispět k dobrému fungování vztahů ve svém životě. Žák může také reagovat na myšlenky svých spolužáků.

Zpětná vazba hodiny:

○ **Tvoření smysluplných vět (PL úkol č. 4)**

Žák si ověří, zda správně porozuměl pojům, s kterými se v hodině pracovalo.

Časová dotace: 5 minut.

Učitel: vysvětlí žákům zadání úkolu. Po samostatném vypracování úkolu vyzve některé žáky k přečtení jejich smysluplné věty. Hodnotí, zda je věta smysluplná.

Žák: samostatně ze zadaných klíčových slov vytváří smysluplnou větu. Z pěti klíčových slov musí do věty použít nejméně tři slova. Svoji větu po ukončení samostatné činnosti čte nahlas před třídou.

3.3.2 Mezilidská komunikace (1. část)

Téma a obsah hodiny:

Hodina č. 2

Mezilidská komunikace – verbální a neverbální komunikace.

Cíle hodiny:

Žák vlastními slovy objasní pojem mezilidská komunikace.

Žák vlastními slovy objasní pojmy verbální a neverbální komunikace, k neverbálnímu druhu komunikace uvede nejméně pět příkladů a na praktických příkladech si vyzkouší jednotlivé druhy neverbální komunikace s nalezením jejich významu.

Organizační formy a metody výuky:

Aktivizační metody (čtyřlístek, vytváření definice, brainstorming, třídění položek ze seznamu, spojovačka), slovní metody (výklad, dotazování), individuální a skupinová práce, frontální výuka, dramatizace.

Vstupní informace žáků:

Každodenní zakoušení reality v oblasti rodinného, školního a osobního života.

Materiály a nutné vybavení:

Pracovní list, křída, nadepsané kartičky s různými gesty a výrazovou mimikou k úkolu č. 3b.

Motivace hodiny:

o Čtyřlístek na pojem komunikace (PL úkol č. 1)

Žák provede úvodní zamyšlení nad tématem mezilidské komunikace a zjistí své dosavadní představy o tématu.

Časová dotace: 10 minut.

Učitel: namaluje na tabuli veliký čtyřlístek a vyzve žáky, aby totéž udělali do pracovního listu. Vysvětlí jednotlivé kroky vyplňování čtyřlístku, systematicky klade otázky k vyplnění čtyřlístku a vybízí žáky k odpovědím, které zapisuje na tabuli.

Žák: si samostatně namaluje do pracovního listu čtyřlístek a dle zadání činnosti odpovídá na otázky kladené učitelem. Celá třída společně čtyřlístek vyplní.

Hlavní činnosti hodiny:

o Definice pojmu komunikace (PL úkol č. 2a)

Žák tvoří definici pojmu komunikace s využitím informací získaných z předchozí činnosti a koriguje tuto definici s formální definicí pojmu.

Časová dotace: 10 minut.

Učitel: rozdělí žáky do dvojic a vyzve je, aby během minuty vytvořili svoji vlastní definici pojmu komunikace. Po ukončení činnosti vyzve několik žáků, aby své definice přečetli. Vysvětlí a na tabuli napíše formální definici pojmu komunikace.

Žák: ve dvojici vlastními slovy vymýšlí a zapisuje do pracovního listu v limitovaném čase definici pojmu komunikace. K vytvoření definice může využít informace získané z předchozí činnosti. Někteří žáci čtou své definice a porovnávají, zda a jak se jejich definice liší s formální definice pojmu. Zapiší si formální definici pojmu.

○ **Brainstorming na pojmy verbální a neverbální komunikace (PL úkol č. 2b)**

Žák s pomocí svých dosavadních znalostí rozliší na konkrétních příkladech pojmy verbální a neverbální komunikace.

Časová dotace: 5 minut.

Učitel: vyzve žáky, aby říkali a zapisovali do pracovního listu vše, co je napadne k pojmům verbální a neverbální komunikace. Analogicky k pracovním listům zapisuje učitel na tabuli, co žáci diktují.

Žák: říká a zapisuje vše, co jej napadne k pojmům verbální a neverbální komunikace. Vše, co řekne, roztřídí dle toho, k jakému z pojmů to náleží.

○ **Zapisuj výklad (PL úkol č. 2c)**

Žák si na základě učitelova výkladu stručně shrne informace z předešlé činnosti, doplní základní informace o verbální a neverbální komunikaci. Dále se žák učí naslouchat a třídit podstatné informace od nepodstatných.

Časová dotace: 5 minut.

Učitel: poskytne stručný výklad o verbální a neverbální komunikaci a upozorní žáky, aby si zkusili zapsat podstatné informace. Vyzve několik žáků, aby přečetli, které informace si zapsali.

Žák: poslouchá výklad učitele, rozlišuje podstatné informace od méně důležitých a zapisuje si. Někteří žáci přečtou svůj výklad a ostatní žáci je doplní, pokud mají zapsaného i něco jiného.

○ **Neverbální komunikace (PL úkol č. 3a)**

Žák vysvětlí pojmy gesta a mimika, rozpozná jednotlivé druhy neverbální komunikace na konkrétních příkladech a spojí je s životní praxí.

Časová dotace: 10 minut.

Učitel: rozdělí žáky do čtyřčlenných skupin a vysvětlí podstatu činnosti. Dotazuje se žáků na vysvětlení jednotlivých druhů neverbální komunikace a zadá skupinám, aby příklady neverbální komunikace roztřídily, dle toho k jakému druhu neverbální komunikace patří. Organizuje společnou kontrolu činnosti. Dotazuje se po ukončení a kontrole činnosti, zda se žáci s těmito projevy neverbální komunikace setkali a za jakých okolností se tak stalo.

Žák: vysvětluje podle vlastních slov význam jednotlivých druhů neverbální komunikace. Ve skupinách třídí příklady neverbální komunikace k jejím jednotlivým druhům a vše zapisuje přehledně do tabulky v pracovním listu. Při společné kontrole čte mluvčí z každé skupiny řešení jednoho druhu neverbální komunikace (skupiny se ve čtení střídají) a ostatní skupiny reagují, zda s řešením souhlasí.

○ **Projevy neverbální komunikace v praxi (PL úkol č. 3b)**

Žák si prakticky uvědomí, že vnímání neverbální komunikace nám může pomoci blíže pochopit chování, myšlenky či pocity druhého člověka.

Časová dotace: 10 minut.

Učitel: vyzve žáka, aby si vylosoval kartičku s projevem neverbální komunikace a daný projev ostatním spolužákům bez použití slov předvedl.

Žák: na základě vylosované kartičky předvádí projev neverbální komunikace.

Ostatní hádají.

Zpětná vazba hodiny:

○ **Co k sobě patří? (PL úkol č. 4)**

Žák si ověří správné pochopení nově získaných vědomostí.

Časová dotace: 2 minuty.

Učitel: vyzve žáky k vypracování úkolu a řídí společnou kontrolu.

Žák: spojuje k sobě odpovídající položky ze dvou sloupců.

3.3.3 Mezilidská komunikace (2. část)

Téma a obsah hodiny:

Hodina č. 3

Mezilidská komunikace – zásady správné komunikace.

Cíle hodiny:

Žák na modelových příkladech rozliší a pojmenuje nevhodné prvky v zásadách mezilidské komunikace, navrhne jejich opravu a sestaví na základě práce ve skupině „Desatero vhodných komunikačních zásad“.

Organizační formy a metody výuky:

Aktivizující metody (motivační kreslení obrázku), slovní (práce s textem, dotazování, prezentace), tvorba plakátu (flipchat), individuální a skupinová práce.

Vstupní informace žáků:

Každodenní zakoušení reality v oblasti rodinného, školního a osobního života.

Materiály a nutné vybavení:

Pracovní list, křída, předloha obrázku pro každého žáka k úkolu č. 1., flipchart, fixy.

Motivace hodiny:

○ **Kreslení obrázku (PL úkol č. 1)**

Žák se na úvod zamyslí nad tématem verbální komunikace a uvědomí si, že verbální sdělování není proces jednoduchý, ale proces, při němž může snadno dojít k vzájemnému nepochopení a nedorozumění.

Časová dotace: 5 minut.

Učitel: rozdělí žáky do dvojic a vysvětlí smysl a zadání činnosti. Rozdá mluvčím předlohu obrázku. Po ukončení činnosti řídí společné vyhodnocení a dotazuje se žáků na bližší informace k činnosti.

Žák: sedí zády ve dvojici se svým spolužákem a rozdělí si role kresliče a mluvčího. Mluvčí diktuje instrukce k nakreslení obrázku. Kreslič dle instrukcí kreslí obrázek a se svým mluvčím nesmí mluvit. Po ukončení činnosti žáci ve dvojici porovnají předlohu obrázku s kresbou a ve spolupráci s učitelem vyhodnotí činnost (odpovídají na dotazy učitele).

Hlavní činnosti hodiny:

○ **Přestupky proti správné komunikaci (PL úkol č. 2)**

Žák rozliší a pojmenuje na konkrétních příkladech nevhodné prvky a chyby v mezilidské komunikaci.

Časová dotace: 10 minut.

Učitel: vysvětlí žákům zadání činnosti v pracovním listu. Po ukončení samostatné činnosti žáků se dotazuje na správné řešení a provádí s žáky společnou kontrolu cvičení.

Žák: samostatně čte věty s prvky nesprávné komunikace a zamýšlí se nad tím, jakých chyb se jejich mluvčí dopustili, a přiřazuje věty k odpovídajícím chybám v komunikaci. Žáci odpovídají na dotazy učitele a provádí kontrolu cvičení.

o **Desatero pravidel správné komunikace (PL úkol č. 3)**

Žák definuje deset závazných pravidel vhodné komunikace a uvědomí si, jak tato pravidla mohou pomoci lidem při vzájemném setkávání. Dalším cílem je rozvíjení žákovi schopnosti prezentovat své myšlenky s využitím výše zmíněných pravidel a schopnosti objasňovat své myšlenky.

Časová dotace: 25 minut.

Učitel: rozdělí žáky do čtyřčlenných skupin. Vysvětlí zásady a průběh činnosti. Rozdá žákům flipcharty a fixy. Během činnosti dělá časoměřiče a zodpovídá dotazy žáků. Po ukončení činnosti učitel organizačně řídí průběh prezentací a dotazuje se na případné nejasnosti.

Žák: ve čtyřčlenných skupinách stanoví deset společných pravidel správné komunikace. Žáci se na společných pravidlech musejí dohodnout, zapsat je na flipchart a následně dva členové skupiny pravidla společně prezentují. Žáci odpovídají na případné dotazy a při nejasnostech vysvětlí své myšlenky zapsané na flipchartu. Žáci vyvěsí své flipcharty ve třídě.

Variace: žáci mohou pracovat samostatně nebo ve dvojicích a pravidla zapsat do pracovního listu. Několik žáků svá pravidla ve třídě přečte.

Zpětná vazba hodiny:

o **Zpětné zamýšlení nad pravidly (PL úkol č. 4)**

Žák se zpětně zamyslí nad tématem hodiny, uvědomí si, které z pravidel, o nichž byla řeč, mu dělají nejvíce problémů s dodržováním, či s kterým problémem se při komunikaci s druhými lidmi nejčastěji potýká.

Časová dotace: 5 minut.

Učitel: vyzve žáky, aby se zpětně zamysleli nad tématem hodiny a zapsali pravidla, která jim činí problémy. Vyzve několik žáků, aby přečetli své příspěvky.

Žák: se zamýšlí a zapisuje pravidla nebo problémy, s kterými se při komunikaci potýká. Několik žáků své příspěvky přečte.

3.3.4 Konflikty v mezilidských vztazích

Téma a obsah hodiny:

Hodina č. 4

Konflikty v mezilidských vztazích.

Cíle hodiny:

Žák uvede nejčastější situace, kdy se setkává s konflikty mezi lidmi ve svém životě.

Žák stanoví nejméně pět příčin, které mohou vést ke vzniku konfliktu mezi lidmi.

Žák vlastními slovy vysvětlí pojem tolerance a objasní potřebu tolerance ve společnosti.

Žák stanoví nejméně pět způsobů, jak lze konfliktům mezi lidmi předcházet.

Žák na základě modelové problémové modelové situace navrhne nenásilný konstruktivní způsob řešení dané situace.

Organizační formy a metody výuky:

Aktivizační metody (vzpomeň si a napiš, pojmová mapa, věty ANO-NE, nedokončená věta, brainstorming), slovní (dotazování, shrnutí výkladem), hraní scének, individuální a skupinová práce, frontální výuka.

Vstupní informace žáků:

Každodenní zakoušení reality v oblasti rodinného, školního a osobního života.

Chápání pojmu tolerance z předchozích hodin VKO.⁶¹

Materiály a nutné vybavení:

Pracovní list, křída.

Motivace hodiny:

○ **Vzpomeň si a napiš (PL úkol č. 1a)**

Žák svým zamyšlením zpřítomní téma hodiny a zasadí jej do konkrétních reálných životních situací.

Časová dotace: 5 minut.

Učitel: vyzve žáky, aby během dvou minut vzpomněli nedávný konflikt, který zažili a zapsali jeho bližší okolnosti. Vyzve několik žáků, aby svůj příspěvek přečetli.

Žák: se rozpomene na reálný konflikt ze svého života a stručně jej s bližšími okolnostmi zapíše do pracovního listu. Několik žáků své příspěvky přečte.

⁶¹ Viz tematický celek Naše škola – téma *naše třída*

- **Brainstorming (V jakých situacích se setkáváme s konflikty?; PL úkol č. 1b)**
Žák si uvědomí, že konflikty jsou každodenní součástí našeho života a setkáváme se s nimi ve všech sférách lidské společnosti.

Časová dotace: 2-3 minuty.

Učitel: dotazuje se žáků, kde všude se můžeme setkat s konflikty mezi lidmi.

Odpovědi žáků zapisuje na tabuli. Shrne zapsané.

Žák: vyjmenovává situace, kde všude se setkáváme s konflikty mezi lidmi, a zapisuje si.

Hlavní činnosti hodiny:

- **Pojmová mapa na téma „příčiny konfliktů mezi lidmi“ (PL úkol č. 2)**
Žák utvoří pojmovou mapu na téma „příčiny konfliktů mezi lidmi“ a uvede příčiny do vzájemných souvislostí.

Časová dotace: 10 minut.

Učitel: vyzve žáky, aby se zamysleli nad tématem a vytvořili ve spolupráci s ním pojmovou mapu. Zakresluje mapu na tabuli. Vysvětlí pravidla tvorby pojmové mapy.

Žák: zamýšlí se nad tématem, diktuje učiteli své myšlenky a uvádí prvky pojmové mapy do souvislostí. Zakresluje současně s tabulí pojmovou mapu do pracovního listu.

- **Věty ANO-NE (PL úkol č. 3a)**

Žák si zopakuje a vyjasní význam pojmu tolerance a zamyslí se nad tolerancí jako nad jedním z prostředků, který může být předpokladem k předejití vzniku konfliktu.

Časová dotace: 10 minut.

Učitel: vysvětlí žákům smysl a podstatu činnosti. Vyzve žáky, aby dokončením věty vysvětlili pojem tolerance. Vyvolává žáky, organizuje společnou kontrolu úkolu a případně doplní shrnující informace.

Žák: čte tvrzení o pojmu tolerance a rozhoduje, zda s tvrzeními souhlasí či ne. V případě nesouhlasu žák navrhne opravu výroku. Na základě výroku a porozumění pojmu tolerance, vytváří metodou nedokončené věty vlastními slovy definici pojmu tolerance. Při společné kontrole čtou žáci své příspěvky nahlas.

- **Brainstorming (Jak se dá předcházet konfliktům?; PL úkol č. 3b)**

Žák analyzuje skutečnost, jakými všemi způsoby je možné předcházet konfliktům mezi lidmi.

Časová dotace: 2-3 minut.

Učitel: se dotazuje žáků, jakými způsoby je možné předcházet konfliktům mezi lidmi. Odpovědi žáků zapisuje na tabuli. Shrne zapsané.

Žák: vyjmenovává způsoby, jak je možné předcházet konfliktům mezi lidmi. vyjmenovává situace, kde všude se setkáváme s konflikty mezi lidmi, a zapisuje si.

Varianta: žáci mohou dále diskutovat například nad tím, kdy je který způsob předejití konfliktu vhodný a který ze způsobů je více či méně efektivní. Debata může být skupinová nebo může probíhat diskuse celé třídy, kterou řídí učitel formou dotazování.

o **Konstruktivní řešení a konfliktní situace (PL úkol č. 4)**

Žák porozumí pojmu konstruktivní řešení a metodou hraní scény vyřeší konfliktní situaci za uplatnění tolerantního a slušného chování.

Časová dotace: 15 minut.

Učitel: se metodou brainstormingu dotazuje na pojem konstruktivní řešení a tento pojem definuje. Rozdělí žáky do tří skupin a každé skupině zadá jednu konfliktní situaci. Organizačně řídí jednotlivé prezentace. V případě potřeby se dotazuje na zpřesňující informace.

Žák: říká vše, co jej napadne k pojmu konstruktivní řešení a zapíše si vysvětlení tohoto pojmu. Žáci ve skupině diskutují nad přidělenou konfliktní situací, hledají její řešení, které formou scény prezentují ostatním spolužákům ve třídě.

Varianta: nad řešením konfliktní situace mohou skupiny pouze diskutovat a následně prezentovat ústně její řešení, které může být doplněno námitkami a dotazy ostatních žáků a učitele.

Zpětná vazba hodiny:

o **Vyřeš svoji konfliktní situaci (PL úkol č. 5)**

Žák v kontextu svého subjektivního života zpětně reflektuje téma hodiny.

Časová dotace: 3 minuty.

Učitel: požádá žáky, aby se rozpomněli na konfliktní situaci ze svého života, která se jich bytostně dotýkala (např. situace z úkolu č. 1), a zamysleli se nad jejím konkrétním řešením s využitím obsahu proběhnuté hodiny. Dotazuje se některých žáků na jejich řešení.

Žák: se rozpomíná na konfliktní situaci a zamýšlí se nad jejím řešením. Někteří žáci řeknou nahlas své příspěvky.

3.3.5 Problémy lidské nesnášenlivosti (1. část)

Téma a obsah hodiny:

Hodina č. 5

Problémy lidské nesnášenlivosti.

Cíle hodiny:

Žák vlastními slovy objasní pojmy rasismus, xenofobie, diskriminace a uvede toto chování nejméně vždy na jednom příkladu ze současnosti k danému druhu nesnášenlivého chování.

Žák vlastními slovy objasní pojem předsudek a uvede jej do logické souvislosti s jednotlivými druhy netolerantního chování.

Žák se na základě hraní rolí v problémových situacích vcítí do postavení občana pocházejícího z nějaké etnické či národnostní menšiny a na základě této zkušenosti vyjádří svůj postoj vůči rasismu, xenofobii a diskriminaci.

Organizační formy a metody výuky:

Aktivizační metody (práce s obrazovým materiálem, přesmyčka, brainstorming), slovní (dotazování, shrnutí výkladem), hraní rolí, individuální a skupinová práce, frontální výuka.

Vstupní informace žáků:

Každodenní zakoušení sociální reality v prostředí školy, místa bydliště a srze svět masmédií.

Materiály a nutné vybavení:

Pracovní list, křída, lepící kartičky s třemi druhy etnik (ras, národností, kultur).

Motivace hodiny:

o Co vidíš na obrázku? (PL úkol č. 1)

Žák pomocí obrazového materiálu zaměří svoji pozornost na téma hodiny a zasadí jej do reálné dějinné skutečnosti.

Časová dotace: 2-3 minuty.

Učitel: vyzve žáky, aby si pozorně prohlédli obrázky v pracovním listě. Dotazuje se žáků na obsah obrázků a uvádí jejich obsah do souvislosti s tématem hodiny.

Žák: si prohlíží obrázky, popisuje jejich obsah a zasazuje je do konkrétní dějinné skutečnosti.

Hlavní činnosti hodiny:

o Jaké znáš nesnášenlivé chování (PL úkol č. 2)

Žák vlastními slovy objasní pojmy diskriminace, rasismus, xenofobie a zaměří se na hledání příkladů těchto druhů nesnášenlivého chování v současném světě.

Časová dotace: 15-20 minut.

Učitel: rozdělí žáky do dvojic a vysvětlí zadání úkolu. Společně s žáky provádí kontrolu vyluštění pojmů, přiřazení a vymyšlení příkladů. Formou dotazování a užití slovníku cizích slov dojde s žáky k vyjasnění a definování pojmů. Nadiktuje závazné definice.

Žák: ve dvojici luští názvy jednotlivých druhů nesnášenlivého chování. Čte příklady z minulosti a hledá ke každému druhu nesnášenlivého chování alespoň jeden příklad ze světa současného. Odpovídá na dotazy učitele, hledá ve slovníku cizích slov a vytváří ve dvojici pracovní verzi definice. Někteří žáci čtou své definice a po závěrečném shrnutí a vysnění si své definice doplní.

○ **Předsudek je když ... (PL úkol č. 3)**

Žák objasní vlastními slovy pojem předsudek a vysvětlí jej jako příčinu nesnášenlivého chování.

Časová dotace: 10 minut.

Učitel: vyzve žáky, aby si přečetli tvrzení v pracovním listu a zamysleli se nad uvedenými otázkami. Dotazuje se žáků, kontroluje plnění jednotlivých částí úkolu a vyjasňuje řešení a odpovědi žáků.

Žák: samostatně čte tvrzení, zamýšlí se nad otázkami, hledá vhodné odpovědi a logické spojení mezi předsudky a nesnášenlivých chování. Žák samostatně přiřazuje položky ze seznamu a odpovídá na dotazy učitele.

○ **Didaktická hra (S odlišným člověkem se nebav. Je divný!; PL úkol č. 4)**

Žák se pomocí aktivní hry vcítí do role člověka, který vůči své osobě prožívá diskriminující a xenofobní chování.

Časová dotace: 10 minut.

Učitel: připraví na záda každého žáka jednu kartičku s příslušným motivem etnika (rasy, národnosti či kultury; např.: Evropan, Afričan, Asiat) nebo jen symbolem (např.: kolečko, čtverec, trojúhelník). Kartičky jsou namíchány tak, že jeden ze tří druhů kartiček má vždy jen jednoho zástupce. Učitel dále vyzve žáky, aby v tichosti zjistili symbol své kartičky, našli příslušníky stejné kartičky a učinili s ním skupinu. Učitel vede reflexy činnosti (dotazuje se žáků na průběh činnosti, jejich pocity).

Žák: samostatně pomocí neverbální komunikace zjistí symbol své kartičky na zádech a hledá spolužáky se stejným symbolem kartičky, s kterými utvoří skupinu. Žák s jediným třetím druhem kartičky je všemi odmítám, neutvoří

s nikým skupinu a zůstane sám. Žáci se po ukončení činnosti zamýšlí nad jejím průběhem, svými rolemi a pocity toho, jaké to bylo odmítat a být odmítán. Žáci se zamyslí nad podstatou činnosti v kontextu běžného života.

Zpětná vazba hodiny:

○ **Spoj, co k sobě patří (PL úkol č. 5)**

Žák reflektuje kognitivní stránku hodiny a ověřuje své porozumění probíraných pojmům.

Časová dotace: 2-3 minuty.

Učitel: vyzve žáky, aby přiřadili k pojmům vhodné položky ze seznamu. Společně s žáky provádí kontrolu správnosti.

Žák: samostatně čte, třídí a přiřazuje položky ze seznamu k daným pojmům a ověřuje si své porozumění probíhané látce.

3.3.6 Problémy lidské nesnášenlivosti (2. část)

Téma a obsah hodiny:

Hodina č. 6, 7

Problémy lidské nesnášenlivosti.

Cíle hodiny:

Žák uvede dva konkrétní důvody, proč lidé opouštějí svoji vlast.

Žák vlastními slovy vysvětlí pojem národnostní menšina.

Žák uvede, jaké národnostní menšiny žijí v České republice, objasní odkud a z jakého důvodu do České republiky přišly.

Žák se na základě hraní rolí v problémových situacích vcítí do postavení občana pocházejícího z nějaké etnické či národnostní menšiny a na základě této zkušenosti vyjádří svůj postoj vůči rasismu, xenofobii a diskriminaci.

Organizační formy a metody výuky:

Aktivizační metody (novinové titulky, metoda I.N.S.E.R.T., pětilístek, věty ANO-NE), slovní (práce s textem, dotazování, shrnutí výkladem), hraní scének, individuální a skupinová práce, frontální výuka.

Vstupní informace žáků:

Každodenní zakoušení sociální reality v prostředí školy, místa bydliště a skrze svět masmédií.

Materiály a nutné vybavení:

Pracovní list, křída, slovník cizích slov, mapa Evropy (světa), charakteristiky postav v problémové situaci.

Motivace hodiny:

o **Novinové titulky (PL úkol č. 1)**

Žák zaměří pozornost na téma hodiny a pokusí se vžít do konkrétních lidských osudů.

Časová dotace: 5 minut.

Učitel: vyzve vždy jednoho žáka, aby přečetl novinový titulek. Podněcuje žáky k zamyšlení nad titulkem, dotazuje se žáků na jejich nápady a vybízí k jejich sdělení. Dle potřeby doplní informace.

Žák: přečte novinový titulek a samostatně se zamýšlí nad tím, jaký lidský příběh se za titulkem může skrývat. Své nápady žáci sdělují nahlas ostatním žákům ve třídě.

Hlavní činnosti hodiny:

○ **Metoda I.N.S.E.R.T (PL úkol č. 2)**

Žák porozumí slovu migrant, nalezne důvody lidí k opuštění jejich vlasti a hledání nového domova v jiné zemi.

Časová dotace: 20 minut.

Učitel: vysvětlí průběh a podstatu činnosti. Odpovídá na dotazy žáků, dělá časoměřiče a po ukončení činnosti se dotazuje žáků na výsledky jejich práce, které zapisuje do společné přehledné tabulky na tabuli. Pokládá doplňující dotazy a doplňuje informace výkladem.

Žák: samostatně čte a značkuje text. V případě nejasností se dotazuje učitele. Po ukončení činnosti diktuje učiteli k jednotlivým značkám výsledky své práce a zapisuje si je přehledně do tabulky.

○ **Pětilístek (PL úkol č. 3)**

Žák se zamyslí nad pojmem národnostní menšina, vybaví si, jak on sám rozumí významu tohoto pojmu a pokusí se postihnout jednotlivé aspekty tohoto pojmu.

Časová dotace: 15 minut.

Učitel: rozdělí žáky do dvojic a namaluje na tabuli veliký pětilístek a vyzve žáky, aby totéž udělali do pracovního listu. Vysvětlí jednotlivé kroky vyplňování pětilístku, systematicky klade otázky k vyplnění pětilístku a vybízí žáky k odpovědím, které zapisuje na tabuli.

Žák: samostatně namaluje do pracovního listu pětilístek, ve dvojici pětilístek podle kladení otázek učitele vyplní. Po ukončení vyplňování žáci sdělují výsledky své práce a doplňují si pětilístek o informace svých spolužáků a učitele.

○ **Zapisuj výklad (PL úkol č. 4)**

Žák se učí soustředit, třídit podstatné informace od méně podstatných a vyjasní si definici pojmu národnostní menšina. Dále žák zjistí základní informace o menšinách žijících na území České republiky.

Časová dotace: 10 minut.

Učitel: krátkým výkladem vyjasní definici pojmu „národnostní menšina“, dotazuje se žáků na národnostní menšiny žijící v České republice. Získané informace od žáků učitel doplní výkladem a vybízí žáky k práci s mapou. Kontroluje správnost práce žáků.

Žák: poslouchá výklad učitele, třídí a zapisuje informace a odpovídá na dotazy učitele. Žák dle pokynů v pracovním listě samostatně pracuje s mapou Evropy.

o **Problémová situace a hraní scénky (PL úkol č. 5)**

Žák se učí vcítit do situace občana jiné národnosti či etnické příslušnosti, řešit krizovou situaci s uplatněním vhodného chování a komunikace.

Časová dotace: 30 minut.

Učitel: rozdělí žáky do čtyřčlenných skupin, seznámí je s podstatou úkolu, vysvětlí problémovou situaci a rozdá lístečky s charakteristikami postav. Během práce žáků přijímá roli časoměřiče, obchází skupiny a vytváří žákům podpůrné prostředí. Po ukončení samostatné práce se dotazuje jednotlivých skupin na jejich řešení a zapisuje je v bodech na tabuli. Nejméně jednu skupinu vyzve, aby své řešení předvedla v krátké scénce.

Žáci: se ve čtyřčlenných skupinkách seznámí s problémovou situací, diskutují o jejím řešení a řešení navrhnou. Během diskuse o řešení si pomáhají otázkami v pracovním listu a odpovídají na ně. Mluví skupiny po ukončení samostatné práce řešení skupiny prezentuje. Navržené řešení se členové skupiny pokusí ztvárnit formou krátké názorné scénky.

Podstata problémové situace: dcera oznámí rodičům, že chodí s přítelem, který je jiného etnického původu a národnosti, a představí jej rodičům. Rodiče to dceři rozmlouvají a mají předsudky.

Akteři problémové situace: rodiče (45 let; mají obavy z cizinců; neznají jejich kulturu a vytváří si předsudky; bojí se, co na to řekne zbytek rodiny; bojí se o dceru), dcera (14 let; seznámila se s vietnamským chlapcem, s kterým začala chodit a chce jej představit rodičům a přivést jej domů), přítel (15 let; vietnamský chlapec; spolužák dcery ze školy; mladý a sympatický)

Variace: V scénce je možno upravit postavu člena národnostní menšiny dle individuálního charakteru a potřeby dané třídy.

Zpětná vazba hodiny:

o **Věty ANO-NE (PL úkol č. 6)**

Žák si ověří správné pochopení nově získaných vědomostí.

Časová dotace: 5 minut.

Učitel: vyzve žáky, aby samostatně přečetli tvrzení a rozhodli o jejich platnosti.

Organizuje kontrolu správnosti řešení.

Žák: čte tvrzení, rozhoduje o jejich správnosti a u špatných tvrzení navrhne jejich opravu.

Závěr

Tato práce si vytkla a pokusila se v duchu současné kurikulární reformy naplnit především dva základní cíle. Nejprve zpracovat teoretická východiska a provést didaktickou analýzu učiva tematického okruhu „Člověk ve společnosti“ a jeho jednotlivých tematických celků. Na základě těchto výstupů následovně vybrat tematické celky Naše škola a Vztahy mezi lidmi a k nim formou metodických příruček s pracovními listy vytvořit výukový materiál pro žáky a učitele 6. a 7. ročníků základních škol.

Výše zmíněné teoretické i praktické zpracování tematického okruhu „Člověk ve společnosti“ vycházelo z několika základních principů a přístupů, které se snažilo využít. Za ty nejdůležitější principy, které vtiskly charakter této práci a zásadně ovlivnily její další způsob utváření a směřování, můžeme považovat především koncepci přípravy tematického celku podle M. Pasche. Dále koncepci struktury pojmů J. S. Brunera využitou v pojmové a vztahové analýze učiva spolu s mentálním mapováním. V neposlední řadě také důraz na aktivní a samostatné myšlení a přístup žáka k učení spolu s užitím aktivizujících metod výuky při tvorbě výukového materiálu.

Nejobtížnější částí práce byla především didaktická analýza učiva, vytyčení dílčích výukových cílů jednotlivých tematických celků a výběr konkrétních činností do výuky při tvorbě výukového materiálu.

Velice důležitou etapou při zpracování tématu bylo období testování vytvořeného výukového materiálu přímo v pedagogické praxi na dvou vybraných základních školách.⁶² Tato zkušenost umožnila flexibilně reagovat na podněty žáků i učitelů a smysluplně korigovat výstupy vzniklé na základě teoretických východisek a didaktické analýzy s živou školní zkušeností.

Největší přínos této práce může být spatřován v praktickém využití výukového materiálu ve výuce, který by měl být učitelům volně dostupný k dispozici a mohl jim i jejich žákům pomoci ke zkvalitnění jejich společné práce v rámci hodin Výchovy k občanství.

⁶² ZŠ Petra Strozziho, Praha 8 – Karlín; ZŠ Kavčí Hory, Praha 4 – Kavčí Hory.

Resumé

Cílem diplomové práce bylo na základě didaktické analýzy a analýzy výukových cílů tematického okruhu „Člověk ve společnosti“ vytvořit výukový materiál využitelný pro učitele i žáky ve výuce Výchovy k občanství v 6. a 7. ročníku základních škol.

Výběr tématu práce byl ovlivněn především naléhavou potřebou vytvořit výukový materiál, který by odpovídal současným principům ve výchově a vzdělávání, jak je zakotvuje Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, a pomoci tak učitelům v jejich pedagogické praxi.

K tvorbě výukového materiálu byly vybrány dva tematické celky - Naše škola, Vztahy mezi lidmi. Výukový materiál byl zpracován formou metodických příruček a pracovních listů, které byly testovány na vybraných základních školách.⁶³ Testování výukového materiálu umožnilo flexibilně reagovat na podněty žáků i učitelů a smysluplně korigovat výstupy vzniklé na základě teoretických východisek a didaktické analýzy s živou školní zkušeností.

Nejdůležitější principy, které vtiskly charakter této práci a zásadně ovlivnily její způsob utváření a směřování, jsou především koncepce přípravy tematického celku podle M. Pasche, koncepce struktury pojmů J. S. Brunera využitá spolu s mentálním mapováním v pojmové a vztahové analýze učiva. V neposlední řadě byl také kladen důraz na aktivní a samostatné myšlení a přístup žáka k učení spolu s užitím aktivizujících metod výuky.

⁶³ ZŠ Petra Strozziho, Praha 8 – Karlín; ZŠ Kavčí Hory, Praha 4 – Kavčí Hory.

Summary

The aim of this master's thesis was to create educational material for teachers and students for the subject Citizenship education for 6th and 7th grades in primary schools based on didactic analysis and analysis of the target educational domain "Person in Society".

The choice of the topic was influenced by the urgent need to create educational material which would correspond to the current principles in upbringing and education as they are given by the Framework Educational Program for primary education in terms of the curricular reform of the current Czech education, and in this way to help teachers with their pedagogic experience.

Two thematic pieces were chosen to create the educational material – Our School, Relations between People. The educational material was fashioned into the form of a methodical guidebook and workbooks which were tested at chosen primary schools.⁶⁴ The testing of the educational material allowed for flexible response to the student's and teacher's suggestions and meaningful revision of incurred issues based on theoretical resources and didactic analysis of the real school experience.

The most important principals which formed the character of this work and fundamentally influenced the manner of creation and meaning are above all the concept of preparation of the thematic piece according to M. Pasche and the concept of the structure of terms according to J. S. Bruner utilized with the mental mapping of the term and relation analysis of teaching material. Active and individual thinking and students' approach to study material together with the use of activizing methods of teaching were also emphasized.

⁶⁴ ZŠ Petra Strozziho, Praha 8 – Karlín; ZŠ Kavčí Hory, Praha 4 – Kavčí Hory.

Použitá literatura

Odborná literatura:

BELTZ, H., SIEGRIST, M. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení*. Praha : Portál, 2001. 375 s. ISBN 80-7178-479-6.

BERTRAND, Y. *Soudobé teorie vzdělávání*. Praha : Portál, 1998. 248 s. ISBN 80-7178-216-5.

DAVID, R. *Ústava České republiky. Listina základních práv a svobod: úplné znění doplněné poznámkami, úvodem do problematik a výběrem ze soudních případů*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2001. 259 s. ISBN 80-7182-109-8.

FISHER, R. *Učíme děti myslet a učit se*. Praha : Portál, 1997. 176 s. ISBN 80-7178-120-7.

GRECMANOVÁ, H., URBANOVSKÁ, E. *Aktivizační metody ve výuce, prostředek ŠVP*. Olomouc : Hanex, 2007. 178 s. ISBN 978-80-85783-73-5.

GRECMANOVÁ, H., URBANOVSKÁ, E., NOVOTNÝ, P. *Podporujeme aktivní myšlení a samostatné učení žáků*. Olomouc : Hanex, 2000. 159 s. ISBN 80-85783-28-2.

KALHOUS, Z. *Základy školní didaktiky*. Olomouc : UP, 1995. 121 s. ISBN 80-7067-546-2.

MAŇÁK, J., JANÍK, T., ŠVEC VL. *Kurikulum v současné škole*. Brno : Paido, 2008. 127 s. ISBN 978-80-7351-175-1.

MAŇÁK, J. *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*. Brno : PedF MU, 1998. 134 S. ISBN 80-210-1880-1.

MAŇÁK, J. *Nárys didaktiky*. Brno : PedF MU, 1997. 104 s. ISBN 80-210-1661-2.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, Bílá kniha. Praha : MŠMT, 2001. 98 s. ISBN 80-211-0372-8.

- PASCH, M. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha : Portál, 1998. 416 s. ISBN 80-7367-054-2.
- PETTY, G. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 2004. 380 s. ISBN 80-7178-978-X.
- PRŮCHA, J, WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2008. 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8.
- PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova. Příručka (nejen) pro učitele*. Praha : Triton, 2006. 263 s. ISBN 80-7254-866-2.
- PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: teorie – praxe – výzkum*. Praha : ISV, 2001. 211 s. ISBN 80-85866-72-2.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : VUP, 2005. 92 s. ISBN 80-87000-02-1.
- SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : ISV, 1999. 292 s. ISBN 80-85866-33-1.
- SOKOL, J. *Malá filosofie člověka a slovník filosofických pojmů*. Praha : Vyšehrad, 2004. 391 s. ISBN 80-7021-713-8.
- ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha : Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9.
- ŠVEC, V. *Praktikum didaktických dovedností*. Brno : MU, 2004. 90 s. ISBN 80-210-2698-7.
- VALIŠOVÁ, A. Didaktická analýza učiva v procesu projektování výuky. In: KOL. *Pedagogika pro učitele*. Plzeň : PedF ZU, 1997. 168 s. ISBN 80-7082-316-X.
- VALIŠOVÁ, A. *Komunikace a vzájemné porozumění. Hry pro dospívající*. Praha : Grada, 2005. 138 s. ISBN 80-247-0842-6.
- VALIŠOVÁ, A. *Asertivita v rodině a ve škole*. Jinočany : H & H, 1998. 181 s. ISBN 80-86022-41-2.

Učebnice:

JANOŠKOVÁ, D., ONDRÁČKOVÁ, M., ČEŘILOVÁ, A. *Občanská výchova s blokem Rodinná výchova pro 6. ročník ZŠ a primu víceletého gymnázia*. Plzeň : Fraus, 2003. 136 s. ISBN 80-7238-207-1.

JANOŠKOVÁ, D., ONDRÁČKOVÁ, M., ČEŘILOVÁ, A. *Občanská výchova, Rodinná výchova 6. Příručka pro učitele pro ZŠ a víceletá gymnázia*. Plzeň : Fraus, 2004. 152 s. ISBN 80-7238-257-8.

JANOŠKOVÁ, D., ONDRÁČKOVÁ, M. *Občanská výchova, rodinná výchova 7. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň : Fraus, 2004. 128 s. ISBN 80-7238-325-6.

JANOŠKOVÁ, D., ONDRÁČKOVÁ, M. *Občanská výchova, rodinná výchova 7. Příručka pro učitele pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň : Fraus, 2004. 181 s. ISBN 80-7238-326-4.

KOL. AUTORŮ. *Občanská výchova pro 6. ročník ZŠ a víceletá gymnázia*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2002. 135 s. ISBN 80-7182-137-3.

KOL. AUTORŮ. *Metodická příručka k občanské výchově pro 6. ročník ZŠ a víceletá gymnázia*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2002. 95 s. ISBN 80-7182-140-3.

KOL. AUTORŮ. *Občanská výchova pro 7. ročník základní školy a víceletá gymnázia*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2003. 167 s. ISBN 80-7182-043-1.

KOL. AUTORŮ. *Metodická příručka k občanské výchově pro 7. ročník základní školy*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 1998. 85 s. ISBN 80-7182-044-X.

Elektronické zdroje:

<http://www.vuppraha.cz/>

<http://rvp.cz/>

<http://modernivyucovani.cz/>

Slepá mapa Evropy [online]. [cit. 25. října 2009]. Dostupné na internetu <http://www.eu.geograf.cz/eu_s/images/img_otazky/evropa_sl.gif>.

Foto Židé v koncentračním táboře Osvětim. [online]. [cit. 30. října 2009]. Dostupné na internetu <http://media.novinky.cz/629/146294-top_foto1-x18lw.jpg>.

Foto židovských chlapců. [online]. [cit. 30. října 2009]. Dostupné na internetu <<http://www.ushmm.org/holocaust/image.jpg>>.

Přílohy

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Výchova k občanství – tematický okruh „Člověk ve společnosti“⁶⁵

Očekávané výstupy

Žák

1. objasní účel důležitých symbolů našeho státu a způsoby jejich používání
2. rozlišuje projevy vlastenectví od projevů nacionalismu
3. zdůvodní nepřijatelnost vandalského chování a aktivně proti němu vystupuje
4. zhodnotí nabídku kulturních institucí a cíleně z ní vybírá akce, které ho zajímají
5. kriticky přistupuje k mediálním informacím, vyjádří svůj postoj k působení propagandy a reklamy na veřejné mínění a chování lidí
6. zhodnotí a na příkladech doloží význam vzájemné solidarity mezi lidmi, vyjádří své možnosti, jak může v případě potřeby pomáhat lidem v nouzi a v situacích ohrožení
7. uplatňuje vhodné způsoby chování a komunikace v různých životních situacích, případné neshody či konflikty s druhými lidmi řeší nenásilným způsobem
8. objasní potřebu tolerance ve společnosti, respektuje kulturní zvláštnosti i odlišné názory, zájmy, způsoby chování a myšlení lidí, zaujímá tolerantní postoje k menšinám
9. rozpozná netolerantní, rasistické, xenofobní a extremistické projevy v chování lidí a zaujímá aktivní postoj proti všem projevům lidské nesnášenlivosti
10. posoudí a na příkladech doloží přínos spolupráce lidí při řešení konkrétních úkolů a dosahování některých cílů v rodině, ve škole, v obci

Učivo

- **naše škola** – život ve škole, práva a povinnosti žáků, význam a činnost žákovské samosprávy, společná pravidla a normy; vklad vzdělání pro život
- **naše obec, region, kraj** – důležité instituce, zajímavá a památná místa, významní rodáci, místní tradice; ochrana kulturních památek, přírodních objektů a majetku
- **naše vlast** – pojem vlasti a vlastenectví; zajímavá a památná místa, co nás proslavilo, významné osobnosti; státní symboly, státní svátky, významné dny

⁶⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: VUP, 2005, s. 48.

- **kulturní život** – rozmanitost kulturních projevů, kulturní hodnoty, kulturní tradice; kulturní instituce; masová kultura, prostředky masové komunikace, masmédia
- **lidská setkání** – přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi, rovnost a nerovnost, rovné postavení mužů a žen; lidská solidarita, pomoc lidem v nouzi, potřební lidé ve společnosti
- **vztahy mezi lidmi** – osobní a neosobní vztahy, mezilidská komunikace; konflikty v mezilidských vztazích, problémy lidské nesnášenlivosti
- **zásady lidského soužití** – morálka a mravnost, svoboda a vzájemná závislost, pravidla chování; dělba práce a činností, výhody spolupráce lidí

Pracovní listy k tematickému celku Naše škola

PRACOVNÍ LIST Č. 1 - Život ve škole (1. část)

Výchova a vzdělávání, naše škola

Úkol č. 1

CITÁT

Doplň chybějící písmena v citátu o vzdělání. Jak tomuto citátu rozumíš?

VZ_ĚL_N_ MÁ H_ŘK_ _OŘ_NY, _L_ SL_DK_ _V_C_.
(Demokritos)

Úkol č. 2

JAK BYS VYSVĚTLIL ...

Představ si, že by se tě někdo zeptal, co to je, když tě někdo vychovává a vzdělává. Jak bys tyto pojmy na základě vlastní zkušenosti vysvětlil/a? Pokus se vlastními slovy ve dvojici se spolužákem vymyslet krátkou definici těchto pojmů. Svě vysvětlení si doplň správným uspořádáním slov ve větách dole.

Výchova je

Vzdělávání je

A jak je to oficiálně?

Výchova je kdy činnost, zlepšit jednotlivé člověka. chceme stránky

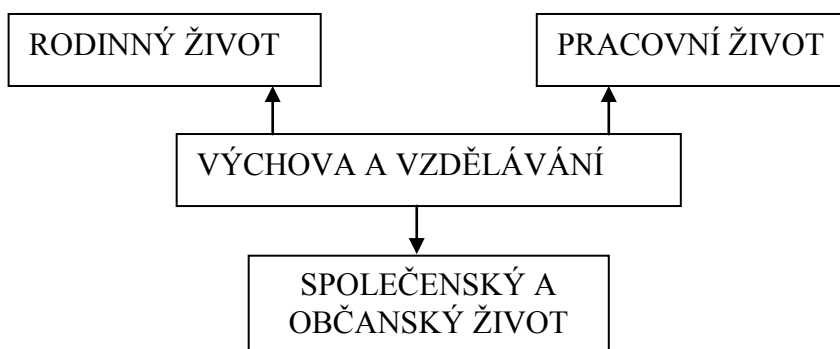
Vzdělávání je si osvojujeme kdy vědomosti a činnost, dovednosti ve škole. nové

Úkol č. 3

JAKÝ JE VÝZNAM VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA?

K jednotlivým oblastem svého života přiřaď konkrétní příklady toho, jak ti v nich výchova a vzdělávání pomáhají. Možností je více. Napadnou tě další příklady?

ZNÁM CIZÍ JAZYK UČÍM SE MLUVIT A CHODIT UMÍM PSÁT A ČÍST
VÍM, JAK SE CHOVAT V DIVADLE UMÍM VYPLNIT FORMULÁŘ
MOHU ZÍSKAT DOBRU PRÁCI ZNÁM ZÁKLADNÍ HYGIENICKÉ NÁVYKY

Úkol č. 4

JAKÝ JE MŮJ VZTAH KE ŠKOLE?

Převážnou část dne trávíš ve škole, kde je prostřednictvím povinné školní docházky naplňována tvoje výchova a vzdělávání. Škola není jen budova, ale je plná lidí, s nimiž se setkáváš a navazuješ vztahy. Porozuměním těmto vztahům ti pomůže, aby ses ve škole cítil dobře. Zkus se zamyslet nad následujícími úkoly:

a) Napiš tři klady a zápory povinné školní docházky:

POVINNÁ ŠKOLNÍ DOCHÁZKA

+

-

b) Napiš nejméně tři pozitivní a tři negativní vlastnosti toho, jaká je tvoje škola. U negativních jevů navrhní, zda by je bylo možné změnit a jak.

JAKÁ JE MOJE ŠKOLA?

+

-

c) Napiš alespoň tři vlastnosti, které by měl mít tvůj učitel a tři vlastnosti, které by sis u svého učitele nikdy nepřál/a.

MŮJ UČITEL

VLASTNOSTI ANO

VLASTNOSTI NE

d) Seřaď vyučovací předměty do žebříčku podle své oblíbenosti. U méně oblíbených předmětů navrhní, jak by se ti mohly stát více oblíbenými.

Úkol č. 5

CO JSEM SI Z DNEŠNÍ HODINY ODNESL/A?

Zkus si sám/sama za sebe odpovědět na následující otázku:

Jaký je význam školy v životě člověka?

.....

Napiš nejméně tři věci, které můžeš učinit, aby ses ve škole cítil/a dobře.

.....

PRACOVNÍ LIST Č. 2 - Život ve škole (2. část)

Naše třída

Úkol č. 1

CO MÁME SPOLEČNÉHO A V ČEM SE VE TŘÍDĚ LIŠÍME?

Napiš ve dvojici se spolužákem nejméně dvě věci, které máte se ostatními spolužáky ve třídě společné a naopak dvě věci, v kterých se vzájemně lišíte. Ke své dvojici připoj další dvojici a společně vyberte nejméně čtyři věci, které máte společné a čtyři věci, v kterých se lišíte. Odpovědi své skupiny prezentujte a poté si také doplňte o odpovědi svých spolužáků.

SPOLEČNÉHO MÁME:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ODLIŠUJEME SE V:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Úkol č. 2

PĚTILÍSTEK: CO JE TOLERANCE?

K udržení dobrých vztahů v kolektivu je důležitá tolerance. Co však toto slovo přesně znamená? Namaluj pětilístek a zkus se nad tímto slovem podle následujících pokynů zamyslet.

Do jednotlivých lístků napiš:

- Co to je tolerance? (1 podstatné jméno),
- Jaká je tolerance? (2 přídavná jména),
- Co tolerance dělá? (5 sloves),
- Co tolerance nedělá? (5 sloves),
- Metaforu slova tolerance.

Úkol č. 3

KONFLIKTNÍ SITUACE VE TŘÍDĚ? JAK JE ŘEŠIT?

Přečtěte si ve skupině se spolužáky následující situace, které se ve třídě vyskytly, a navrhněte s uplatněním tolerantního chování jejich řešení. Svě řešení prezentujte a předved'te scénkou.

a) Honza se bez dovození hrabal v tašce svého spolužáka Ondry, aby našel svůj sešit na matematiku, který Ondrovi půjčil. Honza se na Ondru rozzlobil a začali se prát.

CO SE STALO ŠPATNĚ A JAKÉ JE ŘEŠENÍ?

.....
.....

b) Petr si dnes ráno zapomněl doma svačinu, a tak si vzal svačinu své spolužačky Katky, která si ji odložila na lavici a šla si umýt ruce.

CO SE STALO ŠPATNĚ A JAKÉ JE ŘEŠENÍ?

.....
.....

c) Katka se svěřila Janě s tajemstvím. Jana slíbila, že nikomu ze třídy nic nevyzradí, ale svůj slib nedodržela.

CO SE STALO ŠPATNĚ A JAKÉ JE ŘEŠENÍ?

.....
.....

Úkol č. 4

MOJE IDEÁLNÍ TŘÍDA JE, KDYŽ ...

Napiš vlastními slovy několik vět o tom, jak by měla vypadat tvá ideální třída, aby se ti v ní žilo co nejlépe.

.....
.....
.....
.....

Úkol č. 5

CO NAPOMÁHÁ DOBRÝM VZTAHŮM VE TŘÍDĚ?

Vyškrtni pojmy, které jsou překážkou dobrým vztahům ve třídě a škodí kamarádskému prostředí. Napadnou tě další pojmy, které pomáhají dobrým vztahům v kolektivu?

OHLEDUPLNOST, ŠIKANA, VZÁJEMNÁ POMOC, DODRŽENÍ SLIBU,
POSMÍVÁNÍ, NEDODRŽENÍ SLOVA, NESPOLEHLIVOST, LEŽ,
TOLERANCE, POMLUVA

PRACOVNÍ LIST Č. 3 - Vklad vzdělání pro život

Úkol č. 1

BÝT VZDĚLANÝ NEBO NEVZDĚLANÝ ZNAMENÁ...

Co to znamená, když je nějaký člověk vzdělaný a nějaký člověk naopak nevzdělaný? Zkus na tuto otázku sám/sama podle sebe odpovědět. Napiš k jednotlivým pojmům, co nejvíce slov, kterými bys je popsal/a a vysvětlil/a.

BÝT VZDĚLANÝ

.....
.....
.....
.....
.....

BÝT NEVZDĚLANÝ

.....
.....
.....
.....
.....

Úkol č. 2

VZDĚLÁVACÍ SYSTÉM ČESKÉ REPUBLIKY

Nakresli šestipatrový dům a přiřaď následující druhy škol do správného patra vzdělávacího domu. K stupňům škol z druhého sloupce přiřaď správně pojmy z třetího sloupce.

Vzdělávací dům

mateřská škola	titul
gymnázium	výuční list
základní škola (1. stupeň)	maturita
vysoká škola (univerzita)	lékař, učitel, ekonom
střední odborná škola	kadeřnice, kuchař
střední odborné učiliště	povinná školní docházka
základní škola (2. stupeň)	elektrotechnik, zdravotní sestra
vyšší odborná škola	bakalář, magistr, inženýr, doktor

Úkol č. 3

T-GRAF

Zamysli se nad následujícími tvrzeními. Rozhodni, zda s tvrzeními souhlasíš a svá tvrzení podpoř nejméně dvěma argumenty, které zapiš do příslušného sloupce.

a) Kvalita člověka nespočívá ve výši dosaženého vzdělání.

SOUHLASÍM

NESOUHLASÍM

b) Dosažené vzdělání zaručuje úspěch v životě.

SOUHLASÍM

NESOUHLASÍM

Úkol č. 4

JAKÉ JSOU MOJE SCHOPNOSTI A MOJE BUDOUCÍ PLÁNY?

Obkresli do volného prostoru svoji ruku a vyplň ji podle následujících pokynů:

Do palce napiš, v čem si myslíš, že jsi dobrý/á (co je tvá silná stránka, co umíš...)

Do ukazováčku a prostředníčku napiš dvě povolání, která by sis přál/a jednou vykonávat (čím bys chtěl/a jednou být).

Do prsteníčku a malíčku napiš, která povolání bys nikdy vykonávat nechtěl/a (čím bys nikdy nechtěl/a být).

Úkol č. 5

CO BYCH MUSEL STUDOVAT?

V úkolu č. 4 jsi si zvolil/a povolání, kterými by sis jednou v životě přál/a být. Jakého stupně vzdělání bys musel/a dosáhnout, abys je mohl/a vykonávat a jaký druh školy by musel/a nejspíš navštěvovat?

.....
.....

PRACOVNÍ LIST Č. 4 - Práva a povinnosti žáků

Úkol č. 1

VOLNÉ PSANÍ

Během tří minut napiš ve větách vše, co tě napadne, když se řekne práva a povinnosti žáků.

.....
.....
.....
.....
.....

Úkol č. 2

CO ZNAMENÁ MÍT PRÁVO A MÍT POVINNOST?

a) Zamysli se nad pojmy „právo“ a „povinnost“ a dokončením věty se je pokus vysvětlit.

Právo je, když

.....

Povinnost je, když

.....

b) Jak rozumíš následujícím tvrzením?

VE SVÉM KONÁNÍ NEMÁME JEN PRÁVA, ALE TAKÉ POVINNOSTI.
KAŽDÝ ČLOVĚK NESE ODPOVĚDNOST ZA SVÉ KONÁNÍ.
NIKDO NESMÍ OMEZOVAT ANI RUŠIT PRÁVA DRUHÉHO ČLOVĚKA.

K výše zmíněným tvrzením uveď vždy alespoň jeden konkrétní příklad ze školního prostředí:

.....
.....
.....

Úkol č. 3

PRÁVA A POVINNOSTI ŽÁKŮ A UČITELŮ

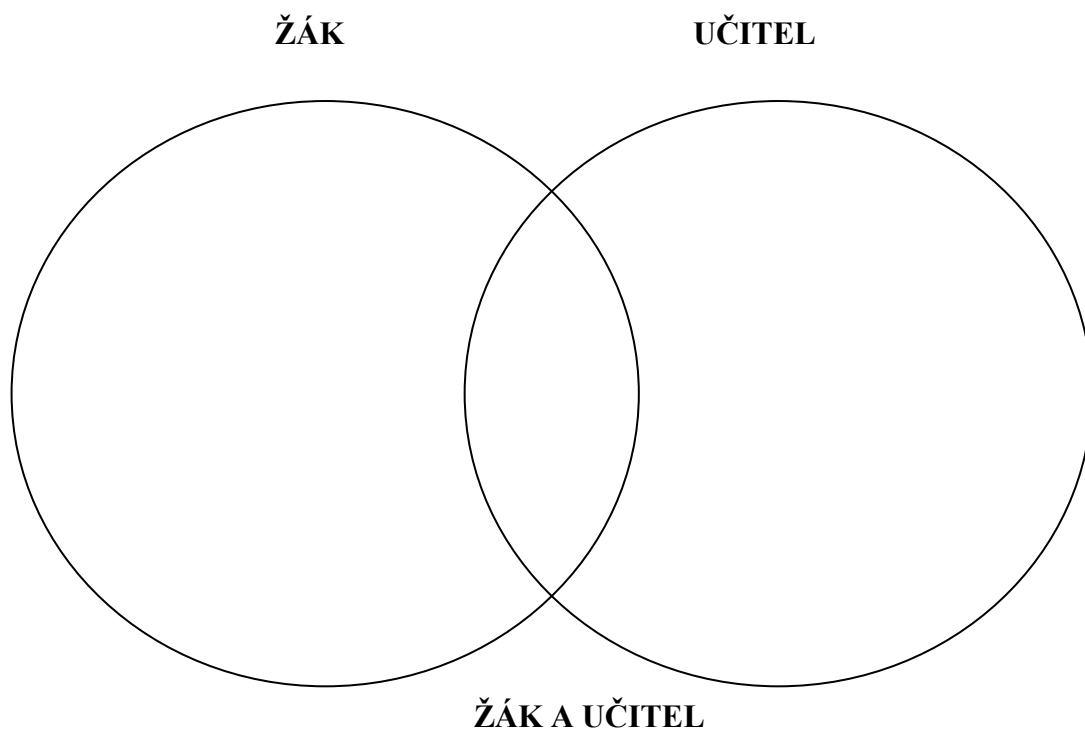
a) U položek v následujícím seznamu rozhodni, zda se jedná o právo či o povinnost. Práva a povinnosti od sebe barevně odliš.

VČASNÝ PRÍCHOD DO ŠKOLY, SLUŠNĚ CHOVÁNÍ, PŘÍPRAVA
NA VYUČOVÁNÍ, ŘÍCI: JÁ TOMU NEROZUMÍM, NOSIT DOMÁCÍ ÚKOLY,
NOSIT POMŮCKY, SPRAVEDLIVÉ HONOCENÍ, ZADAT PÍSEMKU,
NEVYRUŠOVAT BĚHEM VYUČOVÁNÍ

Jaké další práva a povinnosti, které ve škole máš, tě napadají?

.....
.....

b) U práv a povinností z předchozího cvičení rozhodni, zda určité právo a povinnost náleží žákovi, učiteli nebo žákovi i učiteli současně. Své rozhodnutí zakresli do grafu.

Úkol č. 4

KLÍČOVÁ SLOVA

Utvoř z následujících slov smysluplnou větu.

PRÁVO – POVINNOST – ODPOVĚDNOST

.....
.....

PRACOVNÍ LIST Č. 5 - Pravidla a normy ve škole

Úkol č. 1

NEDOKONČENÉ VĚTY

Přečti si následující nedokončené věty a pokus se v několika slovech vymyslet, jaké mohou mít pokračování.

Jedna dívka z osmé třídy ráno vběhla na červenou do silnice, kde projíždělo auto, a tak ...

.....
Pan Novotný přišel už potřetí dnes ráno pozdě do práce, a tak ...

.....
Učitelka během písemky zjistila, že Daniel opisoval od spolužáka, a tak ...

.....
Věděl/a bys, co mají všechny uvedené situace společného?

Úkol č. 2

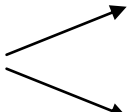
VÝZNAM PRAVIDEL A NOREM V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA

Zamysli se na základě vlastní zkušenosti nad následujícími otázkami. Otázky prodebatujte ve skupině se spolužáky a své odpovědi zapište do tabulky.

PRAVIDLA A NORMY V MÉM ŽIVOTĚ	
K čemu pravidla a normy slouží?	
Co se stane při porušení pravidel a norem?	
Je spravedlivé, aby po porušení pravidel a norem následoval trest? Proč?	

Úkol č. 3

ZAPISUJ VÝKLAD

Pravidla a normy dělíme na:

To jsou například:

..... To jsou například:

Úkol č. 4

PRAVIDLA V NAŠÍ TŘÍDĚ

Ve skupině se zamyslete nad tím, jaká pravidla by pomohla zajistit dobré vztahy mezi spolužáky a pomohla dobrému chodu vaší třídy. Pokuste se společně vymyslet nejméně pět takových pravidel a запиšte je do pracovního listu.

„Patero pravidel“ naší třídy zní:

1.
2.
3.
4.
5.

Svá pravidla prezentujte zbytku vaší třídy a zároveň si je doplňte o pravidla svých spolužáků, která ve svém „Pateru“ nemáte.

Další pravidla naší třídy jsou:

6.
7.
8.
9.
10.

Diskutujte ve své třídě nad těmito pravidly.

Byla pravidla jednotlivých skupin podobná nebo se lišila? V čem?

Dokázali byste se jako třída shodnout nad „Desaterem pravidel společných pravidel ve třídě“? Pokud ano, jak by vaše „Desatero“ vypadalo?

Úkol č. 5

KLÍČOVÉ POJMY

Z následujících slov sestav smysluplnou větu a vyjádři tak vzájemný vztah těchto slov.

PRAVIDLO – TREST – ODPOVĚDNOST

.....
.....

PRACOVNÍ LIST Č. 6 - Význam a činnost žákovské samosprávy

Úkol č. 1

CO TĚ NAPADNE, KDYŽ SE ŘEKNE „SAMOSPRÁVA“?

Přečti si pečlivě pojem SAMOSPRÁVA a napiš vše, co tě k tomuto pojmu napadne.

.....
.....

Dokázal bys pojem samospráva vysvětlit?

.....

Můžeš se s tímto pojmem setkat i někde jinde než ve škole? Kde?

.....

Úkol č. 2

UTVOŘ POJMOVOU MAPU NA TÉMA ...

Zamysli se nad slovem žákovská samospráva a pokus se vytvořit pojmovou mapu. Vycházej se své školní zkušenosti a pokus na základě pojmové mapy vysvětlit, jak žákovská samospráva funguje.

ŽÁKOVSKÁ SAMOSPRÁVA

Úkol č. 3

JAKÁ JSOU POZITIVA A NEGATIVA ŽÁKOVSKÉ SAMOSPRÁVY

Zamysli se nad tím, jaká pozitiva a jaká negativa ti může žákovská samospráva přinášet. Svá zjištění zapiš do příslušného sloupečku a prezentuj ostatním spolužákům. Zároveň si svůj zápis doplň o zjištění svých spolužáků.

POZITIVA

NEGATIVA

--	--

Úkol č. 4

CO BY SE DALO V NAŠÍ ŠKOLE (TŘÍDĚ) ZLEPŠIT?

a) Představ si, že se tě někdo zeptá, co by se dalo ve tvé škole (třídě zlepšit). Co vše bys onomu člověku odpověděl?

.....
.....

b) Vyberte ve své pracovní skupině jednu věc z úkolu č. 3a), kterou byste chtěli v rámci své školy prosadit. S výběrem dané věci musí souhlasit všichni členové vaší skupiny!

.....

c) Zvolte si ve své skupině mluvčího a připravte si prezentaci zvolené věci na 1 minutu. Ve své prezentaci použijte následující otázky.

Proč jsme danou věcí vybrali?

.....

Co tato věc žákům a učitelům na naší škole (třídy) přinese dobrého?

.....

Co jako žáci pro prosazení a uchování dané věci musíme udělat?

.....

c) Po vyslechnutí všech prezentací v rámci své třídy demokraticky hlasujte o definitivním výběru věci, kterou byste chtěli ve své škole (třídě) změnit.

Úkol č. 5

VĚTY ANO-NE

Přečti si následující tvrzení a rozhodni, zda jsou pravdivá či ne. Svoji odpověď zakroužkuj.

Skrze žákovskou samosprávu se mohu podílet na utváření chodu školy. ANO-NE

Jako žák své školy mám jen samá práva, ale žádné povinnosti. ANO-NE

Při prosazování svých práv a návrhů v rámci žákovské samosprávy musím nést odpovědnost za své konání. ANO-NE

Při prosazování svých práv a návrhů nemusím dbát ohleduplnosti vůči svému okolí. ANO-NE

Pracovní listy k tematickému celku Vztahy mezi lidmi

PRACOVNÍ LIST Č. 1 - Osobní a neosobní vztahy

Úkol č. 1

CO TĚ NAPADNE, KDYŽ SE ŘEKNE...

Napiš vše, co tě napadne, když se řekne mezilidské vztahy.

.....
.....

Úkol č. 2

a) CO JE TO OSOBNÍ A NEOSOBNÍ VZTAH?

Jsme příslušníky mnoha sociálních skupin, v nichž zaujímáme rozličné role a setkáváme se s nejrůznějšími lidmi. Při setkávání s lidmi navazujeme vztahy, které bývají osobní i neosobní. Co vše k těmto vztahům patří? Zamysli se nad následujícími pojmy a rozhodni, zda náleží k osobnímu vztahu či neosobnímu vztahu.

ODSTUP

BLÍZKOST

DŮVĚRNOST

PŘÁTELSTVÍ

ÚŘEDNÍ STYK

CIZOST

RODINA

LIDÉ NA ULICI

AHOJ

MÁM TĚ RÁD

FORMÁLNÍ VYSTUPOVÁNÍ

DOBRÝ DEN

Vysvětli vlastními slovy, co tyto pojmy znamenají.

Osobní vztah je

Neosobní vztah je

b) KDE SE S OSOBNÍMI A NEOSOBNÍMI VZTAHY SETKÁVÁME?

JAKÉ CHOVÁNÍ OD NÁS TYTO VZTAHY VYŽADUJÍ?

Podle toho, v jaké situaci a v jakém vztahu se s ostatními lidmi nacházíme, musíme volit přiměřený způsob chování a vystupování.

a) Vyjdi ze své zkušenosti a urči nejméně tři situace, kde se setkáváme s osobními a kde s neosobními vztahy.

b) Vyjdi ze své zkušenosti a urči nejméně tři rozdíly v oblasti vystupování a komunikace mezi osobními a neosobními vztahy.

	OSOBNÍ VZTAHY	NEOSOBNÍ VZTAHY
KDE SE S TĚMITO VZTAHY SETKÁVÁME?		
JAKÉ VYŽADUJÍ VYSTUPOVÁNÍ A KOMUNIKACI?		

Úkol č. 3

a) JAKÝ JE VÝZNAM OSOBNÍCH VZTAHŮ V NAŠEM ŽIVOTĚ?

Bez blízkých a osobních vztahů bychom se v našem životě neobešli. Osobní vztahy pomáhají naplnit naše lidské potřeby. Zjistíš, o jaké potřeby se jedná? Ve vztahu s kterými lidmi jsou tyto potřeby naplňovány? Která s těchto potřeb je pro tebe nejdůležitější?

SKALÁ

TSOKZÍLB

.....

.....

PEČÍBEZ

ARĚVŮD

.....

.....

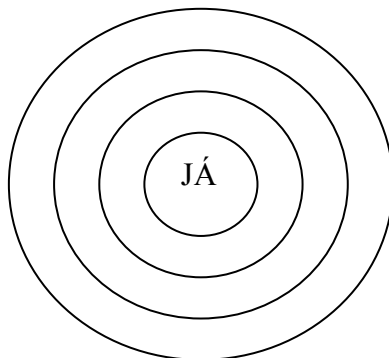
b) OSOBNÍ A BLÍZKÉ VZTAHY V NAŠEM ŽIVOTĚ.

Kteří lidé jsou pro tebe ve tvém životě nejdůležitější a jsou ti nejbližší? Zamysli se nad touto otázkou a vyber nejméně pět pro tebe důležitých lidí.

Nejdůležitější lidé v mém životě pro mě jsou:

.....

Umísti tyto lidi na terč. Toho, kdo ti je nejvíce blízký, umísti ke středu terče, a toho, kdo ti je blízký méně, umísti dále od středu.

c) MUSÍ SE O VZTAHY PEČOVAT?

Co bys odpověděl člověku, který by se tě zeptal, zda se musí o vztahy pečovat? Musíš se o kamarádství se svým nejlepším kamarádem nějak starat?

.....

.....

Vzpomeň si, kdy naposledy v nějakém tvém vztahu něco „zaskřípalo“. Zamysli se nad tím, jak bys mohl přispět ke zlepšení tohoto vztahu.

.....

.....

Úkol č. 4

UTVOŘ SMYSLUPLNOU VĚTU

Z následujících slov utvoř smysluplnou větu. Do věty použij nejméně tři slova.

PŘÁTELSTVÍ – OSOBNÍ VZTAH – POTŘEBA – BLÍZKOST – PÉČE

.....

.....

PRACOVNÍ LIST Č. 2 - Mezilidská komunikace (1. část)

Verbální a neverbální komunikace

Úkol č. 1

ČTYŘLÍSTEK – CO JE TO MEZILIDSKÁ KOMUNIKACE?

Zkus se zamyslet nad pojmem mezilidská komunikace. Nakresli velký čtyřlístek a vyplň jej podle následujících pokynů. Do jednotlivých lístků napiš: a) Co to je? (1podstatné jméno), b) Jaké to je? (2 přídavná jména), c) Co to dělá? (3 slovesa), d) Metaforu, která vyjadřuje daný pojem.

Úkol č. 2

a) KOMUNIKACE JE ...

Představ si, že bys měl jinému člověku vysvětlit význam slova komunikace. Na základě práce se čtyřlístkem v předchozím úkolu utvoř svými slovy definici pojmu komunikace.

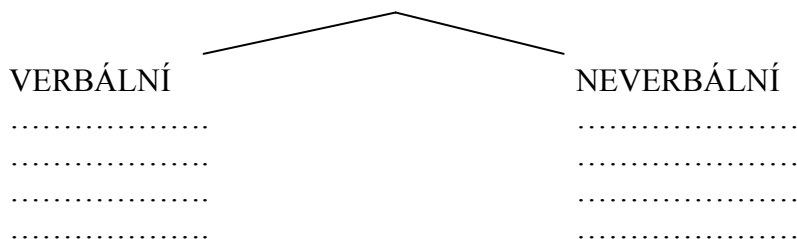
KOMUNIKACE JE

A JAK JE TO OFICIÁLNĚ?

.....

b) VERBÁLNÍ A NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE

Komunikace mezi lidmi můžeme rozdělit na dva základní druhy – verbální a neverbální komunikace. Napiš vše, co tě napadne k těmto pojmům a své nápady přiřaď do vhodného sloupečku.

c) ZAPISUJ VÝKLAD

Pozorně poslouchej výklad učitele o verbální a neverbální komunikace a zapiš si nejdůležitější informace.

.....

Úkol č. 3

a) NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE

Vysvětli jednotlivé druhy neverbální komunikace a přiřaď k nim příslušné projevy. Co mohou jednotlivé projevy znamenat?

MIMIKA	GESTA	POSTOJ	DOTEKY	ZÓNY OSOBNÍHO PROSTORU	ŘEČ OČÍ

ÚSMĚV PODÁNÍ RUKY NERVOZITA OBEJMUTÍ
PROSTOROVÝ ODSTUP ZPŮSOB SEZENÍ A POHYBU PŘÍMÝ POHLED
POHYBY RUKOU A NOHOU ZPUSOB DRŽENÍ TĚLA VÝRAZ TVÁŘE
DOTEK VYHÝBAVÝ POHLED PŘIBLÍŽENÍ

b) PROJEVY NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE V PRAXI

Umíme-li si všimnout neverbálních projevů lidí kolem nás, může snáze odhadnout, co si myslí, jakou mají náladu či, co nám chtějí sdělit. Vyzkoušejte si ve třídě, jak lze neverbálně vyjádřit nejrůznější pocity, nálady, gesta nebo myšlenky.

- ▶ Začněte tak, že si vždy jeden z vás vylosuje od svého učitele kartičku s neverbálním projevem, který se pokusí předvést.
- ▶ Ostatní ve třídě se snaží uhodnout, o který neverbální projev se jedná.
- ▶ Podle možností se ve třídě pokuste všichni vystřídat.

Úkol č. 4

CO K SOBĚ PATŘÍ?

Spoj, co k sobě patří.

verbální komunikace

mimika

zóna osobního prostoru

komunikace

gesta

mimoslovní komunikace

sdělování informací

neverbální komunikace

pohyby rukou a nohou

výraz tváře

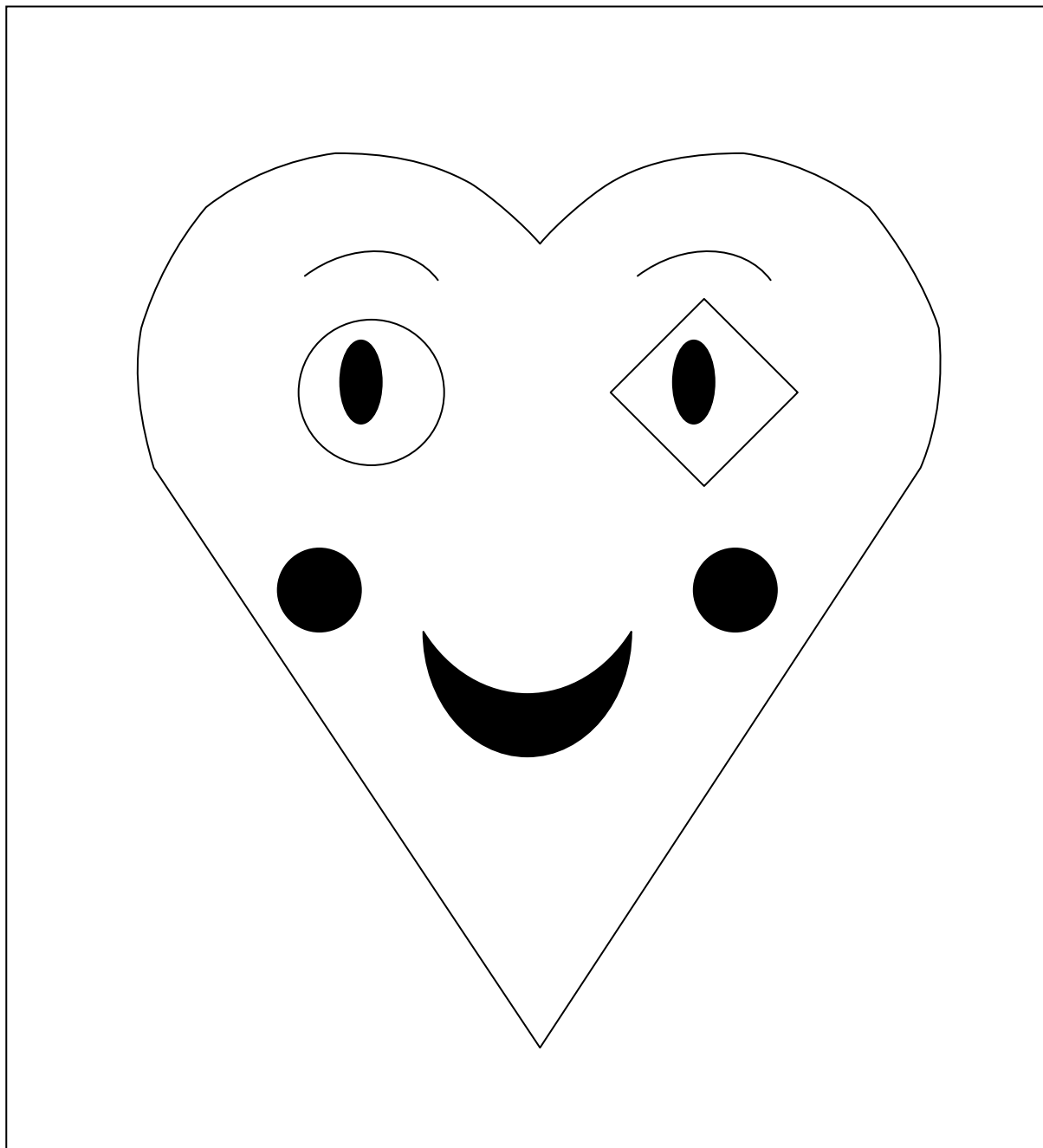
slovní komunikace

intimní zóna

Úkol č. 1 - PŘÍLOHA

a) VERBÁLNÍ KOMUNIKACE

Pokus se, co nejpřesněji popsat svému spolužákovi obrázek, tak aby jej on mohl, co nejpřesněji nakreslit. Spolužák se tě sní během kreslení jen třikrát dotazovat. Do ukončení cvičení své obrázky porovnejte.

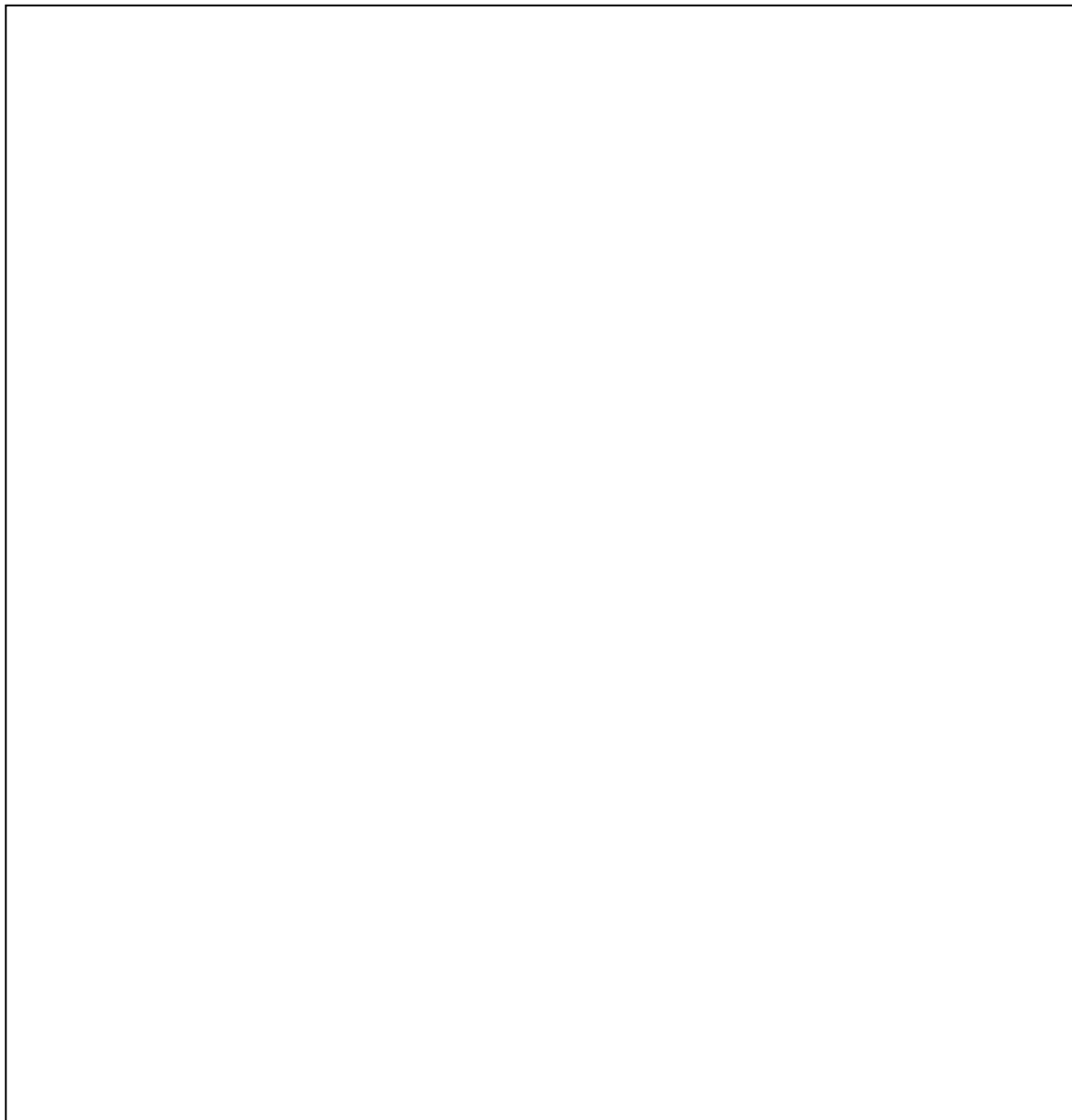
PRACOVNÍ LIST Č. 3 - Mezilidská komunikace (2. část)

Zásady správné komunikace

Úkol č. 1

ZÁHADNÝ OBRÁZEK

Podle instrukcí svého spolužáka nakresli, co nejpřesněji do rámečku dole obrázek. Během kreslení smíš položit jen tři doplňující otázky. Jinak se nesmíš dotazovat.

Liší se tvoje kresba od originálu? Porovnej oba obrázky.

Jak se ti obrázek kreslil? Bylo snadné porozumět diktujícímu spolužákovi?

.....

Jak se ti diktovali instrukce pro kreslení? Bylo to lehké či obtížné?

.....

Úkol č. 2

JAKÉ ČINÍME CHYBY A PŘESTUPKY V KOMUNIKACI?

Přečti si pozorně následující věty a zamysli se nad tím, jakých chyb v komunikaci se účastníci těchto vět dopustili. Po svém zamyšlení spoj větu s příslušnou komunikační chybou ve spodním sloupci.

1. Ty jsi hloupý, když to v 7. třídě neznáš.
2. Jestli mně neprozradíš, co ti Jana řekla, tak se s tebou nebudu bavit.
3. Nechej mě konečně domluvit a nepřerušuj mě pořád!
4. Mumlal a mluvit tak potichu, že jsem mu do telefonu vůbec nerozuměla.
5. Půjčil jsem mu svoje kolo a ani mně nepoděkoval.
6. Mluvil, tak sprostě, že to nemohu ani opakovat.
7. Mluvil o všem možném, jen ne o tom, o čem mělo hovořit.
8. Ber prosím také ohled na názory druhých a ne jen na ten svůj!
9. Mohl bys mi to prosím jasně a srozumitelně vysvětlit? Nerozumím ti.

- a) Skákat do řeči druhému člověku.
- b) Nesrozumitelně vyslovovat a mluvit po tichu.
- c) Nemluvit k věci.
- d) Nepoděkovat.
- e) Zesměšňování.
- f) Nerespektování názoru druhého člověka.
- g) Neslušné vyjadřování.
- h) Vyhrožování.
- i) Nepřesné a nejasné vyjadřování.

Úkol č. 3

DESATERO PRAVIDEL SPRÁVNÉ KOMUNIKACE

Na základě předchozího cvičení a své vlastní zkušenosti se pokuste ve skupině formulovat „Desatero zásad správné komunikace“. Svě řešení společně zapište a prezentujte s využitím vašich zásad ostatním spolužákům ve třídě. Pozor, důležité je, že se musíte na všech zásadách společně shodnout.

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

Úkol č. 4

ZPĚTNÉ ZAMYŠLENÍ NAD PRAVIDLY

Která z pravidel, o nichž jsme hovořili, ti dělají největší potíže s jejich dodržováním?

.....

PRACOVNÍ LIST Č. 4 - Konflikty v mezilidských vztazích

Úkol č. 1

a) VZPOMEŇ SI A NAPIŠ

Vzpomeň si, kdy jsi naposledy ve svém životě zažil/a nějaký konflikt. Přestav si, že o onom konfliktu vyprávíš nejlepšímu kamarádovi/kamarádce a svoje vyprávění krátce zapiš.

.....
.....
.....
.....
.....

b) V JAKÝCH SITUACÍCH SE SETKÁVÁME S KONFLIKTY?

Pokus se vymyslet, co nejvíce situací, v kterých se setkáváme s konflikty mezi lidmi.

.....
.....

Úkol č. 2

UTVOŘ POJMOVOU MAPU NA TÉMA „PŘÍČINY KONFLIKTŮ MEZI LIDMI“

Každý konflikt má své příčiny. Zamysli se nad příčinami konfliktů mezi lidmi a utvoř pojmovou mapu.

PŘÍČINY KONFLIKTŮ MEZI LIDMI

Úkol č. 3

JAK PŘEDCHÁZET KONFLIKTŮM?

a) TOLERANCE

Jedním ze způsobů, jak předcházet konfliktům mezi lidmi, je vzájemná tolerance. Přečti si následující výroky o pojmu „tolerance“ a rozhodni, zda s nimi souhlasíš. Pokud s některým výrokiem nesouhlasíš, tak jej oprav tak, abys s ním mohl souhlasit.

Tolerance mezi lidmi není nutná. Obejdeme se i bez ní. ANO-NE

.....
Když někoho tolerujeme, bereme ohledy na jeho odlišnost a potřeby. ANO-NE

.....
Já musím tolerovat ostatní, ale ostatní nemusí tolerovat mě. ANO-NE

.....
Tolerance přispívá k dobrým vztahům mezi lidmi. ANO-NE

.....
Pokus se vlastními slovy dokončit následující větu.

TOLERANCE JE TAKOVÉ CHOVÁNÍ, KDYŽ

b) JAKÝMI DALŠÍM ZPŮSOBY SE DÁ JEŠTĚ PŘEDCHÁZET KONFLIKTŮM?

Napadají tě další způsoby, jak předcházet konfliktům mezi lidmi kromě tolerantního chování? Jaké to jsou?

.....
.....

Úkol č. 4

KOSTRUKTIVNÍ ŘEŠENÍ A KONFLIKTNÍ SITUACE

Co se ti vybaví, pokud se řekne konstruktivní řešení?

.....

Zamysli se nad následujícími konfliktními situacemi. Ve dvojici se spolužákem se poradte o jejich řešení a připravte si jejich dramatické ztvárnění. Využijte v praxi informace, které jste se dozvěděli z předcházejících úkolů.

a) Platíš v obchodě účet za svůj nákup a prodavačka ti nesprávně vrátila peníze.

b) Představ si, že jedeš v tramvaji na černo bez jízdenky a chytí tě revizor.

c) Tvůj kamarád ti slíbil, že k tobě odpoledne přijde a budete se společně učit na zítřejší písemku z matematiky, které vůbec nerozumíš. Kamarád však vůbec nedorazí, a když se potkáte druhý den ve škole, tak dělá, že se nic nestalo.

Úkol č. 5

VYŘEŠ SVOJI KONFLIKTNÍ SITUACI

Vzpomeň si na svoji konfliktní situaci z úkolu č. 1. Choval by ses v této situaci po dnešní hodině jinak? Pokud ano, jak by tvé chování vypadalo?

PRACOVNÍ LIST Č. 5 - Problémy lidské nesnášenlivosti (1. část)

Úkol č. 1

CO VIDÍŠ NA OBRÁZKU?

Prohlédni si pozorně obrázky a popiš, jaké situace jsou na nich zachyceny? Víš, k jaké době se tyto situace pojí?

.....
.....

.....
.....

Úkol č. 2

JAKÉ ZNÁŠ NESNÁŠENLIVÉ CHOVÁNÍ?

Rozlušti správné názvy nesnášenlivého chování. Přečti si tři příklady chování z minulosti, přiřaď je ke správnému druhu nesnášenlivého chování a zamysli se nad tím, zda znáš nějaké příklady i ze světa současného. Uměl bys nakonec vlastními slovy jednotlivé druhy nesnášenlivého chování vysvětlit? Pomoci ti může slovník cizích slov.

NESNÁŠENLIVÉ CHOVÁNÍ	DEFINICE	PŘÍKLAD ZE SOUČASNOSTI	PŘÍČINY
NACEKRIDISMI			P Ř E D S U D E K
MURASIS			
FOXEBIENO			

Tří příklady z minulosti:

- a) Během druhé světové války zemřelo v koncentračních táborech mnoho Židů a Romů, protože byli považováni za méněcennou rasu, kterou je třeba vymýtit.
- b) Ženám nebyly v minulosti přiznány stejná práva jako mužům. Například volební právo si ženy vybojovaly až ve 20. století.
- c) Před padesáti lety jsem pozvala k nám domu na malou vesnici svého kamaráda z Afriky, který studoval se mnou v Praze. Lidé se mu vyhýbali, mysleli si, že je podezřelý a báli se ho.

Úkol č. 3

PŘEDSUDEK JE, KDYŽ *blondýny jsou hloupé, Češi mají zlaté ručičky, cikáni kradou*

Myslíš, že všechny blondýny jsou hloupé, všichni Češi mají opravdu zlaté ručičky a že všichni cikáni kradou?

Myslíš, že předsudky se zakládají na pravdě? ANO-NE

Co to znamená, když někdo ti někdo řekne: „Máš vůči mně předsudky!“

.....

Zaškrtni položky, které vysvětlují pojem „předsudek“.

JSOU ZÁLEŽITOSTÍ NAŠEHO CITU	BÝVAJÍ ZÁPORNÉ (NEGATIVNÍ)
ZAKLÁDAJÍ SE NA PRAVDĚ	JSOU ROZUMOVÉ POVAHY

Jak se lidé mohou chovat k někomu, o kom mají špatné předsudky?

.....

Setkal/a jsi se někdy v životě s nějakým předsudkem? Pokud ano, запиš jakým.

.....

Úkol č. 4

JAKÉ TO JE ZAŽÍT NESNÁŠENLIVÉ CHOVÁNÍ NA VLASTNÍ KŮŽI?

Zahrajte si ve třídě hru „S odlišným člověkem se nebav. Je divný!“ a pokuste se vcítit do pocitů jejich aktérů. Přesné zadání hry vám vysvětlí váš učitel.

Jak jste se během hry cítili?

Jak si myslíte, že se mohl cítit člověk, který byl všemi odmítán?

.....

.....

Úkol č. 5

ZPĚTNÁ VAZBA

K daným pojům přiřaď vhodné položky ze seznamu.

RASISMUS

DISKRIMINACE

XENOFOBIE

strach z cizinců, omezování práv druhého člověka, nenávisť k lidem cizí rasy, nechťtít zaměstnat tělesně postiženého člověka, fyzický útok na člověka jiné rasy a kultury, nechťt bavit se s cizincem

PRACOVNÍ LIST Č. 6 - Problémy lidské nesnášenlivosti (2. část)

Úkol č. 1

TITULKY V NOVINÁCH

Přečti si následující titulky z novin. Zamysli se nad tím, jaký lidský příběh se za těmito titulky může skrývat.

Stále více lidí z východu hledá práci v České republice
Žena s roční dcerkou z Afriky v azylovém domě
Každoročně stoupá množství přistěhovalců do České republiky

Úkol č. 2

PŘOČ LIDÉ OPUŠTÍ SVOJI VLAST?

Přečti si pozorně následující text a označ jej příslušnými značkami:

☺	věci, které ti jsou v textu známé
+	nové informace v textu
-	informace, s kterými v textu nesouhlasíš
?	informace, o nichž by ses chtěl dozvědět více

Mnoho lidí v současném světě pobývá mimo svoji vlast. Lidé, kteří odcházejí ze své vlasti do jiné země, se nazývají migranti a důvody jejich odchodu mohou být různorodé. Lidé migrují do jiné země za prací, protože v jejich vlasti je chudoba nebo nemohou sehnat dobrou práci. Důvodem migrace mohou být také politické důvody (nesvoboda a porušování lidských práv v jejich vlasti). V České republice tak žijí nejen občané ČR, ale také cizinci, který přišli za prací, nebo uprchlíci, kteří z politických důvodů požádali o azyl. Nově příchozí lidé mohou za určitých podmínek získat občanství státu, do kterého přišli (emigrovali). Cizinci ani uprchlíci nemají občanství ČR.

☺		-	
+		?	

Úkol č. 3

PĚTILÍSTEK – CO JE TO NÁRODNOSTNÍ MENŠINA?

Zkus se zamyslet nad pojmem národnostní menšina. Nakresli velký pětilístek a vyplň jej podle následujících pokynů. Do jednotlivých lístků napiš: a) Co to je? (1 podstatné jméno), b) Jaké to je? (2 přídavná jména), c) Co to dělá? (3 slovesa), d) Co to nedělá (3 slovesa), e) Metaforu, která vyjadřuje daný pojem.

Úkol č. 4

ZAPISUJ VÝKLAD

Co je to národnostní menšina?

.....
.....

Jaké národnostní menšiny žijí na území České republiky? Najdi jejich mateřské státy na mapě.

.....
.....
.....

Kterých národnostních menšin mateřské země nemůžeš na mapě Evropy najít? Proč?

.....
.....
.....

Úkol č. 5

PROBLÉMOVÁ SITUACE A HRANÍ SCÉNKY

Sehrajte ve třídě scénku a vyzkoušejte si roli člověka z národnostní menšiny, který zažívá na vlastní kůži diskriminaci a xenofobii. Přesné zadání scénky vám vysvětlí učitel.

Dívka chodí s chlapcem jiné etnické příslušnosti a jiné národnosti. Jejím rodičům se to nelíbí. Jak by ses cítil/a a jak byste tuto situaci řešil/a?

Jak se asi cítí rodiče?

Jak se může cítit dívka a její chlapec?

Úkol č. 6

VĚTY ANO-NE

Přečti si tvrzení, rozhodni jejich platnost a správnou odpověď zakroužkuj.

Národnostní menšiny se odlišují kulturou a tradicemi od většiny obyvatel. ANO-NE

Největší národnostní menšinou v České republice jsou Romové. ANO-NE

Migranti jsou lidé, opouštějí svoji vlast a odcházejí žít do země jiné. ANO-NE